

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

**Polsko-włoska konferencja
„Prawo rolne wobec współczesnych wyzwań/
Il diritto agrario di fronte alle sfide contemporanee”
Poznań-Obrzycko, 18-21 września 2014 r.**

W dniach 18-21 września 2014 r. odbyła się w Obrzycku k. Poznania kolejna, już piąta, polsko-włoska konferencja naukowa, zorganizowana przez Katedrę Prawa Rolnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Współorganizatorem konferencji ze strony włoskiej był – tak jak dotychczas – prof. Francesco Adornato z Uniwersytetu w Maceracie.

W obradach udział wzięli agraryści z różnych ośrodków uniwersyteckich w Polsce i we Włoszech. Były także prezentowane referaty przedstawicieli nauki hiszpańskiej. Temat konferencji nie był przypadkowy. Wszakże w poszczególnych państwach członkowskich Unii Europejskiej trwają intensywne prace w zakresie wdrożenia do krajowych porządków prawnych nowych aktów prawa unijnego, stanowiących podstawę Wspólnej Polityki Rolnej w bieżącym okresie programowania (tj. w latach 2014-2020) i będących odpowiedzią na wyzwania tej polityki. Nauka prawa rolnego ma szansę wspierać wymienione działania legislacyjne, a więc wspierać rozwój ustawodawstwa rolnego. Jednocześnie powinna ona – w kontekście rozwoju tego ustawodawstwa – poszukiwać odpowiedzi na pytania o charakterze ogólnym, dotyczące, dla przykładu, współczesnego kształtu prawa rolnego, jego przedmiotu i wyodrębnienia, relacji z innymi dziedzinami prawa itd. Badania w tym kierunku będą służyć wzmocnieniu pozycji tej nauki względem innych, szczegółowych nauk prawnych.

Pierwsza sesja została poświęcona wybranym ogólnym problemom współczesnych wyzwań. Wprowadzenie do dyskusji wygłosili: prof. Roman Budzinowski (UAM) oraz prof. Marco Goldoni (Uniwersytet w Pizie). Myślą przewodnią wystąpienia R. Budzinowskiego (*Il diritto agrario di fronte alle sfide contemporanee*) było stwierdzenie, że rozwój prawa rolnego jest wynikiem wyzwań, jakie stawały na przestrzeni wieków przed rolnictwem oraz – na tym tle – przede wszystkim przed polityką, która

przesądzała o sposobie ich rozwiązywania¹. Kolejne referaty dotyczyły innowacji i sieci przedsiębiorstw w rozwoju wiejskim (*Innovazione sociale e reti di imprese nello sviluppo rurale* – prof. P. Latanzi i prof. I. Trappè z Uniwersytetu w Maceracie), spółdzielni w rolnictwie i na obszarach wiejskich w kontekście nowych wyzwań (*Cooperatives in agriculture and rural areas in the context of the new challenges of the Common Agricultural Policy* – dr A. Suchoń z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu) oraz nadużycia prawa przez beneficjenta WPR (*Abuso di diritto da parte del beneficiario della Politica Agricola Comune* – dr P. Litwiniuk ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie)². Tę część obrad zamykał referat prof. T. Kurowskiej (UŚ) dotyczący problematyki renesansu własności rolniczej (*Renaissance of agricultural property*)³.

Druga sesja obejmowała wiele różnych wątków problemowych. W jej ramach zostało wygłoszonych aż dziewięć referatów. Dotyczyły one następujących kwestii:

¹ Zob. publikowany w niniejszym numerze PPR artykuł *Prawo rolne wobec współczesnych wyzwań* (s. 11-21).

² Zob. publikowany w niniejszym numerze PPR artykuł *Z problematyki nadużycia prawa przez beneficjenta Wspólnej Polityki Rolnej* (s. 45-63).

³ Zob. publikowany w niniejszym numerze PPR artykuł *Renesans własności rolniczej* (s. 23-44).

rolnictwa i GMO (*Agricoltura e OGM* – prof. E. Sirsi z Uniwersytetu w Pizie), wyzwań prawa żywnościowego (*Le sfide di diritto alimentare* – dr K. Leśkiewicz z UAM), certyfikacji i ochrony jakości produktów rolno-żywnościowych (*Certificazione e tutela della qualità dei prodotti agroalimentari* – prof. I. Canfora z Uniwersytetu w Bari), norm higieniczno-sanitarnych w sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych (*Norme igienico-sanitarie di vendita diretta dei prodotti agricoli* – dr A. Kapala z Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu), nowej żywności (*Novel food – new challenges* – mgr Ł. M. Sokołowski z UAM), pochodzenia oliwy z oliwek (*Origine ed olio di oliva* – prof. À. Martínez Gutiérrez z Uniwersytetu w Jaén w Hiszpanii), konfliktu pomiędzy chronionymi oznaczeniami geograficznymi (*Conflictos entre denominaciones de origen protegidas e indicaciones geográficas protegidas* – dr J. R. Sánchez z Uniwersytetu w Jaén w Hiszpanii), środowiskowych aspektów europejskiego prawa żywnościowego (*I profili ambientali del diritto alimentare europeo* – prof. F. Bruno z Uniwersytetu w Molise) i prawnej ochrony krajobrazu rolniczego (*Legal protection of rural landscape as contemporary challenge* – dr J. Goździewicz-Biechońska, Poznań).

Trzecia sesja przybrała formę obrad okrągłego stołu na temat „Prawo rolne między programowaniem wspólnotowym a wyzwaniami współczesności” (*Il diritto agrario tra programmazione comunitaria e sfide della contemporaneità*). W dyskusji uczestniczyli liczni przedstawiciele nauki włoskiej i polskiej. Zostały poruszone zagadnienia związane zwłaszcza z nową regulacją WPR w latach 2014-2020, a także kwestie dotyczące ogólnych problemów prawa rolnego, jego statusu jako gałęzi prawa, dziedziny nauki oraz przedmiotu dydaktycznego. Podsumowania obrad dokonali prof. M. Goldoni z Uniwersytetu w Pizie oraz prof. R. Budzinowski.

ROMAN BUDZINOWSKI, ANNA KAPALA

PPR Nr 2 (15) – 2014, 279-281
DOI: 10.14746/ppr.2014.15.2.21

Włoska konferencja „Il diritto alimentare, laboratorio del nuovo diritto europeo. Un bilancio a 10 anni dalla costituzione dell’AIDA”

Rovigo, 27-28 listopada 2014 r.

W dniach 27-28 listopada 2014 r. odbyła się w Rovigo we Włoszech konferencja naukowa zorganizowana przez Włoskie Stowarzyszenie Prawa Żywnościowego (Associazione Italiana di Diritto Alimentare). Warto odnotować to wydarzenie przynajmniej z trzech względów.

Po pierwsze, był to „mały” jubileusz wspomnianego Stowarzyszenia, które zostało założone w Rzymie 20 grudnia 2004 r. z inicjatywy prawników i przedsiębiorstw działających w sektorze spożywczym. Jego członkami są osoby fizyczne zajmujące się różnymi aspektami żywności i prawa żywnościowego (w tym oczywiście agrary-

ści, a także przedstawiciele innych nauk i praktycy) oraz instytucje, przedsiębiorstwa i osoby prawne działające w sektorze rolno-spożywczym. Celem Stowarzyszenia jest m.in. wspieranie rozwoju prawa żywnościowego, z uwzględnieniem jego interdyscyplinarnego charakteru oraz roli w zakresie ochrony konsumenta, jak też współpraca z instytucjami publicznymi i prywatnymi, udzielanie informacji i sporządzanie analiz na temat ewolucji prawa żywnościowego, a zwłaszcza nowych regulacji. Działalność ta powinna uwzględniać zarówno potrzeby wyrażane przez konsumentów, jak i przez przedsiębiorców.

Włoskie Stowarzyszenie ściśle współpracuje z European Food Law Association (EFLA). Od czasu pierwszej międzynarodowej konferencji zorganizowanej w Rovigo w grudniu 2005 r., a dotyczącej prawa żywnościowego, globalizacji i innowacji (*Diritto alimentare, globalizzazione e innovazione*), odbyło się już wiele spotkań o takim charakterze. Dlatego w tytule obecnej konferencji w Rovigo znalazło się nawiązanie do „bilansu dziesięciolecia”.

Po drugie, ze względu na temat i treść konferencji. Temat „Prawo żywnościowe, laboratorium nowego prawa europejskiego” (*Il diritto alimentare, laboratorio del nuovo diritto europeo*) dobrze oddaje charakter regulacji prawa żywnościowego. Konferencja obejmowała dwie sesje.

Pierwsza sesja koncentrowała się na tych aspektach regulacji, które zmierzają do zagwarantowania żywności nie tylko bezpiecznej, ale również zdrowej, związanych, mówiąc bardzo ogólnie, z tematem edukacji żywnościowej jako możliwego przedmiotu prawa żywnościowego w bliskiej przyszłości. Obejmowała ona pięć referatów dotyczących: kompetencji Unii Europejskiej w zakresie prawa żywnościowego, nowej równowagi instytucjonalnej i roli Trybunału Sprawiedliwości (*Le competenze dell'Unione europea nel diritto alimentare, nuovi equilibri istituzionali e ruolo della Corte di giustizia* – prof. B. Nascimbene), uwzględniania emocji w ramach tego prawa (*Verso una legislazione delle emozioni* – prof. E. Sirsi), zachowania żywnościowego między emocją i rozumem (*Il comportamento alimentare tra Emozione e Ragione* – prof. P. Pietrini), relacji nauk neurologicznych i prawa w kontekście prawa do informacji o żywności (*Neuroscienze e diritto: ripensare il diritto all'informazione in campo alimentare* – prof. A. di Lauro) oraz informacji żywnościowej (*L'informazione alimentare: un incerto regolamento* – prof. A. Carretero Garcia). Wygłoszone referaty przekonywały, że zapewnienie skuteczności praw żywnościowego i należyte uprawianie nauki o tym prawie wymagają podejścia interdyscyplinarnego, w tym wyjścia poza same nauki prawne.

Druga sesja z kolei ukierunkowana została na problematykę instytucjonalną prawa żywnościowego, podejmowaną już na konferencjach w Viterbo i w Messynie, dotyczącą funkcji publicznych i kompetencji podmiotów prywatnych w zakresie prawa żywnościowego. Obejmowała ona również pięć referatów dotyczących: grup producentów oraz podmiotów certyfikujących (*Gruppi di produttori ed enti di certificazione: competenze e legittimazione in una regolazione mobile* – prof. I. Canfora), nowych reguł i doświadczeń w regulacji umów na rynku rolno-żywnościowym (*Nuove regole ed esperienze nella disciplina dei contratti del mercato agroalimentare* –

prof. C. Del Cont), Wartości publiczne i prywatne na rynku rolno-żywnościowym (*Certezze pubbliche e certezze private nel mercato agro-alimentare* – prof. S. Amoroso), certyfikacji w kontekście zasady legalności (*Certificazioni e atti di privati, principio di legalità e fattispecie penale* – prof. A. Bernardi) oraz zasad prawa i kompetencji podmiotów prywatnych w wymiarze ponadnarodowym (*Rule of law e competenze dei privati nella dimensione transnazionale* – prof. F. Viola).

Po trzecie, ze względu na jubileusz osiemdziesięciolecia prof. Luigiego Costato, jednego z najbardziej znanych i uznanych agrarystów włoskich i europejskich. Podczas konferencji została zaprezentowana księga jubileuszowa (*Studi in onore di Luigi Costato*), składająca się z trzech tomów, zawierających ponad sto dwadzieścia artykułów. Tom pierwszy obejmuje opracowania z zakresu prawa rolnego i rolno-środowiskowego, tom drugi – prawa żywnościowego Unii Europejskiej, a tom trzeci – inne rozważania prawnicze. W trakcie uroczystości zabrał głos piszący te słowa, dziękując prof. Luigiemu Costato za wsparcie i współpracę z polską nauką prawa rolnego.

ROMAN BUDZINOWSKI

PPR Nr 2 (15) – 2014, 281-283
DOI: 10.14746/ppr.2014.15.2.22

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

**Międzynarodowa konferencja naukowa
„Ekonomiczne i prawne mechanizmy wspierania i ochrony
rolnictwa rodzinnego
w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej”
Warszawa, 23-24 października 2014 r.**

W dniach 23-24 października 2014 r. w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Ekonomiczne i prawne mechanizmy wspierania i ochrony rolnictwa rodzinnego w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej”. Konferencja pod patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego zorganizowana została z inicjatywy Wydziału Nauk Ekonomicznych SGGW wspólnie z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego i wpisała się w obchody ogłoszonego przez Organizację Narodów Zjednoczonych międzynarodowego roku rolnictwa rodzinnego. Zgodnie z zamysłem organizatorów miała ona podkreślić ogromną rolę gospodarstw rodzinnych w wyżywieniu ludności, funkcjonowaniu łańcucha żywnościowego oraz ochronie zasobów naturalnych i bioróżnorodności na świecie. W strukturze polskiego rolnictwa gospodarstwa rodzinne stanowią najliczniejszą grupę, a ich kondycja przekłada się na konkurencyjność całego sektora agrobiznesu.

Celem konferencji było podjęcie naukowej dyskusji na temat uwarunkowań funkcjonowania rolnictwa rodzinnego w Polsce i w innych krajach Unii Europejskiej. Postanowiono, nawiązując do tradycji współpracy obu warszawskich uczelni, połączyć spojrzenia na tę problematykę z perspektywy prawnej i ekonomicznej. Dlatego do Rady Programowej konferencji zaproszono znakomitych przedstawicieli nauk ekonomicznych i prawnych. Funkcję przewodniczącego Sekcji Ekonomicznej przyjął prof. dr hab. Marian Podstawka (SGGW). Wśród członków Sekcji Prawnej, której przewodniczył prof. dr hab. Paweł Czechowski (UW), znaleźli się m.in. profesorowie: Roman Budzinowski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), Alina Jurcewicz (Polska Akademia Nauk), Małgorzata Korzycka-Iwanow (UW), Aleksander

Lichorowicz (Uniwersytet Jagielloński) i Stanisław Prutis (Uniwersytet w Białymstoku). Sekcją Ekonomiczną Komitetu Organizacyjnego kierowała dr Mirosława Braja (SGGW), a Sekcją Prawną – dr Przemysław Litwiniuk (SGGW).

Konferencję otworzyły wystąpienia rektora SGGW prof. dr. hab. Alojzego Szymańskiego, ministra rolnictwa i rozwoju wsi dr. Marka Sawickiego, prezesa Agencji Nieruchomości Rolnych Leszka Świętochowskiego oraz dziekanów: prof. SGGW dr. hab. Jarosława Gołębiewskiego (Wydział Nauk Ekonomicznych SGGW) i prof. UW dr. hab. Krzysztofa Rączki (Wydział Prawa i Administracji UW).

W ramach I sesji plenarnej, którą moderował wicemarszałek Sejmu RP Eugeniusz Grzeszczak i prof. SGGW dr. hab. Jarosław Gołębiewski, referaty wygłosili: prof. dr. hab. Andrzej Czyżewski (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) nt. *Teoriopoznawcze przesłanki wspierania rolnictwa rodzinnego*; prof. dr. hab. Aleksander Lichorowicz nt. *Podstawowe rozwiązania regulujące status prawny gospodarstw rodzinnych w krajach Europy Zachodniej*; prof. dr. hab. Paolo Gajo (Università degli Studi di Firenze, Włochy) nt. *Rozważania na temat gospodarstw towarowych we Włoszech*; prof. dr. hab. Angel Martínez Gutiérrez (Universidad de Jaen, Hiszpania) nt. *Ochrona rodzinnego gospodarstwa rolnego w ustawodawstwie hiszpańskim*; prof. dr. hab. Paweł Czechowski nt. *Modele prawne kształtujące gospodarstwo rolne*; prof. dr. hab. Marian Podstawka nt. *Polityka ubezpieczeń społecznych wobec rodzinnych gospodarstw rolniczych*; prof. dr. hab. Janusz Żmija i dr inż. Monika Szafrąńska (Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie) nt. *Społeczne aspekty funkcjonowania rodzinnych gospodarstw rolnych w Polsce* oraz dr Przemysław Litwiniuk nt. *O potrzebie nowych regulacji kształtujących ustrój rolny w świecie współczesnych wyzwań oraz doświadczeń zagranicznych*.

Moderatorami II sesji plenarnej byli profesorowie Aleksander Lichorowicz i Marian Podstawka. Podczas tej sesji referaty przedstawili: prof. dr. hab. Stanisław Prutis nt. *Status prawny rodzinnego gospodarstwa rolnego w polskim prawie rolnym (ocena stanu regulacji)*; prof. dr. hab. Walenty Począta (Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu) nt. *Poziom, struktura i kierunki zmian wsparcia finansowego rolnictwa rodzinnego w Polsce i w innych krajach UE*; prof. dr. hab. Francesco Adornato (Università degli Studi di Macerata, Włochy) nt. *Ochrona rodzinnego gospodarstwa rolnego we Włoszech*; prof. dr. hab. Edward Majewski (SGGW) nt. *Wyniki ekonomiczne gospodarstw rodzinnych w Polsce po 2004 roku*; prof. dr. hab. Wiesław Musiał (Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie) nt. *Regionalne zróżnicowanie rolnictwa rodzinnego w Polsce (wybrane aspekty)*; prof. dr. hab. Mieczysław Adamowicz (Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej) nt. *Wspólna Polityka Rolna wobec rodzinnych gospodarstw rolnych stanowiących podstawę europejskiego modelu rolnictwa*; prof. dr. hab. Roman Budzinowski i dr Aneta Suchoń (UAM) nt. *Relacja gospodarstwa rolnego i przedsiębiorstwa rolnego w świetle publicznych mechanizmów ich wspierania*.

Następnie w ramach konferencji odbywały się równoległe sesje tematyczne. Sesję nt. „Prawne aspekty funkcjonowania gospodarstw rodzinnych” moderowała

prof. UJ dr hab. Elżbieta Kremer. Podczas sesji referaty wygłosili: prof. UKSW dr hab. Bogumił Szmulik (UKSW) i dr Marcin Mazuryk (Wsztechnica Polska) nt. *Gospodarstwo rodzinne w świetle orzecznictwa sądów administracyjnych w Polsce*; dr hab. Dorota Łobos-Kotowska i dr Marek Stańko (Uniwersytet Śląski) nt. *Dywersyfikacja działalności rolniczej jako instrument wspierania rozwoju gospodarstwa rodzinnego (na przykładzie agroturystyki)*; dr Konrad Marciniuk (UW) nt. *Rodzinne gospodarstwo rolne w procesie obrotu nieruchomościami rolnymi*; dr Adam Majchrzak (UEP) nt. *Przemiany struktury ziemi rolniczej w gospodarstwach rolnych w państwach członkowskich Unii Europejskiej*; mgr Monika Maćkiewicz nt. *Zapis windykacyjny gospodarstwa rolnego – bilans zagrożeń i korzyści nowej instytucji prawnej dla rolnictwa rodzinnego w Polsce na tle wybranych regulacji państw członkowskich UE*; dr Paweł Gała (UŚ) nt. *Odstępstwo rolne jako prawny instrument ochrony gospodarstwa rodzinnego*; dr Anna Kapała (Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu) nt. *Prawne uwarunkowania prowadzenia działalności powiązanych w gospodarstwach rodzinnych – wybrane aspekty porównawcze*.

Moderatorem drugiej sesji tematycznej pt. „Środowiskowe aspekty funkcjonowania gospodarstw rodzinnych” była dr Monika Król (Uniwersytet Łódzki). W tej sesji głos zabrali następujący referenci: prof. UŚ dr hab. Teresa Kurowska nt. *Pozycja gospodarstwa rodzinnego a proces kształtowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej*; dr Adam Niewiadomski (UW) nt. *Rodzinne gospodarstwo rolne wobec ochrony środowiska w prawie polskim i europejskim*; dr Barbara Wieliczko (IERGŻ – PIB) nt. *Współpraca gospodarstw rodzinnych we wdrażaniu działań prośrodowiskowych – dotychczasowe doświadczenia wybranych państw i wnioski dla Polski*; dr Roman Stec, mgr Łukasz Ciołek, mgr Mariusz Filipiuk (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach) nt. *Szkody powodowane przez wilki i ich mieszańce, rysie i niedźwiedzie w stadach zwierząt gospodarskich, a także szkody powodowane przez żubry i bobry w uprawach i plodach rolnych oraz jaka jest rola prawa w rekompensacie strat poniesionych przez poszkodowanych*; dr Oleksandr Maslak, dr Natalija Maslak (Sumy National Agrarian University, Ukraina) nt. *Development of Organic Agriculture in Family Farming*.

Trzecią sesję tematyczną pt. „Czynnik pracy w gospodarstwach rodzinnych” moderowała prof. SGGW dr hab. Janina Sawicka. Referaty wygłosili: dr Adam Marcysiak (UPH w Siedlcach) nt. *Zmiany w zasobach pracy w gospodarstwach rodzinnych*; dr Margaret Bondar (Belarusian State Economic University) nt. *Migracja intelektualna jako czynnik przepływu kapitału intelektualnego na globalnym rynku pracy*; dr Teresa Szot-Gabryś (UPH w Siedlcach) nt. *Problemy pomiaru efektywności rodzinnego gospodarstwa rolnego w kontekście kosztów pracy*; mgr Paulina Tuka (SGGW) nt. *Praca pozarolnicza i jej rola w kształtowaniu dochodów gospodarstw domowych – perspektywa obszarów wiejskich Mazowsza*.

W ramach trzeciej sesji plenarnej, którą moderowali prof. SGGW dr hab. Joanna Szwacka-Mokrzycka i prof. dr hab. Paweł Czechowski, dokonano podsumowania sesji tematycznych oraz wysłuchano referatów, które wygłosili: prof. dr hab. Marek

Zubik (UW), sędzia Trybunału Konstytucyjnego, nt. *Gospodarstwo rodzinne – niedoceniona szansa współkształtowania konstytucyjnych podstaw ustroju rolnego poprzez sądownictwo konstytucyjne*; prof. dr hab. Vassilis Kostoglou i prof. dr hab. Kerstin Siakas (Alexander Technological Educational Institute w Salonikach, Grecja) nt. *Mechanizmy wspierania procesów decyzyjnych na przykładzie gospodarstw rodzinnych w Grecji*; prof. dr hab. Małgorzata Korzycka-Iwanow i dr Paweł Wojciechowski (UW) nt. *Wymagania prawa żywnościowego w gospodarstwie rodzinnym na przykładzie produkcji cydru*.

Kolejna – IV sesja plenarna odbyła się 24 października; podczas tej sesji referaty przedstawili: prof. UMCS dr hab. Beata Jeżyńska nt. *Status produkcji rolnej w systemie działalności gospodarczej*; prof. UJ dr hab. Elżbieta Kremer nt. *Ubezpieczenia majątkowe rodzinnych gospodarstw rolnych*; dr Monika Król nt. *Rola gospodarstw rodzinnych w prawnej ochronie zasobów środowiska i różnorodności biologicznej*; prof. nadzw. dr hab. Błażej Wierzbowski nt. *Rolnik indywidualny w polskim i unijnym systemie ubezpieczeń społecznych*.

Następnie przeprowadzono kolejne równoległe sesje tematyczne. Pierwsza z nich, zatytułowana: „Prawne aspekty funkcjonowania gospodarstw rodzinnych” była moderowana przez prof. UMCS dr hab. Beatę Jeżyńską. Podczas niej referaty wygłosili: prof. SGGW dr hab. Maria Parlińska i mgr Beata Grzejszczyk (SGGW) nt. *Rodzinne gospodarstwa rolne podstawą rozwoju rolnictwa i samoorganizacji społecznych na wsi*; dr Katarzyna Leśkiewicz (UAM) nt. *Rolnictwo rodzinne w świetle wyzwań prawa*; dr Joanna Mikołajczyk (UŁ) nt. *Aksjologiczne podstawy reinterpretacji art. 23 Konstytucji RP*; dr Izabela Lipińska (UP Poznań) nt. *Prawne aspekty zarządzania ryzykiem produkcyjnym w świetle zreformowanej WPR*; dr Tomasz Rokicki (SGGW) nt. *Regulacje prawne dotyczące gospodarstw owczarskich w Polsce*; dr Paweł Blajer (UJ) nt. *Amerykańskie family farms – status i instrumenty wspierania przez instytucje federalne*.

Drugą tego dnia sesję tematyczną zatytułowano: „Finansowe uwarunkowania funkcjonowania gospodarstw rodzinnych”, jej moderatorem był prof. dr hab. Mieczysław Adamowicz. Referaty przedstawili: dr hab. Jerzy Bieluk (UwB) nt. *Obciążenia podatkowe gospodarstw rodzinnych w Polsce i w Europie. Propozycje rozwiązań na przykładzie jednostek prowadzących działalność w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej*; dr Joanna Pawłowska-Tyszko (IERGŻ – PIB) nt. *Podatek rolny jako instrument wsparcia gospodarstw rodzinnych w Polsce*; dr Anna Milewska (SGGW) nt. *Determinanty sytuacji dochodowej osób prowadzących działy specjalne produkcji rolnej*; dr Joanna Bereźnicka (SGGW) nt. *Finansowanie gospodarstw rodzinnych po akcesji Polski do UE*; dr Natalia Strchenko, dr Inna Mazii (Sumy National Agrarian University, Ukraina) nt. *Family Farms and Investment in Ukraine*; dr inż. Michał Soliwoda (IERGŻ – PIB) nt. *Cechy społeczno-demograficzne kierowników gospodarstw rolniczych a ich wyniki finansowe*.

Trzecią sesję tematyczną „Rozwój gospodarstw rodzinnych w warunkach WPR” moderował prof. dr hab. Wiesław Musiał. W czasie sesji referaty wygłosili: prof. dr hab. Bar-

bara Kutkowska i dr Tomasz Barbeka (UP Wrocław) nt. *Ocena wsparcia środkami Unii Europejskiej inwestycji w gospodarstwach rolnych na Dolnym Śląsku*; dr Sylwia Kierczyńska (UP Poznań) nt. *Mechanizmy wsparcia gospodarstw produkujących warzywa i owoce w Polsce w ramach WOROiW*; dr Jan Stoksik (UKSW) nt. *Formy pomocy uniijnej dla rodzinnych gospodarstw rolnych w Polsce*; dr hab. Andrzej Parzonko (SGGW) nt. *Specyfika przewidywania kierunków rozwoju rodzinnych gospodarstw rolniczych – podejście metodyczne*; dr Olena Slavkova (Sumy National Agrarian University, Ukraina) i dr Lesia Zaburanna (National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine) nt. *Features and development trends of family farms in Ukraine*; mgr Andrzej Hornowski (SGGW) nt. *Kierunki rozwoju rodzinnych gospodarstw rolniczych we współczesnych koncepcjach rozwoju gospodarczego na tle wsi Kopce*.

Ostatnia sesja tematyczna została zatytułowana „Ekonomika produkcji rolnej w gospodarstwach rodzinnych”, a moderował jej przebieg dr hab. Ludwik Wicki (SGGW). Referaty przedstawili: dr Aneta Suchoń (UAM) nt. *Spółdzielczość a rozwój gospodarstw rodzinnych – wybrane zagadnienia prawne*; dr Agnieszka Tłuczak (UO) nt. *Znaczenie produktów regionalnych w funkcjonowaniu gospodarstw rodzinnych*; dr Roman Sass nt. *Sytuacja ekonomiczna gospodarstw produkujących mleko w latach 2004-2012 i możliwości ich rozwoju po likwidacji kwotowania produkcji*; dr Marcin Wysokiński (SGGW) nt. *Dochodowość produkcji mleka w rodzinnych gospodarstwach rolnych o zróżnicowanej skali produkcji*.

W konferencji udział wzięło ogółem ponad 200 przedstawicieli nauk ekonomicznych i prawnych z kraju i z zagranicy. Wygłoszone referaty stały się przyczynkiem do dyskusji na temat statusu prawnego i sytuacji ekonomicznej rodzinnych gospodarstw rolnych oraz formułowania postulatów pod adresem ustawodawcy. Najważniejsze wystąpienia konferencyjne zostały zakwalifikowane do opublikowania w dwutomowej monografii: *Ekonomiczne mechanizmy wspierania i ochrony rolnictwa rodzinnego w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej* pod redakcją naukową dr Aleksandry Chlebieckiej oraz *Prawne mechanizmy wspierania i ochrony rolnictwa rodzinnego w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej* pod redakcją naukową dr. Przemysława Litwiniuka. Ponadto na wniosek organizatorów konferencji Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA zleciła przeprowadzenie badań naukowych w zakresie objętym tematem konferencji, których rezultatem jest wydana w 2015 r. przez Agrotec Polska sp. z o.o. praca zbiorowa *Ekonomiczne i prawne mechanizmy wspierania i ochrony rolnictwa rodzinnego* pod redakcją prof. dr. hab. Mariana Podstawki.

Konferencja, jak również wyżej wymienione publikacje i badania naukowe, zostały dofinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Niemiecko-polskie kolokwium
„Żywność w nowoczesnym społeczeństwie konsumpcyjnym”
(„Lebensmittel in der modernen Konsumgesellschaft”)

Ślubice, 22-23 stycznia 2015 r.

W dniach 22-23 stycznia 2015 r. odbyło się w Ślubicach pierwsze niemiecko-polskie kolokwium prawa żywnościowego zorganizowane przez Katedrę Prawa Publicznego, Prawa Administracyjnego, Prawa Europejskiego, Prawa Ochrony Środowiska, Prawa Rolnego oraz Prawa Gospodarki Żywnościowej Europa-Universität Viadrina Frankfurt (Oder). Współorganizatorem konferencji ze strony polskiej była Katedra Prawa Rolnego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

W obradach udział wzięli przedstawiciele różnych ośrodków uniwersyteckich w Polsce i w Niemczech. Referentami byli zarówno pracownicy naukowcy, jak i doktoranci oraz studenci. Temat konferencji nie był przypadkowy. Problematyka prawa żywnościowego, a w szczególności wyzwania, przed jakimi staje unijny prawodawca, są bowiem przedmiotem badań prowadzonych przez wszystkich uczestników kolokwium. Spotkanie dawało możliwość wymiany doświadczeń i poglądów.

Pierwsza sesja została poświęcona wybranym ogólnym problemom współczesnych wyzwań i prezentacji problematyki badawczej z zakresu prawa żywnościowego podejmowanej na Europa-Universität Viadrina oraz na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza. Wprowadzenie do dyskusji ogłosili prof. Ines Härtel (Europa-Universität Viadrina) oraz prof. Roman Budzinowski (UAM).

Druga sesja obejmowała wiele różnych wątków problemowych. W jej ramach zostało ogłoszonych kilkanaście referatów, które dotyczyły: spółdzielni rolniczych w Polsce (Aneta Suchoń, UAM: *Landwirtschaftliche Genossenschaften in Polen*), ochrony zasobów genetycznych w świetle prawa międzynarodowego i europejskiego (Christina Flaskühler: *Conservation of genetic resources in the view of International and European Law*), prawnych aspektów bezpieczeństwa żywności na przykładzie klonowania (dr Katarzyna Leśkiewicz, UAM: *Legal aspects of food safety on the example of cloning*), ram prawnych funkcjonowania i produkcji przedsiębiorstwa sektora spożywczego w zakresie produktów mięsnych (Christian Thomas: *Die rechtlichen Rahmenbedingungen des Betriebs und der Produktion eines Lebensmittelunternehmens im Bereich von Fleischerzeugnissen*), bezpieczeństwa nowej żywności w świetle projektu rozporządzenia dotyczącego nowej żywności (mgr Łukasz M. Sokółowski, UAM: *Die Sicherheit der neuartigen Lebensmittel im Lichte des neuen Novel-Food-Verordnungs-Entwurfs*), ochrony oznaczeń geograficznych i nazw pochodzenia produktów żywnościowych: rozwoju, problemów i kwestii prawnych w systemie prawa Unii Europejskiej (Friederike Hartmann: *Der Schutz von geographischen Angaben und Ursprungsbezeichnungen für Lebensmittel: Entwicklungen, Probleme und Rechtsschutzfragen im Rechtsregime der Europäischen Union*), jakości i bezpieczeństwa żywności w Chinach (mgr Katarzyna Fryc, UAM: *The quality and safety of food in China*), politycznego i prawnego tła uwarunkowań Transatlantyckie-

go Partnerstwa w dziedzinie Handlu i Inwestycji (Elisa Aust: *Political and legal setting of TTIP*).

Kolejne wystąpienia poruszały problematykę modelu konsumenta w unijnym i niemieckim prawie żywnościowym (Fiete Müller: *Das Verbraucherleitbild im Lebensmittelrecht der EU und Deutschlands*), metod ważenia piwa od 1516 do dziś – historyczny rozwój prawa żywnościowego (Daniel Brandauer: *Die Genese des Reinheitsgebots von 1516 bis heute – zur historischen Entwicklung des Lebensmittelrechts*), wdrożenia reformy Wspólnej Polityki Rolnej (2014-2020) do prawa niemieckiego (Johan Fried Stoeper i Jan Hindahl: *Die Umsetzung der Reform der Gemeinsamen Agrarpolitik 2014-2020 in das deutsche Recht*), europejskich ram prawnych rolnictwa ekologicznego (Mathias Olbrisch: *The European legal framework of organic farming*), a także społecznej odpowiedzialności biznesu w sektorze rolnym i żywnościowym (Malte Wilhelm: *Corporate Social Responsibility im Agrar- und Ernährungssektor*).

Ze strony polskiej prelegentami byli również przedstawiciele innych ośrodków uniwersyteckich, którzy wygłosili referaty dotyczące: narzędzi prawnych zarządzania ryzykiem w rolnictwie – przypadek funduszy inwestycyjnych (dr Izabela Lipińska, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu: *Legal tools of risk management in agriculture – the case of mutual funds*), bezpośredniej sprzedaży produktów rolnych i spożywczych w Polsce (dr Anna Kapała, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu: *Direct sale of agricultural and food products in Poland*) oraz ubezpieczenia wypadkowego rolników w Polsce (dr Damian Puślecki, UP Poznań: *Farmers' social accident insurance in Poland*).

Uzupełnieniem rozważań były odwiedziny targów Internationale Grüne Woche w Berlinie. Stanowiły one doskonałą okazję do przeprowadzenia wywiadów i rozmów z producentami rolno-spożywczymi z Niemiec, Europy, a nawet z niektórych krajów spoza naszego kontynentu. Kolejne kolokwium z zakresu prawa żywnościowego odbędzie się w Poznaniu.

ŁUKASZ MIKOŁAJ SOKOŁOWSKI

PPR NR 1 (16) – 2015, 316-317
DOI: 10.14746/ppr.2015.16.1.22

**Hiszpańsko-polska konferencja
„Prawo konkurencji i reklamy z perspektywy
sektora rolno-żywnościowego”
(„Derecho de la competencia y publicidad: perspectiva en el
sector agroalimentario”)
Jaén, 11 lutego 2015 r.**

Dnia 11 lutego 2015 r. odbyła się pierwsza polsko-hiszpańska konferencja naukowa zorganizowana przez Katedrę Prawa Handlowego Wydziału Nauk Prawnych i Socjalnych Uniwersytetu w Jaén oraz Katedrę Prawa Rolnego Wydziału Prawa

i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Kierownictwo naukowe sprawowali współpracujący od lat z UAM prof. Ángel Martínez Gutiérrez wraz z prof. Trinidad Vázquez Ruano. Ze strony polskiej współorganizatorem konferencji był mgr Krzysztof Róžański z Katedry Prawa Rolnego WPIA UAM.

W obradach wzięli udział zarówno agraryści, jak i przedstawiciele doktryny prawa handlowego i ochrony konkurencji z różnych ośrodków uniwersyteckich w Hiszpanii oraz w Polsce. Temat konferencji nie został wybrany przypadkowo. Od wielu lat związki pomiędzy prawem konkurencji i reklamy a prawem rolnym i żywnościowym są coraz ściślejsze i intensywniejsze. Dlatego spotkanie zostało poświęcone porównaniu regulacji dotyczącej ochrony konkurencji z głównymi założeniami Wspólnej Polityki Rolnej i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Reforma WPR miała na celu zagwarantowanie konkurencyjności oraz zrównoważonego rozwoju sektora rolnego przez bardziej efektywne wykorzystanie jej instrumentów.

Obrady sesji porannej otworzyło wystąpienie dziekana prof. Luis Javier Gutiérrez Jerez. Poświęcono ją niedozwolonej działalności reklamowej i jej związkom z prawem rolnym. Wprowadzenie do dyskusji wygłosił prof. Ángel Martínez Gutiérrez. Podczas tej części zaprezentowane zostały referaty dotyczące tzw. reklamy znieważającej (*Publicidad denigratoria* – prof. Anxo Tato Plaza z Uniwersytetu w Vigo) oraz tzw. reklamy seksistowskiej jako przypadku niedozwolonej promocji (*Publicidad sexista. Supuesto de ilicitud promocional* – prof. Juan Ignacio Peinado Garcia).

Kolejna część obejmowała zagadnienia związane z problematyką ochrony konkurencji z perspektywy sektora rolno-żywnościowego. Wprowadzenia do rozważań dokonał prof. Alfonso Parras z Katedry Prawa Handlowego WNSiP UwJ. Następnie wygłoszone zostały referaty dotyczące relacji pomiędzy prawem ochrony konkurencji i prawem nieuczciwej konkurencji (*Relaciones entre el Derecho de defensa de la competencia y el Derecho de la competencia desleal* – prof. Luis Miranda Serrano z Uniwersytetu w Kordobie) oraz odpowiedzialności administracyjnoprawnej w prawie żywnościowym z perspektywy interesów ochrony konsumenta (*Administrative liability in food law from perspective of consumer protection* – dr Paweł Wojciechowski z Uniwersytetu Warszawskiego).

Sesja popołudniowa dotyczyła konkurencji i reklamy z perspektywy sektora rolno-żywnościowego. Wprowadzenia dokonał mgr Krzysztof Róžański. Następnie przedstawione zostały referaty odnoszące się do problematyki konkurencji pomiędzy przedsiębiorcami w handlu oliwą z oliwek (*Competencia empresarial y origen geografico de la comercializacion de los aceites de oliva*, prof. Ángel Martínez Gutiérrez z Uniwersytetu w Jaén), zasad polskiego prawa konkurencji i reklamy z perspektywy sektora rolno-żywnościowego (*Principios del derecho polaco sobre competencia y publicidad en el sector agroalimentario*) – mgr Krzysztof Róžański z UAM), zasad konkurencji obowiązujących unijnym sektorze rolnym (*Rules on competition in the EU agriculture sector* – prof. Eryk Kosiński z UAM). Ostatni referat poświęcono publicznoprawnym aspektom funduszy promocyjnych produktów rolno-żywnościowych

w Polsce (*Public law aspects of the promotion funds agri-food products in Poland* – dr Przemysław Litwiniuk ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie).

Konferencję podsumował dziekan WNSiP UwJ prof. Luis Javier Gutiérrez Jerez, który podziękował wszystkim prelegentom i gościom za uczestnictwo w konferencji, wyrażając jednocześnie nadzieję na kontynuowanie współpracy pomiędzy Uniwersytetem w Jaen a Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza.

KRZYSZTOF RÓŻAŃSKI

PPR NR 1 (16) – 2015, 317-319
DOI: 10.14746/ppr.2015.16.1.23

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

XXVIII Europejski Kongres Prawa Rolnego Poczdám, 9-12 września 2015 r.

W dniach 9-12 września 2015 r. odbył się w Poczdamie XXVIII Europejski Kongres Prawa Rolnego. Jego organizatorami były Europejski Komitet Prawa Rolnego (Comité Européen de Droit Rural – CEDR) we współpracy z Uniwersytetem w Poczdamie oraz Niemieckie Stowarzyszenie Prawa Rolnego (Deutsche Gesellschaft für Agrarrecht – Vereinigung für Agrar- und Umweltrecht e.V. – DGAR). Jak w poprzednich latach w kongresie udział wzięli przedstawiciele nauki prawa rolnego, praktycy oraz członkowie krajowych stowarzyszeń prawa rolnego z państw członkowskich UE. W tegorocznym spotkaniu uczestniczyło 250 osób z 23 krajów, w tym także przedstawiciele państw spoza Europy (Turcji, Stanów Zjednoczonych, Argentyny, Brazylii, Kolumbii, Nepalu, Mozambiku oraz Nigerii). Wygłoszono 43 raporty krajowe oraz 9 raportów indywidualnych.

Tradycyjnie prace toczyły się w ramach trzech komisji. Pierwsza z nich obejmowała zagadnienia związane z organizacją rynków rolnych, ich uregulowaniem i wdrażaniem nowych rozwiązań legislacyjnych. Komisji przewodził prof. Pablo Amat Llombart z Universidad Politecnica w Walencji (Hiszpania). Przedstawione raporty narodowe wraz z dyskusją umożliwiły dokonanie wstępnego przeglądu Wspólnej Polityki Rolnej w omawianym zakresie. Zwrócono szczególną uwagę na konieczność poprawy techniki legislacyjnej w kwestii regulacji rolnych. Jak wielokrotnie podkreślał prof. José Martínez, przeprowadzając liberalizację rynku rolnego, należy zwrócić szczególną uwagę na transparentność przepisów nań oddziałujących. Ponadto liberalizacji powinna towarzyszyć kompleksowa ocena skutków jej realizacji dokonywana przez prawodawcę. W szczególności należy poprawić ich „czytelność” oraz ograniczyć liczbę już i tak rozproszonych aktów. Wielokrotnie była podejmowana kwestia skutków zniesienia kwot produkcyjnych na mleko i kryzysowej sytuacji wśród jego producentów.

Przedstawicielka Wielkiej Brytanii, dr Nerys Llewelyn Jones, podkreśliła w swym raporcie konieczność wspierania młodych rolników w obejmowaniu przez nich gospodarstw, w tym konieczność ich właściwej edukacji. Według niej prowadzenie gospodarstwa rolnego jest nadal uznawane za „niewdzięczne” i nisko płatne zajęcie dla młodych ludzi. Z tego względu należy podejmować wszelkie możliwe środki, by umożliwić wdrażanie nowoczesnych technologii i innowacji. Zauważyła ona także, że z uwagi na istniejący podział administracyjny i różne uwarunkowania organizacyjno-prawne w Wielkiej Brytanii wdrażanie instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej odbywa się w sposób niejednorodny.

W aspekcie konsekwencji reformy WPR w 2013 r. w odniesieniu do zmiany struktury dochodów rolników dr Franci Avsec ze Słowenii zaakcentował, że ustalony tzw. model częściowej równowagi dochodu ma umiarkowany wpływ na sektor rolny. Jakkolwiek spodziewana jest redystrybucja dochodu pomiędzy gospodarstwami. Ponadto stopniowe znoszenie rozróżnienia w płatnościach regionalnych będzie miało negatywne skutki dla rolników posiadających grunty uprawne.

O spadku dochodów we włoskim rolnictwie jako efekcie wdrażania WPR wspominał również prof. Luigi Russo z Uniwersytetu w Ferrarze. Wskazał on, że najwięcej kontrowersji niesie za sobą płatność z tytułu praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu i środowiska (tzw. zazielenianie – *greening*), jako obowiązkowy komponent nowego systemu płatności bezpośrednich. Wynika to przede wszystkim ze wzrostu biurokracji, przyjmowania przez rolników dodatkowych obciążeń i kosztów wynikających z zazieleniania. W przypadku włoskiego rolnictwa beneficjentami będą głównie duże gospodarstwa rolne, będące w stanie ponosić dodatkowe koszty związane z dostosowaniem się do założeń omawianych praktyk. Zatem wsparcie będzie dotyczyło niewielkiej grupy gospodarstw, we Włoszech bowiem dominują małe powierzchniami jednostki. Jednocześnie podniesiona została sprawa włoskiego rynku mleka. Mianowicie w czerwcu 2015 r. rząd na skutek starań organizacji producentów mleka przyjął dekret nr 51/2015 (*Decreto legge*) wprowadzający pewne założenia rozporządzenia nr 1308/2013 w zakresie zawierania pisemnych umów na produkcję i dostawę mleka, co znacznie wzmacnia siłę przetargową jego producentów na zliberalizowanym rynku rolnym.

Do nowych rozwiązań prawnych w zakresie płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego odniosła się także dr Monika Król z Uniwersytetu Łódzkiego. Podniosła, że następuje reorientacja instrumentów polityki rolnej, której celem ma być eliminacja grupy właścicieli gospodarstw utrzymujących grunty wyłącznie w celu otrzymywania dopłat (tzw. *sofa farmers*), oraz redukcja dopłat dla największych gospodarstw. Stwierdziła ona, że pomimo zasadniczego celu, jakim jest zapewnienie utrzymania na odpowiednim poziomie dochodów rolniczych, nowy model wsparcia bezpośredniego ma służyć również wspieraniu prośrodowiskowych praktyk rolniczych. Nowe środki prawne odnoszą się również do ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu przez dywersyfikację upraw, utrzymanie trwałych użytków zielonych, utrzymanie obszarów proekologicznych etc. Z punktu widzenia krajowej

polityki rolnej – jak podnosił w swoim raporcie dr Adam Niewiadomski – wprowadzone zmiany oceniane są pozytywnie, tym bardziej że polskie rolnictwo w dużej mierze jest tradycyjne, co pozwala na wypełnienie wymogów stawianych w WPR po 2013 r. Postawił on także pytanie, czy idea dbania o środowisko naturalne przekona rolników do korzystania z pomocy z funduszy europejskich w zamian za pewną reorganizację części swojej produkcji rolnej. Współczesny system zachęt dla rolników może okazać się niewystarczający.

Zasadniczym tematem prac drugiej komisji była problematyka wsparcia rozwoju obszarów wiejskich oraz ochrony (zachowania) społeczności wiejskich w Unii Europejskiej w nowym okresie programowania, tj. w latach 2014-2020. Tematem dodatkowym zaś ustanowiono kwestie transgranicznego nabywania nieruchomości rolnych oraz nabywania nieruchomości rolnych przez kapitał pozarolniczy. Komisji przewodził prof. dr János Ede Szilágyi z Uniwersytetu w Miskolcu (Węgry).

W toku obrad okazało się, że to właśnie problematyce transgranicznego nabywania nieruchomości rolnych oraz nabywania ich przez kapitał pozarolniczy poświęcono zasadniczą część prac drugiej komisji, a ponadto to właśnie ta problematyka wzbudziła szczególne emocje, a także uwiarydociła duże różnice poglądów. Także w tej części wygłoszony został raport polski przygotowany przez dr hab. Teresę Kurowską, dr hab. Dorotę Łobos-Kotowską oraz dr. Pawła Gałę z Uniwersytetu Śląskiego.

Podczas dyskusji poświęconej problematyce polityki rozwoju obszarów wiejskich w UE podkreślano, że jej zasadniczym celem jest utrzymanie społeczności wiejskich. Dla realizacji tego celu konieczne jest zbudowanie silniejszej integracji pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi, a także skoncentrowanie się na precyzyjnym określeniu potrzeb poszczególnych społeczności wiejskich. Wielu referentów podkreślało, że właściwym miejscem do sprecyzowania potrzeb lokalnych społeczności wiejskich są regionalne programy rozwoju obszarów wiejskich. Podkreślano, że te pierwsze oraz krajowe programy rozwoju obszarów wiejskich również w znacznie większym stopniu powinny promować ochronę przyrody, a także wskazywać na zasady ochrony i udostępniania zasobów naturalnych, takich jak ziemia i woda. Prelegenci również wspominali o potrzebie ujmowania w takich programach rozwiązań mających na celu wspieranie kobiet prowadzących lub zamierzających prowadzić gospodarstwa rolne, a także wspierających młodych rolników.

W toku prac komisji można było dostrzec, że w zakresie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich także w krajach spoza UE funkcjonują rozwiązania podobne do europejskich. Podsumowaniem prac komisji drugiej w tej części były zgodnie wypracowane rekomendacje obejmujące wszystkie wymienione aspekty, których celem ma być powstrzymanie procesu wyludniania obszarów wiejskich.

Dyskusja dotycząca kwestii transgranicznego nabywania nieruchomości rolnych oraz nabywania nieruchomości rolnych przez kapitał pozarolniczy koncentrowała się na kilku zasadniczych kwestiach. Po pierwsze, wskazywano na problemy dotyczące definiowania podstawowych pojęć analizowanej materii, takich jak: grunt rolny, społeczność wiejska, czy też transgraniczne nabywanie nieruchomości rolnych. Po dru-

gie, w treści raportów krajowych wskazywano, że transgraniczne nabywanie nieruchomości rolnych może mieć różne cele: a) prowadzenie działalności rolniczej, b) spekulacyjne, c) inwestycyjne, d) mieszane. Po trzecie, podkreślano, że problematyka ta ma szczególnie istotne znaczenie w kontekście tego, że w przypadku większości tzw. nowych krajów Unii Europejskiej (krajów, które przystąpiły do UE w 2004 r.) właśnie teraz doszło do wygaśnięcia moratoriów na nabywanie nieruchomości rolnych przez cudzoziemców z UE. Wszystko to prowadzić może do nasilenia procederu określanego mianem *land-grabbing*, czyli zawłaszczania gruntów rolnych na cele nierolnicze. W toku dyskusji ścierały się dwa zasadnicze poglądy: pierwszy wskazujący na potrzebę traktowania wszystkich nabywców gruntów rolnych (zarówno krajowych, jak i z innych krajów UE) w jednakowy sposób oraz drugi – zakładający konieczność ochrony krajowych nabywców gruntów rolnych przed silniejszymi kapitałowo nabywcami z innych krajów UE. W sporze tym obie strony zaprezentowały szereg niezwykle ciekawych argumentów. Debata zaś w tej materii nie doprowadziła do zgodnych konkluzji. Ta część obrad zatem nie została w komisji drugiej zamknięta wypracowaniem wspólnych rekomendacji, lecz wskazaniem szeregu problemów, które winny być poddane dalszej analizie. Wśród takich kwestii wskazano dwie zasadnicze: a) rosnące zapotrzebowanie na szczególne uregulowania w zakresie obrotu nieruchomościami rolnymi, b) szczególna rola gruntów rolnych oraz możliwość ograniczenia swobody obrotu takimi gruntami (nieruchomościami) w kontekście zasady swobodnego przepływu ludzi i kapitału.

Ostatniej, trzeciej komisji przewodzili prof. Alessandra di Lauro z Università degli Studi di Pisa we Włoszech oraz dr Luc Bodiguel z Uniwersytetu w Nantes we Francji. Zakres jej prac objął główne zmiany w prawie rolnym od ostatniego Kongresu, określenie ich źródeł i przyczyn oraz oddziaływanie prawa międzynarodowego na unijne i regionalne stosunki prawnorolne. W przedstawionych raportach podnoszone były kwestie programu Natura 2000, regulacji prawnych z zakresu inwazyjnych obcych gatunków roślin, 7 Ramowego Programu Działań w zakresie Środowiska Naturalnego (7EAP), formułowania nowego prawa zootechnicznego oraz upraw modyfikowanych genetycznie. Zauważano, że dużego znaczenia nabiera prawo międzynarodowe, czego przykładem, jak wynika z raportu Marianne Barstad z Norweskiej Agencji Rolnej, może być europejska Konwencja o ochronie praw człowieka. Miaowicie na jej podstawie wskazano, że narodowa ustawa o dzierżawie gruntów jest sprzeczna z Protokołem I do Konwencji. Innym przykładem oddziaływania prawa międzynarodowego na prawo unijne jest kwestia ustanawiania ochrony biopatentów przez Europejski Urząd Patentowy. W tej kwestii wydano orzeczenie, na podstawie którego rośliny i zwierzęta będące rezultatem procesów biologicznych mogą być objęte patentem, nawet gdy zastosowana hodowlana metoda ich pozyskania nie podlega opatentowaniu. Wymiar międzynarodowy jest także zauważalny przy okazji negocjacji Transatlantyckiego Partnerstwa w dziedzinie Handlu i Inwestycji (TTIP), którego celem jest ustanowienie wolnego handlu pomiędzy Unią Europejską a USA. Poza nim

na prawo rolne oddziałują, przykładowo, Konwencja berneńska, Konwencja ramsarska czy Protokół z Kioto w sprawie zmian klimatu.

Pewne modyfikacje pojawiły się także w zakresie prawa krajowego. Przykładowo z raportu belgijskiego, przygotowanego przez Franza, Louise et Henry'ego Van Mallegheem, wynika że został przyjęty przez rząd Waloński kodeks rolny (Code Wallon de l'Agriculture), który kompleksowo obejmuje kwestie prawnorolne. Zatem już nie tylko Francuzi mogą się poszczycić takim osiągnięciem.

Jak zauważa prof. dr Roland Norer z Uniwersytetu w Lucernie w Szwajcarii, „skoordynowanie” prawa krajowego i prawa unijnego ma istotne znaczenie w szczególności w określaniu systematyki samego prawa rolnego. Rola prawodawcy krajowego i jego kreatywność ustawodawcza mogą mieć wpływ na prawo unijne. Odpowiednio zniesienie kwot mlecznych spowodowało w Holandii wzrost produkcji mleka, a to z kolei pociągnęło za sobą wzrost produkcji szkodliwych substancji przez zwierzęta. Kwestia ta została uregulowana w dyrektywie azotanowej i dyrektywie siedliskowej, a w Holandii została implementowana jako nowy system w 2014 r. Szczegóły jej rozwiązań zostały wskazane w raporcie holenderskim przygotowanym przez prof. dr. Willema Bruila z Uniwersytetu w Gorningen w Holandii.

Prace komisji objęły także problematykę prawną bezpieczeństwa żywności, do czego zapewne przyczyniła się wystawa EXPO 2015 w Mediolanie. Dyskusja dotyczyła fundamentalnego prawa do żywności Giuliana Strambi z Włoch podjęła tę problematykę w aspekcie redukcji jej marnowania i niszczenia, a także przepisów dotyczących informowania o żywności. Reforma polityki rolnej w Szwajcarii przyniosła z kolei wprowadzenie do ustawodawstwa pojęcia suwerenności żywnościowej, o czym poinformowała Christa Preisig z Uniwersytetu w Lucernie w Szwajcarii. Należy przez nie rozumieć prawo do prowadzenia polityki w zakresie rolnictwa i żywności, która jak najlepiej dostosowana jest do potrzeb miejscowej ludności, a jednocześnie nie ma negatywnego wpływu na ludność innych krajów.

W podsumowaniu prac komisji prof. dr Roland Norer stwierdził, że przedstawione raporty nakreślają pewien demoralizujący obraz obecnej sytuacji prawa rolnego: dominująca rola prawodawcy unijnego i słaba pozycja ustawodawcy krajowego, którego główną rolą jest implementowanie dorobku prawnego UE. Jakkolwiek prawo europejskie pozostawia pewną swobodę państwom członkowskim, czego przykładem może być Waloński kodeks prawa rolnego.

XXVIII Europejski Kongres Prawa Rolnego był bardzo ważnym wydarzeniem naukowym, w czasie którego podejmowano problematykę z zakresu prawa rolnego, rozwoju obszarów wiejskich i bezpieczeństwa żywności. Umożliwił on wymianę doświadczeń z zakresu teorii prawa rolnego, a także praktycznych w odniesieniu do najbardziej kluczowych przemian, jakie w nim obecnie zachodzą, i to zarówno na poziomie Europy, jak i całego świata.

Polska była reprezentowana we wszystkich trzech komisjach. W ramach pierwszej raport wygłosili dr Monika Król (UŁ) oraz dr Adam Niewiadomski (UW),

w II komisji został wygłoszony referat przez dr hab. Dorotę Łobos-Kotowską (UŚ) oraz dr. Pawła Gałę, który został przygotowany pod kierunkiem prof. dr hab. Teresy Kurowskiej (UŚ), natomiast w III zostały zaprezentowane trzy raporty indywidualne. Wygłosiły je: dr Izabela Lipińska (UP w Poznaniu), dr Anna Kapała (UP we Wrocławiu) oraz dr Aneta Suchoń (UAM). Raporty te zostały przygotowane pod kierownictwem prof. dr. hab. Romana Budzinowskiego (UAM), a obejmowały problematykę z zakresu prawnych instrumentów zarządzania ryzykiem produkcyjnym w rolnictwie, sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych oraz spółdzielczości na terenach wiejskich.

Kongres zakończył się wspólnym posiedzeniem naukowym, w czasie którego zostały przedstawione projekty raportów końcowych wszystkich komisji. Dokonano także wyboru wiceprezydentów Europejskiego Komitetu Prawa Rolnego (CEDR). Jednym z nich został prof. dr hab. Roman Budzinowski (UAM). Ponadto podsumowano działalność CEDR na przestrzeni dwóch lat od Kongresu w Lucernie. Na zakończenie obrad ustalono, że kolejny Kongres Prawa Rolnego odbędzie się w 2017 r. w Lille we Francji, a jego organizację powierzono Francuskiemu Stowarzyszeniu Prawa Rolnego.

IZABELA LIPIŃSKA, PAWEŁ GAŁA

PRZEGLĄD PRAWA ROLNEGO
Nr 2 (17) – 2015, 343-348
DOI: 10.14746/ppr.2015.17.2.25

**Drugie niemiecko-polskie kolokwium
„Prawo żywnościowe – nowe wyzwania i perspektywy”
(„Lebensmittelrecht – neue Herausforderungen
und Perspektiven”)**

Poznań, 28-29 maja 2015 r.

W dniach 28-29 maja 2015 r. odbyło się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu drugie niemiecko-polskie kolokwium „Prawo żywnościowe – nowe wyzwania i perspektywy” („Lebensmittelrecht – neue Herausforderungen und Perspektiven”). Współorganizatorem ze strony niemieckiej była kierowana przez prof. Ines Härtel Katedra Prawa Publicznego, Prawa Administracyjnego, Prawa Europejskiego, Prawa Ochrony Środowiska, Prawa Rolnego oraz Prawa Gospodarki Żywnościowej na Wydziale Prawa Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Wspólne obrady były efektem współpracy podjętej przez oba zaprzyjaźnione Wydziały i stanowiły kontynuację cyklu spotkań

pracowników naukowych, doktorantów i studentów zainteresowanych problematyką prawa żywnościowego. Pierwsze kolokwium pod nazwą „Żywność w nowoczesnym społeczeństwie konsumpcyjnym/Lebensmittel in der modernen Konsumgesellschaft” odbyło się w Ślubicach (22-23 stycznia 2015 r.)¹.

W kolokwium udział wzięli przedstawiciele różnych ośrodków uniwersyteckich z Polski i Niemiec. Dwudniowe obrady rozpoczęły się referatami poświęconymi ogólnym problemom wyzwań i perspektyw rozwoju prawa żywnościowego, wygłoszonymi przez prof. Ines Härtel oraz prof. Romana Budzinowskiego (UAM). Były one znakomitym wprowadzeniem do kolokwium i zaproszeniem do dyskusji.

W dalszej kolejności wygłoszono wiele referatów poruszających zróżnicowane wątki problemowe, stanowiące jednocześnie przedmioty badań uczestników. Dotyczyły one: kwestii zielonej inżynierii genetycznej w unijnych i niemieckich regulacjach (*European and German Law on Green Genetic Engineering* – dr Johanna Monien), prawnych aspektów pojęcia żywności (*Legal aspects of the food notion* – dr Katarzyna Leśkiewicz, UAM), ram prawnych stosowania środków ochrony roślin w Unii Europejskiej (*The legal framework for plant protection products in the EU* – Anne Mayer), odpowiedzialności dystrybutora w procesie znakowania żywności (*The liability of the distributor for a food labelling* – dr Agnieszka Szymecka-Wesołowska, Uniwersytet Koźmińskiego, Warszawa), międzynarodowych i krajowych regulacji zapewniających ochronę bioróżnorodności (*The International and European Plant Variety Protection Law* – Christina Flaskühler), udziału i znaczenia spółdzielni rolniczych w łańcuchu dostaw żywności (*The participation and the significance of cooperatives in the food supply chains* – dr Aneta Suchoń, UAM), prawnych aspektów ochrony ekologicznej (*Organic protection – a legal chance process* – Mathias Olbrisch), definicji i zakresu zastosowania rozporządzenia dotyczącego nowej żywności i nowych składników żywności (*Der Begriff und der Anwendungsbereich der Novel-Food-Verordnung* – mgr Łukasz M. Sokołowski, UAM).

Drugiego dnia referaty przedstawili kolejni uczestnicy kolokwium, poruszając problematykę: wody jako zasobu zapewniającego jakość życia (*Wasser – eine besondere Ressource schafft Lebensqualität* – Lala Kassimowa), miodu jako przykładu produktu rolnego i spożywczego (*Honey as the example of agricultural and food product* – mgr Krzysztof Różański, UAM), nabywania nieruchomości w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i reform regulacji prawnych Landów w Republice Federalnej Niemiec (*Case law of the ECJ relating to the acquisition of real estate against the background of the legal reforms of the federal states of the Republic of Germany* – Hanna Schmelz), nowych regulacji prawnych dotyczących sprzedaży bezpośredniej produktów spożywczych (*New legal provisions on direct sales of foodstuffs* – dr Anna Kapala, UP Wrocław), prawnych aspektów Trans-

¹ Zob. Ł. M. Sokołowski, *Niemiecko-polskie kolokwium „Żywność w nowoczesnym społeczeństwie konsumpcyjnym” („Lebensmittel in der modernen Konsumgesellschaft”)*, Ślubice, 22-23 stycznia 2015 r., „Przegląd Prawa Rolnego” 2015, nr 1, s. 316-317.

atlantyckiego Partnerstwa w dziedzinie Handlu i Inwestycji TTIP (*Legal Approaches of TTIP* – Elisa Aust), roli Europejskiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Żywności w kształtowaniu jakości żywności (*The role of the EFSA in shaping food quality* – mgr Adam Zieliński, PAN Warszawa) oraz społecznej odpowiedzialności w biznesie w zglobalizowanym świecie (*Corporate social responsibility in a globalized world* – Malte Wilhelm).

Efektem zarówno styczniowego, jak i majowego kolokwium będzie wydanie w 2016 r. wspólnej monografii obejmującej artykuły autorstwa uczestników spotkań.

ŁUKASZ MIKOŁAJ SOKOŁOWSKI

PRZEGLĄD PRAWA ROLNEGO
Nr 2 (17) – 2015, 348-350
DOI: 10.14746/ppr.2015.17.2.26

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

**Polsko-niemiecka konferencja naukowa
„Prawo rolne między historią a przyszłością”/ „Das Agrarrecht
zwischen Geschichte und Zukunft”
Poznań–Gułtowy, 9–11 czerwca 2016 r.**

W dniach 9–11 czerwca 2016 r. odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu druga niemiecko-polska konferencja naukowa zorganizowana przy współpracy z kierowanym przez prof. J. Martíneza Instytutem Prawa Rolnego Uniwersytetu w Getyndze. W obradach wzięli udział agraryści z różnych ośrodków uniwersyteckich w Polsce (UI, UŚ, UW, SGGW, UMCS, UP we Wrocławiu, UP w Poznaniu i UAM) oraz agraryści niemieccy współpracujący ze wspomnianym Instytutem. Sam temat konferencji nie był przypadkowy. Jak podkreślili, otwierając konferencję, współorganizatorzy, tak określony temat daje możliwość poznania dotychczasowych problemów, a także wymiany spostrzeżeń dotyczących nowych wyzwań, jakie stoją przed niemiecką i polską nauką prawa, w szczególności prawa rolnego, żywnościowego i ochrony środowiska.

Wspólne obrady były efektem współpracy podjętej przez obie jednostki naukowe i stanowiły kontynuację cyklu spotkań pracowników naukowych, doktorantów i praktyków, zainteresowanych problematyką prawnorolną. Warto przypomnieć, że pierwsza konferencja „Das vergleichende Agrarrecht als Erkenntnisquelle” odbyła się 26–27 kwietnia 2013 r. w Getyndze¹.

Referat wprowadzający wygłosił prof. R. Budzinowski, który podkreślił, że wprowadzenie historii i przyszłości jako punktów odniesienia rozważań dotyczących prawa rolnego jest celowe i użyteczne, jeśli zamierza się określić miejsce tej gałęzi

¹ Zob. R. Budzinowski, M. Marcinkowski, *Niemiecko-polska konferencja „Das vergleichende Agrarrecht als Erkenntnisquelle”, Getynga, 26–27 kwietnia 2013 r.*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2013, nr 1, s. 287–289.

prawa w systemie prawa, ustalić jego cechy charakterystyczne oraz wskazać tendencje rozwoju. Współczesny stan prawa rolnego opisuje wyrażenie „między tradycją a nowoczesnością”, które wyraża także kierunek ewolucji. To nowoczesne prawo rolne stanowi olbrzymie wyzwanie dla nauki. Natomiast agrarysta, by stawić czoło nowościom, musi uwzględniać nie tylko rozwój regulacji prawnej, ale także zmiany samego rolnictwa i jego społeczno-gospodarczego otoczenia.

Prof. J. Martínez zwrócił natomiast uwagę na to, że mamy obecnie do czynienia z czwartą rewolucją w rolnictwie. Pierwszą była mechanizacja, druga – industrializacja, trzecią – automatyzacja, natomiast teraz następuje digitalizacja rolnictwa. Rozwój oraz wzrost produktywności, który był największy w porównaniu z innymi branżami gospodarki, stwarzają dla rolnictwa nowe szanse, szczególnie w zakresie ochrony środowiska, dobrostanu zwierząt, jakości żywności czy rentowności działalności rolniczej. Jednakże „rolnictwo 4.0” wymaga ujęcia w ramy prawne. Mimo że prawo reaguje na nowe tendencje, to jednak nie uwzględnia wystarczająco specyfiki rolnictwa. Dlatego istnieje potrzeba klarownych regulacji, także w zakresie ochrony danych w rolnictwie.

Podczas konferencji wygłoszonych zostało 25 referatów naukowych na następujące tematy: *Prawo rolne między historią a przyszłością* (prof. R. Budzinowski, UAM), *Cyfrowy rolnik: czwarta rewolucja w rolnictwie* (prof. J. Martínez, Universität Göttingen), *Charakter prawny umów rolnych w prawie polskim* (dr hab. D. Łobos-Kotowska, UŚ), *Zagadnienia prawne uproszczenia Wspólnej Polityki Rolnej* (dr M. List, Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft), *Normy programowe we współczesnym prawie rolnym* (dr P. Litwiniuk, SGGW), *Przekazanie gospodarstwa rolnego w świetle zmieniającej się struktury rolnej* (dr B. von Garmissen, Rechtsanwalt & Geschäftsführer Landwirtschaftlicher Hauptverband Südniedersachsen), *Ocena wpływu przepisów ustawy z 14 kwietnia 2016 r. o wstrzymaniu sprzedaży nieruchomości z Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw na dzierżawę nieruchomości rolnych* (dr A. Suchoń, UAM), *Nieruchomości rolne w planowaniu zabudowy i korzystania z nieruchomości na obszarze gminy* (R. Fietz, Justiziar, Bayerischer Bauernverband Bayerischer Bauernverband), *Odpowiedzialność administracyjna rolnika działającego jako podmiot prowadzący przedsiębiorstwo spożywcze* (dr P. Wojciechowski, UW), *Ochrona zwierząt w hodowli zwierząt użytkowych – Czy zachodzi potrzeba wykorzystania związkowego prawa wniesienia skargi przez zbiorowe organizacje ochrony zwierząt?* (H. Wedemeyer, Justiziar, Niedersächsischer Landesbauernverband), *Z prawnej problematyki bezpieczeństwa żywności na przykładzie produktów bezglutenowych* (dr K. Leśkiewicz, UAM), *Nowe zasady obrotu nieruchomościami rolnymi w Polsce – powrót do przeszłości?* (dr P. Blajer, UJ).

Referaty wygłoszono również na następujące tematy: *Rola rolnictwa w koncepcji gospodarki o obiegu zamkniętym – perspektywa prawna* (dr J. Goździewicz-Biechońska, UAM), *Land grabbing – perspektywa prawa rolnego* (dr R. Pastuszko,

UMCS), *Tradycja, która ma przyszłość? – Prawo dziedziczenia gospodarstw rolnych!* (Ch. Grass, Rechtsanwältin, Bonn), *Wspieranie zarządzania ryzykiem w rolnictwie w ramach Wspólnej Polityki Rolnej – wybrane zagadnienia prawne* (dr I. Lipińska, UP Poznań), *Ochrona oznaczeń geograficznych w prawie polskim* (dr A. Kapała, UP Wrocław), *Rozwój czasopism i literatury z zakresu prawa rolnego w Republice Federalnej Niemiec po 1949 roku* (I. Schell, „Agrar- und Umweltrecht”, Universität Göttingen), *Rola Programu 500 plus na obszarach wiejskich* (dr D. Puślecki, UP Poznań), *Spółdzielnie rolnicze pomiędzy podstawowymi wartościami prawa spółdzielczego a presją dostosowania się do warunków rynkowych* (J. Casselmann, Universität Göttingen), *Nowa żywność i tradycyjna żywność z państw trzecich w rozumieniu rozporządzenia nr 258/97 i nowego rozporządzenia nr 2015/2283 – problemy definicyjne* (Ł. M. Sokołowski, UAM), *Europeizacja krajowego prawa ochrony zwierząt – zakres: zwierzęta użytkowe* (K. Ovie, Universität Göttingen), *Formy wsparcia działalności pszczelarskiej w świetle Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020* (K. Różański, UAM), *Prawne aspekty uboju rytualnego* (E. Jachnik, UAM). Poruszana w referatach problematyka stanowiła podstawę artykułów naukowych, które opublikowane zostaną na łamach „Przeglądu Prawa Rolnego”, zarówno w tym, jak i w kolejnych numerach.

W podsumowaniu konferencji przedstawiono tezę o nowych tendencjach w rozwoju prawa rolnego. Zwrócono również uwagę na konieczność interdyscyplinarnej współpracy różnych dziedzin nauki. Rozwój prawa rolnego jest dynamiczny, jednakże nie można odwracać się od jego długiej i bogatej historii. Wszyscy uczestnicy zgodni byli, że zrozumienie teraźniejszości i sprostanie nowym wyzwaniom, także w odniesieniu do regulacji dotyczących Wspólnej Polityki Rolnej, nieruchomości rolnych, żywności czy ochrony zwierząt, wymaga poznania przeszłości i fundamentów prawa rolnego. Dyskusja toczyła się także nad kwestią globalizacji oraz nacjonalizacji prawa rolnego z jednej strony oraz potrzebą uwzględniania swoistości rolnictwa i specyfiki warunków lokalnych i regionalnych z drugiej. Uwagze referentów nie umknęła również problematyka konsekwencji związanych z regulacją Transatlantyckiego Partnerstwa w dziedzinie Handlu i Inwestycji (TTIP). Z tych powodów również ważne jest, by mówić o społeczeństwach rolnych nie tylko na poziomie krajowym, a międzynarodowe konferencje naukowe, takie jak ta, nabierają szczególnego znaczenia.

Konferencję zakończyło zwiedzanie Poznania oraz Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Zarówno strona niemiecka, jak i polska, usatysfakcjonowane rezultatami spotkania, wyraziły zainteresowanie i wolę dalszej współpracy naukowej, której owocem ma być kolejna konferencja zorganizowana w Getyndze.

ŁUKASZ MIKOŁAJ SOKOŁOWSKI

PRZEGLĄD PRAWA ROLNEGO

NR 1 (18) – 2016, 227–230

DOI: 10.14746/ppr.2016.18.1.19

Ogólnopolska konferencja naukowa
„Samorząd terytorialny w procesie rozwoju gospodarczego
obszarów wiejskich
– 25 lat doświadczeń, nowe wyzwania”
Borsuki, 5–7 listopada 2015 r.

W dniach 5–7 listopada 2015 r. w Borsukach odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa o interdyscyplinarnym charakterze pt. „Samorząd terytorialny w procesie rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich – 25 lat doświadczeń, nowe wyzwania”. Konferencja została zorganizowana przez Fundację Instytut Prawa Ustrojowego we współpracy z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz Wydziałem Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Patronat nad wydarzeniem objęło Polskie

Stowarzyszenie Prawników Agrarystów. Konferencja wpisała się w obchody 25-lecia samorządu terytorialnego i stała się okazją do debaty na temat znaczenia samorządu w kształtowaniu i wdrażaniu polityki rozwoju obszarów wiejskich.

Konferencja zgromadziła przedstawicieli nauk prawnych (zarówno prawa rolnego, administracyjnego, jak i konstytucyjnego) oraz nauk ekonomicznych, których zainteresowania badawcze dotyczą problematyki samorządu terytorialnego i rozwoju lokalnego, a także liczne grono praktyków – samorządowców szczebla gminnego, powiatowego i wojewódzkiego.

Celem konferencji była naukowa dyskusja o pozycji samorządu terytorialnego w realizowaniu krajowych i europejskich polityk rozwojowych, dotyczących wsi i rolnictwa, uwarunkowań jego funkcjonowania, a także o aktualnych problemach i wyzwaniach stojących przed obszarami wiejskimi, w odniesieniu do których oczekiwać można aktywności gmin, powiatów i województw, a nadto – prezentacja dorobku i doświadczeń samorządu terytorialnego w zakresie wdrażania polityki rozwoju obszarów wiejskich.

Konferencja rozpoczęła się sesją plenarną moderowaną przez prof. dr. hab. Mariannę Podstawkę, a referaty przedstawili: prof. UZ dr hab. Andrzej Bisztyga (Uniwersytet Zielonogórski) *Gospodarstwo rodzinne jako kategoria konstytucyjna. Wykładnicze uwagi do artykułu 23 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, dr inż. Anna Milewska (SGGW) *Zmiany w ustawie o podatkach i opłatach lokalnych i ich konsekwencje dla budżetów gminnych*, prof. dr hab. Jerzy Jaskiernia (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) *Uwarunkowania oddziaływania samorządu terytorialnego na rozwój obszarów wiejskich w świetle analiz Rady Europy*.

Moderatorem drugiej sesji plenarnej był prof. UZ dr hab. Andrzej Bisztyga, a referaty wygłosili: prof. dr hab. Marian Podstawka *Problemy subwencjonowania gmin w Polsce* oraz prof. dr hab. Stanisław Prutis (Uniwersytet w Białymstoku) *Pozycja ustrojowa samorządu terytorialnego a rozwój obszarów wiejskich (dysfunkcje i bariery prawne)*.

W drugim dniu konferencji sesje plenarne zostały poprzedzone wyjazdem studyjnym do Janowa Podlaskiego. Uczestnicy konferencji uczestniczyli w prezentacji lokalnego targowiska, gdzie przedstawiono dobre praktyki z realizacji programu „Mój Rynek” w ramach działania „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej” z PROW 2007–2013. Uczestnicy konferencji mieli również okazję zapoznać się z inwestycją gminy, która uzyskała nagrodę „EkoAgroSamorząd” za budowę wykończoną słomę kotłowni o mocy 1,2MW. Wyjazd studyjny zakończył się wizytą w najstarszej państwowej stadninie koni w Janowie Podlaskim, w której corocznie od 1969 r. organizowane są aukcje koni arabskich.

Po wyjeździe studyjnym odbyła się trzecia sesja plenarna moderowana przez prof. dr. hab. Mariannę Podstawkę, a referaty przedstawili: dr hab. Dorota Łobos-Kotowska (Uniwersytet Śląski) *Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich*, prof. dr hab. Mariusz Jabłoński (Uniwersytet Wrocławski) *Rola samorządu*

terytorialnego w zakresie wspierania rozwoju rodzinnych gospodarstw rolnych (wybrane zagadnienia), prof. UŚ dr hab. Teresa Kurowska (Uniwersytet Śląski) *Wpływ samorządowej administracji rolnej na rozwój gospodarczy obszarów wiejskich*, prof. dr hab. Bogusław Banaszak (Uniwersytet Zielonogórski) *Wpływ konstytucyjnej zasady udziału jednostek samorządu terytorialnego w dochodach publicznych na rozwój obszarów wiejskich*.

Podczas czwartej sesji plenarnej, którą moderował prof. dr hab. Bogusław Banaszak, uczestnicy konferencji zapoznali się z wystąpieniami: dr. hab. Jerzego Bieluka (Uniwersytet w Białymstoku) *Instrumenty podatkowe wspierania rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich przez samorząd terytorialny*, prof. UMCS dr hab. Beaty Jeżyńskiej (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) *Partnerstwo gospodarcze izb rolniczych i samorządu terytorialnego. Potrzeba czy konieczność?*, prof. UŚ dr hab. Anny Łabno (Uniwersytet Śląski) *Samorząd terytorialny w świetle niektórych zasad Konstytucji Rzeczypospolitej z 1997 r. konstytuujących ideę państwa. Zarys problematyki*.

W ostatni dzień konferencji odbyła się piąta sesja plenarna moderowana przez prof. UZ dr. hab. Andrzej Bisztygę. Referaty wygłosili: dr Nina Drejerska (SGGW) *Wsparcie rozwoju obszarów wiejskich województwa mazowieckiego przez samorząd regionalny* i dr inż. Joanna Rakowska (SGGW) *Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci Programów Operacyjnych 2007–2013 (2015)*.

Podczas szóstej sesji plenarnej moderowanej przez prof. dr. hab. Bogusława Banaszaka referaty wygłosili: dr Przemysław Litwiniuk (SGGW) *Pozycja samorządu województwa w zakresie wdrażania działań objętych Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich* oraz dr Paulina Będźmirowska (Uniwersytet Warszawski) *Samorząd terytorialny w procesie programowania rozwoju obszarów wiejskich w latach 2014–2020*.

Dorobek konferencji stał się inspiracją do opracowania i wydania przez Fundację Instytut Prawa Ustrojowego monografii zatytułowanej *Samorząd terytorialny w procesie rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich – 25 lat doświadczeń, nowe wyzwania* pod redakcją naukową dr. Przemysława Litwiniuka. Konferencja i publikacja zostały sfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Pomocy Technicznej PROW 2014–2020.

PRZEMYSŁAW LITWINIUK

PRZEGLĄD PRAWA ROLNEGO

NR 1 (18) – 2016, 230–232

DOI: 10.14746/ppr.2016.18.1.20

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

7. Göttinger Gespräche zum Agrarrecht „Reichweite und Grenzen des Agrarrechts“, Gedenksymposium für Dr. Wolfgang Winkler (1937–2012) Getynga, 4 listopada 2016 r.

W dniu 4 listopada 2016 r. odbyła się w Getyndze siódma konferencja naukowa zorganizowana przez Instytut Prawa Rolnego tamtejszego Uniwersytetu (7. Göttinger Gespräche zum Agrarrecht – Reichweite und Grenzen des Agrarrechts). Tegoroczne spotkanie poświęcone było uczczeniu pamięci dr. Wolfganga Winklera, wybitnego i cenionego na całym świecie agrarysty, który zmarł 7 sierpnia 2012 r. w wieku 75 lat. Jego bogaty i wszechstronny dorobek naukowy wpłynął nie tylko na rozwój nauki niemieckiego prawa rolnego.

Konferencja obejmowała dwie sesje tematyczne. Pierwsza dotyczyła wpływu badań W. Winklera na naukę prawa rolnego, natomiast przedmiotem drugiej było pojęcie i wyodrębnienie prawa rolnego.

Konferencję zainicjował prof. José Martínez, prezentując referat „Wpływ dr. Winklera na naukę prawa rolnego – z niemieckiego punktu widzenia” (*Das agrarrechtliche Wirken von Dr. Winkler. Aus der Sicht Deutschlands*), w którym przedstawił dorobek naukowy W. Winklera i wykazał wpływ jego badań na rozwój niemieckiego prawa rolnego. W kolejnym referacie prof. Gülcan Eraktan przedstawiła wpływ dr. Winklera na rozwój nauki prawa rolnego w Turcji (*Das agrarrechtliche Wirken von Dr. Winkler. Aus der Sicht Türkei*); dzięki Winklerowi turecka nauka prawa rolnego odkryła wiele zagadnień i problemów dotychczas jej nieznanych. G. Eraktan podkreślała niezwykłą osobowość i zaangażowanie w pracy badawczej i dydaktycznej tego wybitnego niemieckiego agrarysty.

Z kolei prof. Rudy Gotzen w referacie przedstawił wpływ badań W. Winklera na naukę prawa rolnego we Francji i krajach Beneluksu (*Das agrarrechtliche Wirken von Dr. Winkler. Aus der Sicht Frankreichs und Benelux-Staaten*). Winkler zaszczerpił w tych krajach prowadzenie badań dotyczących dzierżawy nie tylko nieruchomości

rolnych, ale i gospodarstwa rolnego. R. Gotzen podkreślił, że duch dr. Winklera jest dalej obecny w nauce prawa rolnego Francji i krajów Beneluksu oraz nadal wpływa na jej rozwój.

W kolejnym referacie „Wpływ dr. Winklera na naukę prawa rolnego – z punktu widzenia Japonii” (*Das agrarrechtliche Wirken von Dr. Winkler. Aus der Sicht Japans*) prof. Yoshiki Kurumisawa pokazał historię współpracy niemiecko-japońskiej w zakresie prawa rolnego, w której szczególną rolę odegrał właśnie W. Winkler. Wspólne międzynarodowe badania miały charakter przede wszystkim prawnoporównawczy i dotyczyły zagadnień związanych z obrotem nieruchomości rolnymi, ochroną gospodarstw rolnych i prowadzeniem działalności rolniczej. Z kolei prof. Dieter Schweizer w referacie „Wpływ dr. Winklera na naukę prawa rolnego – z punktu widzenia CEDR” (*Das agrarrechtliche Wirken von Dr. Winkler. Aus der Sicht des CEDR*) ukazał znaczenie badań W. Winklera dla prawa rolnego z punktu widzenia Europejskiego Komitetu Prawa Rolnego. Podkreślił zróżnicowaną tematykę badań W. Winklera, ich wpływ na rozwój teorii prawa rolnego i szeroką współpracę międzynarodową.

Pierwszą część konferencji zakończyło wspomnienie Eggerta Wiesego, ucznia dr. Winklera, który przybliżył działalność profesora jako wybitnego dydaktyka, prowadzącego wykłady adresowane nie tylko do studentów studiów prawniczych, ale także innych kierunków, m.in. rolnictwa. Zajęcia W. Winklera zachęcały do dyskusji i cieszyły się ogromnym zainteresowaniem studentów.

Drugą część konferencji otworzył dr Christian Busse z Uniwersytetu w Bonn, prezentując bardzo interesujący referat pod tytułem „Specjalne podejście prawne: rozważania pojęciowe” (*Der sonderrechtliche Ansatz: Konzeptionelle Überlegungen*). Autor odniósł się do teoretycznych koncepcji wyodrębnienia prawa rolnego w literaturze niemieckojęzycznej, w tym teorii funkcjonalnej prawa rolnego (*Funktionalrechtstheorie*) oraz teorii traktującej prawo rolne jako zespół norm szczególnych dotyczących rolnictwa (*Sonderrechtstheorie*). Odwołał się przy tym do swojej publikacji *Sonderrechtlicher und funktionalrechtlicher Ansatz im agrarrechtlichen Widerstreit. Ein Beitrag zur agrarrechtlichen Systembildung*¹. Następnie prof. Gottfried Holzer z Uniwersytetu w Wiedniu w referacie „Podejście funkcjonalne po trzydziestu latach: doświadczenie i wnioski” (*Der funktionale Ansatz nach dreißig Jahren: Erfahrungen und Erkenntnisse*) nawiązał do bogatego dorobku teoretycznego W. Winklera i innych agrarystów dotyczącego pojęcia prawa rolnego.

Natomiast prof. Roland Norer z Uniwersytetu w Luzernie w referacie „Teorie prawnorolne i prawo obszarów wiejskich” (*Die agrarrechtlichen Theorien und das Recht des ländlichen Raums*) szeroko odwołał się do teorii funkcjonalnej prawa rolnego. Wskazał na zróżnicowane normy prawne o charakterze administracyjnym, cy-

¹ Zob. recenzję R. Budzinowskiego publikowaną w niniejszym numerze PPR; recenzja opracowania: Ch. Busse, *Der sonderrechtliche Ansatz: Konzeptionelle Überlegungen*, PPR 2016, nr 2, s. 284-286.

wilnym i karnym składające się na tę dziedzinę prawa, a także na traktowanie w niektórych systemach prawa rolnego jako części prawa gospodarczego. Nawiązał również do ustawodawstwa poświęconego rozwojowi obszarów wiejskich. Prawo rolne, zdaniem R. Norera, może być bowiem także ujmowane jako prawo wiejskie (rozwoju obszarów wiejskich).

Polskim akcentem był referat prof. Romana Budzinowskiego z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zatytułowany „Pojęcie prawa rolnego z punktu widzenia polskiej nauki prawa rolnego” (*Der Agrarrechtsbegriff aus Sicht der polnischen Agrarrechtswissenschaft*). Referent zauważył, że rozwojowi ustawodawstwa rolnego w Polsce towarzyszyły liczne i zróżnicowane koncepcje doktrynalne poszukujące odpowiedzi na pytanie, czym jest prawo rolne. Nauka prawa rolnego w pierwszej kolejności zmierzała do wskazania kryterium wyodrębnienia, określenia jego przedmiotu, a następnie jego nowych granic.

Konferencję podsumował prof. José Martínez, który wskazał na olbrzymi dorobek W. Winklera i jego wpływ na rozwój nauki prawa rolnego wielu państw świata, a także na potrzebę prowadzenia badań w zakresie teorii prawa rolnego.

ANETA SUCHOŃ, ŁUKASZ MIKOŁAJ SOKOŁOWSKI

PRZEGLĄD PRAWA ROLNEGO
NR 2 (19) – 2016, 305-307
DOI: 10.14746/ppr.2016.19.2.23

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

XIV Światowy Kongres Prawa Rolnego

San José 12–15 września 2016 r.

W stolicy Kostaryki odbył się XIV Światowy Kongres Prawa Rolnego. Jego organizatorami było Światowe Stowarzyszenie Agrarystów Uniwersyteckich (Unión Mundial de Agraristas Universitarios – UMAU) we współpracy z Wydziałem Prawa Uniwersytetu Kostarykańskiego oraz Kostarykańską Radą Adwokacką. W obradach uczestniczyli przedstawiciele nauki prawa rolnego, praktycy, członkowie stowarzyszeń prawa rolnego, a także studenci oraz rolnicy ze wszystkich stron świata. W kongresie wzięło udział ponad 250 osób z 42 krajów i wygłoszono ponad 60 referatów.

Kongres został poświęcony uczczeniu działalności naukowej i organizacyjnej jednego z założycieli Światowego Stowarzyszenia Prawników Agrarystów i cenionego kostarykańskiego agrarysty – profesora Ricarda Zeledón Zeledóna. Jego dokonania i zasługi na rzecz popularyzacji prawa rolnego oraz integracji środowiska naukowego na całym świecie przybliżyli ustępujący prezydent UMAU oraz emerytowany profesor Sant’Anna Scuola Universitaria Superiore z Pizy (Włochy) – Alfredo Massart oraz ustępujący sekretarz generalny UMAU, profesor Uniwersytetu Kostarykańskiego – Enrique Napoleon Ulate Chacón.

Sam temat kongresu nie był przypadkowy. Problematyka „Źródeł prawa rolnego polityki rolnej i rozwoju obszarów wiejskich, sprawiedliwości w rolnictwie i pokoju społecznego” stanowi bowiem przedmiot zainteresowania agrarystów z różnych państw, poruszana jest także od dawna w licznych publikacjach, jak również na konferencjach naukowych. Zagadnienia te są niezwykle istotne zwłaszcza z perspektywy krajów Ameryki Środkowej i Południowej, których gospodarka oparta jest w przeważającej mierze na rolnictwie. Strukturę agrarną tych państw charakteryzuje zaś skupienie ziemi rolnej w rękach nielicznych latyfundystów wykorzystujących niekorzystne położenie miejscowej i ubogiej ludności rolniczej. O znaczeniu tej problematyki, jej wielorakich aspektach i „motywach” konferencji mówili w ramach wprowadzenia profesorowie Alfredo Massart oraz Enrique Napoleon Ulate Chacón.

Referat wprowadzający poświęcony „Źródłom współczesnego prawa rolnego” wygłosił podczas aktu inauguracyjnego profesor Ricardo Zeledón Zeledón. Poruszone w nim wątki można traktować jako uniwersalne, gdyż zawierają one informacje i oceny odnoszące się do rozwoju nauki prawa rolnego, wskazując przy tym na niektóre zagrożenia i perspektywy. Zróżnicowany charakter źródeł prawa rolnego i regulacji prawno-rolnych umożliwia rozwijanie szerokiej współpracy międzynarodowej. Z pewnością, jak stwierdził referent w konkluzji, tematów badawczych dla agrarystów – choćby z uwagi na nowe wyzwania w postaci zagrożeń dla bezpieczeństwa żywnościowego w skali globalnej, przeobrażeń struktury współczesnego rolnictwa (*landgrabbing*) oraz środowiska naturalnego (emisja gazów cieplarnianych do atmosfery) – nie zabraknie.

Po wystąpieniu profesora nastąpiło symboliczne ustąpienie dotychczasowych władz UMAU i powołanie nowych. Prezydentem Światowego Związku Agrarystów Uniwersyteckich został profesor Leonardo Fabio Pastorino z Uniwersytetu w la Placie (Argentyna), a sekretarzem generalnym profesor Ángel Sánchez Hernández z Uniwersytetu la Riojy (Hiszpania). Dalsze obrady toczyły się w ramach paneli dyskusyjnych odpowiadających tematyce konferencji. Pierwszy z nich dotyczył „Źródeł współczesnego prawa rolnego”, kolejny – „Sektora publicznego rolnictwa, polityki rolnej i rozwoju obszarów wiejskich”, ostatni zaś został poświęcony zagadnieniom „Sprawiedliwości w rolnictwie i pokojowi społecznemu”.

W ramach drugiego bloku tematycznego referaty zaprezentowała polska delegacja, stanowiąca jedną z najliczniejszych reprezentacji krajowych. Pierwszy referat ze strony polskiej wygłosiła dr Izabela Lipińska (Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu), przedstawiając problematykę Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) z perspektywy zarządzania ryzykiem w procesie produkcyjnym w rolnictwie. Referentka wykazała, że bez zwiększenia przez państwa członkowskie Unii Europejskiej wysokości krajowych funduszy przeznaczanych na pomoc publiczną dla rolnictwa środki oferowane przez WPR rolną okazały się niewystarczające do dalszego rozwoju działalności wytwórczej w tym sektorze gospodarki. Następnie referat „Prawne mechanizmy ochrony gospodarstw rodzinnych w Polsce” wygłosił prof. Jerzy Bieluk (Uniwersytet w Białymstoku), który skupił się na przedstawieniu ograniczeń w zakresie obrotu ziemią rolną zawartych w nowej ustawie z 1 maja 2016 r o kształtowaniu ustroju rolnego i jej skutków dla polskich gospodarstw rodzinnych.

Z kolei prof. Dorota Łobos-Kotowska (Uniwersytet Śląski w Katowicach) w referacie „Status prawny rolnika z perspektywy prawa cywilnego materialnego i formalnego” poruszyła kwestię zakwalifikowania rolnika jako przedsiębiorcy i działalności rolniczej jako działalności gospodarczej w świetle Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego. Kolejny referat przedstawił dr Przemysław Litwiniuk (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie), który omówił niezwykle praktyczną problematykę „Prawnych instrumentów kształtowania współczesnej struktury agrarnej w wybranych państwach Unii Europejskiej”, zwracając przy tym uwagę na znaczenie podstawowych atrybutów produkcji rolnej (takich jak praca, ziemia i kapitał) w kontekście zakończenia w 2016 r. okresu ochronnego w zakresie obrotu ziemią

rolną w państwach członkowskich, które przystąpiły do Unii Europejskiej w 2004 r. i związanej z tym konieczności wprowadzenia nowych regulacji krajowych ograniczających obrót ziemią rolną.

Katedrę Prawa Rolnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu reprezentował mgr Krzysztof Różański (tłumacz polskiej delegacji); wygłosił on referat „Rola określenia statusu prawnego działalności pszczelarskiej dla jej ochrony i wsparcia w świetle regulacji prawnej Unii Europejskiej”, w którym podjął próbę kwalifikacji prawnej działalności pszczelarskiej jako działalności gospodarczej i jako działalności rolniczej.

Poza tym w kongresie wzięli udział: dr Paweł Gała (Uniwersytet Śląski w Katowicach), mgr Anna Gała, mgr Elżbieta Gajewska oraz mgr Arkadiusz Bińczyk. Warto podkreślić, że organizator światowego kongresu – prof. Enrique Napoleon Ulate Chacón – doceniając wkład merytoryczny polskiej delegacji, wysłał na ręce przewodniczącego Polskiego Stowarzyszenia Prawników Agrarystów profesora Romana Budzinskiego list gratulacyjny.

Kongres zakończył się oficjalną kolacją, podczas której ustępujące władze UMAU podsumowały dotychczasową działalność stowarzyszenia oraz część naukową i organizacyjną konferencji. Kolejny Kongres Prawa Rolnego odbędzie się w Polsce (w Poznaniu), a jego organizację powierzono Polskiemu Stowarzyszeniu Prawników Agrarystów oraz Katedrze Prawa Rolnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

KRZYSZTOF RÓŻAŃSKI, IZABELA LIPiŃSKA

PRZEGLĄD PRAWA ROLNEGO

NR 1 (20) – 2017, 327–329

DOI: 10.14746/ppr.2017.20.1.20

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

Sprawozdanie z XXIX Europejskiego Kongresu Prawa Rolnego, Lille 21-23 września 2017 r.

W dniach 21-23 września 2017 r. odbył się w Lille XXIX Europejski Kongres Prawa Rolnego. Jego organizatorem był Europejski Komitet Prawa Rolnego (*Comité Européen de Droit Rural* – CEDR). Jak w poprzednich latach, w kongresie udział wzięli przedstawiciele nauki prawa rolnego, praktycy oraz członkowie krajowych stowarzyszeń prawa rolnego z państw członkowskich UE, a także agraryści z innych państw. W tegorocznym spotkaniu uczestniczyło kilkuset delegatów, w tym przedstawiciele wszystkich najważniejszych państw Unii Europejskiej, także państw Europy Środkowej i Centralnej. Wśród państw naszego regionu delegacja polska była najliczniejsza. W ramach obrad kongresu zaprezentowano raporty krajowe oraz raporty indywidualne. Tradycyjnie prace toczyły się w ramach trzech komisji.

Pierwsza komisja koncentrowała się na zagadnieniach związanych z przepisami dotyczącymi konkurencji w rolnictwie. Przedstawione raporty narodowe i głosy w dyskusji umożliwiły dokonanie przeglądu regulacji prawa konkurencji w zakresie rolnictwa obowiązujących w poszczególnych krajach, w szczególności w kontekście regulacji unijnych.

Dr Konrad Marciniuk (UW) zaprezentował polski raport, przygotowany wraz z dr. Przemysławem Litwiniukiem (SGGW) i dr. Adamem Niewiadomskim (UW). Referent przedstawił między innymi obowiązujące regulacje dotyczące grup producentów rolnych oraz ich rejestrów. Limity kwotowe wskazane w art. 149, 169, 170 i 171 przywoływanego także w innych referatach rozporządzenia nr 1308/2013 zostały uznane zasadniczo za wystarczające z zastrzeżeniem, że nie wszystkie ograniczenia są istotne z punktu widzenia polskiego rolnictwa. Wskazał przy tym, że podwyższenie niektórych z limitów, na przykład w odniesieniu do zbóż, byłoby korzystne dla polskiego rynku. Czasowe wyłączenia karteli na rynku mlecznym zostało ocenione w raporcie negatywnie, jako mające niekorzystny wpływ na długofalowe planowanie i inwestycje w rolnictwie oraz jako wyłącznie doraźne rozwiązanie problemów związanych z rynkiem mleka.

Obrady Komisji I zwieńczyło przyjęcie wspólnych konkluzji i rekomendacji. Wychodząc z założenia, że podobnie jak w innych sektorach gospodarki, także podmioty działające w łańcuchu dostaw produktów rolnych konkurują między sobą o wartość dodaną, dyskutanci zwrócili uwagę na konieczność zapewnienia uczciwych reguł tej konkurencji. Właściwym forum dialogu i współpracy między zaangażowanymi podmiotami mogłyby być na przykład organizacje międzybranżowe, które powinny być wyposażone w kompetencje do podejmowania określonych działań w każdym wypadku stwierdzenia naruszenia takich reguł. Komisja I wyraziła pogląd, że ewentualne dodatkowe środki podjęte na poziomie unijnym powinny zmierzać do ustanowienia wspólnych minimalnych standardów, ale jednocześnie uwzględniać różnicowane uwarunkowania w poszczególnych państwach członkowskich.

Program realizowany w komisji II dotyczył konkurencyjności w rolnictwie, ze szczególnym uwzględnieniem instrumentów prawnych sprzyjających wzmocnieniu konkurencyjności i stanowiących przeszkody w tym zakresie w krajowych porządkach prawnych.

Problem dyskutowany był wielopłaszczyznowo, a rozważania prezentowanych raportów dotyczyły kwestii gruntowych, opodatkowania rolnictwa, ubezpieczeń społecznych w rolnictwie, zatrudnienia w rolnictwie, prawnych form prowadzenia działalności rolniczej, ochrony gruntów rolnych i leśnych, rynku rolnego i instrumentów wsparcia obszarów wiejskich ze środków Unii Europejskiej. Tak szeroko zakreślony obszar badawczy spowodował, że uwaga uczestników skupiła się przede wszystkim na problematyce ograniczeń w obrocie nieruchomościami rolnymi i obciążen publicznonprawnych rolnictwa. Dyskutanci podkreślali, że to właśnie instrumenty publicznonprawne są podstawowym stymulatorem konkurencyjności, a opracowanie jednolitego europejskiego modelu w tym zakresie może przyczynić się do wzrostu konkurencyjności rolnictwa. Zdecydowanie trudniejszym, czy wręcz niemożliwym do zrealizowania zadaniem jest natomiast harmonizacja prawa europejskiego w zakresie obrotu nieruchomościami rolnymi, wkracza ona bowiem w sferę suwerenności narodowej poszczególnych państw członkowskich UE. Wskazano jednocześnie na nadmierną kazuistykę ustawodawstwa unijnego i jego częste zmiany jako czynnik negatywnie wpływający na rozwój ustawodawstw krajowych w zakresie konkurencyjności rolnictwa. Podkreślano, że konieczne jest dostosowanie prawa poszczególnych państw do wymogów rynkowych, zmiany powinny jednak uwzględniać potrzebę zachowania stabilności prawa.

W polskim raporcie przygotowanym pod kierunkiem dr hab. Teresy Kurowskiej (UŚ), z udziałem dr. hab. prof. UŚ Doroty Łobos-Kotowskiej (UŚ), dr Izabeli Lipińskiej (UP Poznań), dr Moniki Król (UŁ) i dr Radosława Pastuszki (UMCS) poruszona została cała zakreślona tematem raportu problematyka, a wnioski były zbieżne z konkluzjami projektu raportu końcowego drugiej komisji.

Autorzy raportu podkreślili, że w przypadku każdego z omawianych zagadnień konieczne jest wypracowanie instrumentów specyficznych, które wpłyną na podniesienie konkurencyjności polskiego rolnictwa. W szczególności postuluje się stworzenie modelu obrotu nieruchomościami rolnymi, który spełni wymogi ochrony ilości-

wej, ale i jakościowej gruntów rolnych. Funkcję tę w polskim systemie prawa realizuje ustawa z 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego, która wprowadziła do obrotu gruntami rolnymi dwa instrumenty pozytywnie oddziałujące na ustrój rolny: ustawowe prawo pierwokupu i prawa nabycia nieruchomości rolnych przysługujące Krajowemu Ośrodkowi Wsparcia Rolnictwa. Stanowią one podstawowy instrument oddziaływania i kontroli obrotu. U podstaw ostatnio dokonanych zmian leży przekonanie, że obrót gruntami rolnymi nie musi być tak samo swobodny, jak obrót dowolną inną formą kapitału, a decydujące znaczenie ma zarządzanie i kontrola nabywania gruntów rolnych. W ocenie Parlamentu Europejskiego grunty rolne stanowią bowiem dobro publiczne i podstawę prawa człowieka do zdrowej i wystarczającej żywności, stąd też podlegają zobowiązaniom społecznym, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w ustawodawstwach krajowych.

Dla wzrostu konkurencyjności produktów rolnych i środków spożywczych wprowadzanych na rynek krajowy istotne znaczenie mają przepisy wprowadzające zasady uczciwej konkurencji wśród producentów. Równie ważne jest wyeliminowanie z łańcucha dostaw surowców rolnych i żywności nieuczciwych praktyk handlowych. Podkreślono także, że w obecnej perspektywie finansowej szansą na zwiększenie konkurencyjności rolnictwa są zarówno instrumenty wsparcia bezpośredniego, jak i wsparcie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Powinno być ono jednak lepiej ukierunkowane. W obrębie polityki rynkowej (I filara) postulować należy odejście od podziału środków na płatności bezpośrednie na podstawie wysokości produkcji rolnej sprzed ponad 20 lat oraz zakończenie procesu konwergencji poziomu płatności bezpośrednich na hektar pomiędzy państwami członkowskimi. Zwrócono uwagę, że płatności z tytułu „zazielenienia” mają charakter indyferentny. W odniesieniu do działań strukturalnych (II filara) pozytywny wpływ na konkurencyjność polskiego rolnictwa może mieć ograniczenie działań o charakterze socjalnym na rzecz konstrukcji wspierających rozwój.

Komisja III zajmowała się istotnymi bieżącymi zmianami w prawie rolnym. Polski raport, dotyczący kilku różnych zagadnień, przedstawiony został przez poszczególnych współautorów. Prof. M. Korzycka (UW) szeroko omówiła polską regulację obrotu nieruchomości rolnymi, dr K. Leśkiewicz (UAM) przedstawiła regulacje dotyczące genetycznie zmodyfikowanych roślin uprawnych, żywności i pasz. Z kolei dr hab. P. Wojciechowski (UW) zaprezentował projekty zmian przepisów dotyczących urzędowej kontroli żywności oraz problematykę suplementów diety, natomiast dr hab. A. Suchoń (UAM) zreferowała uregulowania dotyczące zrzeszania się producentów rolnych, produkcji energii odnawialnej oraz rynków rolnych, a w szczególności rynku mleka, a dr A. Kapala (UP Wrocław) – nowe formy prawne zbywania produktów rolnych przez rolników oraz regulacje w zakresie nieuczciwych praktyk handlowych.

Raporty krajowe obejmowały szereg różnych kwestii, ale niektóre z nich pojawiały się w kilku raportach. Problematyka związana z dostępem rolników do gruntów rolnych prezentowana była przez delegację holenderską, włoską, polską, francuską, węgierską i niemiecką. Zagadnienie produkcji, wprowadzania do obrotu i znakowania

mleka i produktów mlecznych poruszone zostało w raporcie hiszpańskim, niemieckim, francuskim, holenderskim i polskim. Regulacje dotyczące nieuczciwych praktyk rynkowych omawiali przedstawiciele Francji, Polski, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii. Przedmiotem zainteresowania raportu francuskiego, holenderskiego, hiszpańskiego, amerykańskiego, niemieckiego, polskiego i brytyjskiego było też zagadnienie zazieleniania w gospodarstwach rolnych. Regulacje w odniesieniu do roślin genetycznie zmodyfikowanych omawiane były przez delegację polską, hiszpańską, włoską, argentyńską, amerykańską i węgierską. W kilku raportach poruszano kwestie bezpieczeństwa żywnościowego i marnowania żywności, bezpieczeństwa żywności, w tym pozostałości pestycydów i antybiotyków, zarządzania ryzykiem oraz tzw. demokracji żywnościowej. Warto odnotować, że zdecydowanie najbardziej aktywni w obradach byli członkowie delegacji polskiej, którzy zadawali pytania niemal każdemu z prelegentów i komentowali omawiane problemy.

W referacie podsumowującym obrady Komisji III wskazano, że obecnie do najważniejszych obszarów prawa rolnego, w których zauważalne są poważne zmiany zaliczyć należy: regulacje wpływające na kształtowanie struktury gospodarstw rolnych (ograniczenia w obrocie nieruchomościami rolnymi), regulacje rolnośrodowiskowe (zazielenianie) oraz regulacje odnoszące się do żywności (bezpieczeństwo żywności, bezpieczeństwo żywnościowe, demokracja żywnościowa i marnowanie żywności).

W rekomendacjach z obrad Komisji III zaznaczono, że konieczne jest przyjęcie kompleksowego podejścia do łańcucha żywnościowego i rolnictwa, poczynając od produkcji pierwotnej, a na uregulowaniach dotyczących marnowania żywności kończąc. Nowe technologie są ogromną szansą dla rolnictwa (jak chociażby wykorzystanie biotechnologii, systemów GPS, zaawansowanych baz danych). Jednocześnie nie można zapominać o nowych zagrożeniach pojawiających się w związku z tymi technologiami, zwłaszcza ze względu na nierozpoznane oddziaływanie na zdrowie człowieka i środowisko. Istotne znaczenie przypisano krajowym regulacjom dotyczącym ograniczania obrotu nieruchomościami rolnymi, przy czym zależnie od przyjętych rozwiązań prawnych mogą powstawać liczne wątpliwości, zarówno na gruncie prawa unijnego, jak i krajowych porządków prawnych.

W ostatnim dniu obrad podsumowano ustalenia Kongresu, a także przedstawiono działalność krajowych stowarzyszeń prawa rolnego. Z przyjemnością należy odnotować wyróżnienie nagrodą Europejskiego Komitetu monografii dr hab. Anety Suchoń. Nowym prezydentem Europejskiego Komitetu Prawa Rolnego został wybrany Geoff Whittaker z Wielkiej Brytanii. Prof. Roman Budzinowski (UAM) podziękował za wskazanie polskich agrarystów jako organizatorów kolejnego XXX Kongresu i zaprosił wszystkich do Poznania.

DOROTA ŁOBOS-KOTOWSKA, KONRAD MARCINIUK, PAWEŁ WOJCIECHOWSKI

II Konferencja Polsko Hiszpańska: "Prawo rolne między globalizacją i lokalnością / Derecho agrario entre el globalismo y lo local"

Poznań-Guítowy 21-23 czerwca 2017 r.

W dniach 21-23 czerwca 2017 r. odbyła się w Guítowach koło Poznania kolejna polsko-hiszpańska konferencja naukowa, zorganizowana przez Katedrę Prawa Rolnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Współorganizatorem ze strony hiszpańskiej był Wydział Nauk Społecznych i Prawnych Uniwersytetu w Jaén.

W obradach udział wzięli agraryści z różnych ośrodków akademickich Polski i Europy. Na szczególną uwagę zasługuje obecność delegacji Instytutu Prawa Rolnego w Getyndze, której przewodniczył prof. José Martínez. Temat konferencji dobrze oddaje charakter problemów, z jakimi obecnie boryka się nauka prawa rolnego, ale także prawa żywnościowego i ochrony środowiska. Zamiarem organizatorów było zarysowanie tematyki rozważań, które rozwinie XV Światowy Kongres Prawa Rolnego pt. „Współczesne wyzwania prawa rolnego – między globalizacją, regionalizacją i lokalnością”, planowany na 18-22 września 2018 r. w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Konferencja w Guítowach obejmowała dwie sesje oraz obrady okrągłego stołu, które stanowiły podsumowanie konferencji. Pierwsza część spotkania, której przewodniczyli prof. Roman Budzinowski (WPiA UAM), prof. Ángel Martínez Gutiérrez (Wydział Nauk Społecznych i Prawnych Uniwersytetu w Jaén) oraz prof. José Martínez (Instytut Prawa Rolnego w Getyndze) poświęcona została współczesnym wyzwaniom dla rolnictwa. Różnorodność zaprezentowanych wystąpień ukazała, w jak wielowymiarowy sposób dwie pozornie wykluczające się tendencje (dążenie do globalizacji a zarazem do lokalności) wpływają na rozwój prawa rolnego.

Myślą przewodnią wprowadzającego wystąpienia prof. R. Budzinowskiego (*Prawo rolne między globalizacją i lokalnością – kilka refleksji*) było stwierdzenie, że dalszy rozwój prawa rolnego nie będzie możliwy bez próby wykorzystania potencjału pozornie sprzecznych ze sobą zjawisk w postaci postępującej globalizacji i oddolnych inicjatyw rozwoju obszarów wiejskich, mających charakter lokalny. Kolejne referaty potwierdzały tę tezę. Prof. Á.M. Gutiérrez poruszył problematykę zależności zachodzących między spółkami prawa handlowego a systemami ochrony jakości produktów rolno-spożywczych (*Denominaciones sociales y figuras de calidad agroalimentaria. Luces y sombras*). Kolejny wykład – prof. M. Korzyckiej oraz dr. hab. Pawła Wojciechowskiego (WPiA UW) – dotyczył zagadnień przeciwdziałania nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w stosunkach prawno-rolnych (*Przeciwdziałanie nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej jako nowy instrument prawnej ochrony rolnika w prawie polskim*). Z kolei prof. José Martínez w swoim wystąpieniu odniósł się do ograniczeń moralnych,

podnoszonych w międzynarodowym obrocie produktami rolno-spożywczymi (*Consideraciones morales como limites del comercio internacional agrario*). Tę część obrad zamykał referat prof. T. Vázquez Ruano (Wydział Nauk Społecznych i Prawnych Uniwersytetu w Jaén), która przedstawiła kwestię wpływu technologii teleinformatycznych na obrót produktami rolno-żywnościowymi na globalnym rynku (*Implicaciones de las TICS en la comercialización de productos agroalimentarios en un mercado globalizado*).

Druga sesja została podzielona na dwa bloki tematyczne: dotyczące zagadnień związanych z obrotem ziemią rolną i z systemami ochrony jakości produktów rolno-spożywczych. Blok pierwszy obejmował wystąpienia poruszające tematykę kierunków prawnej ochrony ziemi jako zasobu środowiska (dr J. Goździewicz-Biechońska, WPiA UAM), prawnych uwarunkowań podziału nieruchomości rolnych (dr K. Marciniuk, WPiA UW), ochrony gruntów rolnych i leśnych w procesie lokalizacji infrastruktury technicznej (dr K. Leśkiewicz, WPiA UAM), obrotu nieruchomościami rolnymi w wybranych państwach europejskich (dr A. Niewiadomski, WPiA UW).

Następne referaty dotyczyły kwestii związanych z formami ochrony jakości żywności, takich jak zrównoważony rozwój produktów lokalnych w południowych Włoszech na przykładzie preferencji konsumenckich w regionie Apulii (*Sustainable development of local products in Southern Italy with an example of Apulian's region consumers preferences*, dr N. Driouech, Wydział Ekonomii Uniwersytetu w Bari – Włochy), prawna problematyka nieuczciwych praktyk handlowych w ramach łańcucha dostaw produktów żywnościowych (dr I. Lipińska, Katedra Zarządzania i Prawa Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu), prawne aspekty odszkodowania i metodyki szacowania szkody związanej z budową gazociągu, powstałej na skutek zablokowania dróg dojazdowych do pól uprawnych (dr I. Hasińska, KZiP UP w Poznaniu), rozszerzenie zastosowania ochrony w postaci certyfikatu Gwarantowanej Tradycyjnej Specjalności (GTS) na produkty spoza kategorii rolno-żywnościowej (*Especialidades Tradicionales Garantizada (ETG): extensión a los productos no agroalimentarios*, mgr A. Buggea, WNSiP UwJ), prawne aspekty oznaczeń pochodzenia regionalnych i lokalnych produktów rolno-żywnościowych (dr A. Kapała, Wydział Przyrodniczo-Technologiczny Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu). Na zakończenie obrad drugiej części konferencji dr hab. A. Suchoń (WPiA UAM) zaprezentowała uwagi do założeń nowej wersji ustawy o spółdzielniach rolniczych w Polsce.

Sesja przewidziana na ostatni dzień konferencji przybrała formę obrad okrągłego stołu. W dyskusji uczestniczyli naukowcy z Polski, Hiszpanii i Włoch. Poruszono zagadnienia dotyczące przyszłości nauki prawa rolnego, zarówno jej tendencji rozwojowych, jak i barier, które mogą ją ograniczać. Zwrócono także uwagę na wpływ, jaki nowe technologie będą miały na rolnictwo, a w związku z tym także na prawo regulujące tę dziedzinę gospodarki. Obrady podsumowali prof. J. Martínez oraz prof. R. Budzinowski.

KRZYSZTOF RÓŻAŃSKI, ELIZA JACHNIK

PRZEGLĄD PRAWA ROLNEGO

NR 2 (21) – 2017, 235–236

DOI: 10.14746/ppr.2017.21.2.21

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

XV Światowy Kongres Prawa Rolnego Poznań 18 – 22 września 2018 r.

W dniach 18–22 września 2018 r. odbył się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu XV Światowy Kongres Prawa Rolnego, zatytułowany *Contemporary challenges of Agricultural Law: among Globalization, Regionalisation and Locality*, zorganizowany w ramach międzynarodowej organizacji Unione Mondiale degli Agraristi Universitari (UMAU). W Kongresie wzięło udział około 150 uczestników (naukowców i praktyków zajmujących się prawem rolnym) z wielu państw i z kilku kontynentów.

Powierzenie Polsce organizacji Kongresu, a dokładniej agrarystom zrzeszonym w Polskim Stowarzyszeniu Prawników Agrarystów, było dużym wyróżnieniem, a jednocześnie wyzwaniem. Polscy agrarzyści w ostatnim dziesięcioleciu są coraz bardziej widoczni na forum międzynarodowym. Na ostatnim XIV Światowym Kongresie w Kotsaryce padła propozycja, by kolejny kongres zorganizowała strona polska, a dokładnie poznański Wydział Prawa i Administracji. W rezultacie w Poznaniu wiosną 2017 r. gościli Prezydent UMAU Leonardo Pastorino z Argentyny oraz Sekretarz Generalny Ángel Sánchez Hernández z Hiszpanii. Goście z uznaniem wypowiedzieli się na temat warunków i miejsca organizacji przyszłego Kongresu oraz zaaprobowali proponowany przez niżej podpisanego temat: „Współczesne wyzwania prawa rolnego: między globalizacją, regionalizacją i lokalnością”.

Nie tylko przed polityką rolną Unii Europejskiej czy jej państw członkowskich, ale także państw z całego świata, stoją wyzwania związane, przykładowo, z żywnością (przede wszystkim z zapewnieniem bezpieczeństwa żywnościowego i bezpieczeństwa żywności), zachowaniem zasobów i ochroną klimatu. Cele tych wyzwań łączą aspekt globalny, regionalny i lokalny polityki rolnej i prawa rolnego. Tak szeroki temat Kongresu, bardzo aktualny, umożliwiał agrarystom z różnych stron świata zabranie głosu, porównanie różnych porządków prawnych i sformułowanie oceny właśnie z punktu widzenia współczesnych wyzwań. O trafności jego wyboru świadczy księga kongresowa, zawierającą ponad 60 artykułów w różnych językach (angielskim, francuskim, hisz-

pańskim, portugalskim i włoskim). Otrzymał ją każdy uczestnik Kongresu już w chwili rejestracji.

Kongres był dedykowany byłemu wieloletniemu Prezydentowi UMAU, profesorowi Alfredo Massartowi z Pizy (Włochy). Z tego względu bezpośrednio po otwarciu obrad laudację na cześć Profesora wygłosili Leonardo Pastorino z Argentyny oraz prof. Ángel Sánchez Hernández z Hiszpanii, podnosząc zasługi Jubilata dla rozwoju nauki prawa rolnego i współpracy międzynarodowej. Następnie z krótkim koncertem skrzypcowym wystąpiła Michalina Kowala (studentka UAM i Akademii Muzycznej w Gdańsku), która na koniec, wraz z Romanem Budzinowskim (akordeon), zagrała włoską piosenkę *Romagna mia*. Przed zamknięciem pierwszego dnia obrad odbyła się również podniosła uroczystość uhonorowania dokonań profesora Aleksandra Lichorowicza, niezwykle zasłużonego dla rozwoju nauki prawa rolnego, członka-założyciela Unione Mondiale degli Agraristi Universitari i honorowego Przewodniczącego Polskiego Stowarzyszenia Prawników Agrarystów. Laudację wygłosiła wychowanka Profesora Elżbieta Kremer (UJ), głos zabrała także Alina Jurcewicz z INP PAN w Warszawie.

Program trzydniowych obrad był bardzo bogaty zarówno pod względem liczby referentów (ponad 70), jak i poruszanych kwestii. Uwzględnił on strukturę publikacji przyjętą w księdze kongresowej. Część pierwsza obejmowała referaty o charakterze ogólnym, stanowiące niejako wprowadzenie do debaty. Referat odpowiadający tematowi Kongresu wygłosił R. Budzinowski (UAM), a następnie wystąpili Á. Sánchez Hernández z Hiszpanii, który mówił o aktualnych wyzwaniach prawa rolnego między lokalnymi doświadczeniami a globalnymi strategiami oraz E. Ulate Chacón z Kostaryki, którego referat dotyczył badań porównawczych w prawie rolnym.

Druga część obrad koncentrowała się na charakterystyce współczesnych wyzwań prawa rolnego, a następnie na omówieniu zjawiska globalizacji, regionalizacji i lokalności determinujących ich realizację. Wygłoszono dziewięć referatów podejmujących różne aspekty wymienionych zagadnień. Dla przykładu, L. Abreu Barroso z Argentyny poruszył kwestię wyzwań związanych z zapewnieniem żywienia ponad dwustu milionów ludzi w demokracjach trzeciego świata, L. Pastorino, również z Argentyny, zajął się kwestią strategii organizacyjnych produkcji rolnej na globalnym rynku, a A.I. Valente (także z tego kraju) – kwestią wpływu globalizacji na rodzinne gospodarstwa rolne.

Ostatnia część obrad poświęcona była prezentacji różnych aspektów regulacji prawa rolnego, będących właśnie efektem realizacji współczesnych wyzwań w kontekście globalizacji, regionalizacji i lokalności, jak: obrót gruntami rolnymi, działalność rolnicza, gospodarstwo rolne i przedsiębiorstwo rolne, obszary wiejskie, rynek rolny, prawo rolno-środowiskowe i prawo rolno-żywnościowe. W tej części wystąpiła największa liczba uczestników. Tematyka referatów była bardzo zróżnicowana. Przykładowo, T. Vázquez Ruano z Hiszpanii mówiła o zasadach konkurencji jako gwarancjach interesów uczestników rynku rolno-żywnościowego, G.H. Gonzales Barrón z Peru – o własności ziemi w kontekście globalizacji, a I. Canfora z Włoch zaprezentowała problem oceny produktów wysokiej jakości na globalnym rynku na tle wyzwań polityki handlowej wobec producentów rolnych.

Wypada z satysfakcją odnotować, że polscy agraryści wzięli liczny udział w kongresowej debacie. Wygłosili 13 referatów, zwracając uwagę na różne aspekty problematyki objętej tematem obrad. Można wymienić, choćby tytułem przykładu, prezentacje dotyczące prawa rolnego w kontekście wyzwań związanych z regionalizacją i globalizacją (K. Marciniuk z UW), nowej żywności (Ł.M. Sokołowski z UAM) czy zmiany generacji z rolnictwie (B. Jeżyńska z UMCS). Ta aktywność nie uszła uwadze gości Kongresu. Jeden z hiszpańskich profesorów zauważył, że polscy agraryści występowali jako referenci we wszystkich częściach kongresowych obrad, a tematy wystąpień świadczą o bardzo zróżnicowanych zainteresowaniach, odpowiadających szerokiemu rozumieniu prawa rolnego.

Pod koniec obrad wystąpił Prezydent Europejskiego Komitetu Prawa Rolnego Geoff Whittaker z Wielkiej Brytanii, który wysoko ocenił organizację i dorobek naukowy spotkania, a także zaprosił wszystkich do Poznania na XXX Europejski Kongres Prawa Rolnego. Podsumowując obrady, R. Budzinowski zwrócił uwagę na rolę Światowego Kongresu w integracji środowiska prawników agrarystów ze wszystkich stron świata, a także w zakresie inspiracji do podejmowania badań, również prawnoporównawczych, uwzględniających współczesne wyzwania prawa rolnego. Przytoczył słowa profesora Alcira Gursen De Miranda z Brazylii, który powiedział, że dzięki Kongresowi w Poznaniu czuje się jak członek wielkiej, światowej rodziny agrarystów. Na zakończenie R. Budzinowski podziękował wszystkim gościom za udział w tym naukowym wydarzeniu, sponsorom za wsparcie finansowe, K. Różańskiemu z UAM za duży wkład pra-

cy w organizację Kongresu i czuwanie nad jego przebiegiem, P. Litwiniukowi z SGGW za bezcenną pomoc w zabezpieczeniu strony finansowej, a A. Gulińskiemu z Fundacji im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – za obsługę administracyjną i organizacyjną.

Uczestnicy Kongresu, zwłaszcza goście zagraniczni, mieli również okazję zwiedzić Poznań i okolice, a także zapoznać się z naszym dziedzictwem kulinarnym.

ROMAN BUDZINOWSKI
orcid: 0000-0003-4218-3143

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

Sprawozdanie z XXX Europejskiego Kongresu i Kolokwium Prawa Rolnego, Poznań 18–21 września 2019 r. „Food sovereignty, food security and the contribution of agricultural law”

Od 18 do 21 września 2019 r. odbywał się w Poznaniu XXX Europejski Kongres i Kolokwium Prawa Rolnego (XXX European Congress and Colloquium of Agricultural Law). Jego organizatorem był Europejski Komitet Prawa Rolnego (Comité Européen de Droit Rural – CEDR), Polskie Stowarzyszenie Prawników Agrarystów, a bezpośrednio – Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Na ostatnim XXIX Europejskim Kongresie w 2017 r., w Lille we Francji, władze CEDR-u powierzyły organizację kolejnego kongresu Polskiemu Stowarzyszeniu Prawników Agrarystów. Decyzja ta została potwierdzona przez Prezydenta CEDR-u Geoffa Whitakera z Wielkiej Brytanii, który brał udział w zorganizowanym w Poznaniu XV Światowym Kongresie Prawa Rolnego we wrześniu 2018 r. Pan Prezydent bardzo pochlebnie wypowiedział się zarówno o organizacji, jak i stronie naukowej poznańskiego światowego spotkania agrarystów¹.

Po raz pierwszy Polska i polscy agraryści byli organizatorami i gospodarzami tego wielkiego wydarzenia naukowego. Wzięli w nim udział przede wszystkim przedstawiciele nauki i praktyki z państw członkowskich Unii Europejskiej (także przedstawiciele Komisji Rolnictwa UE), ale również z państw leżących na różnych kontynentach (przeszło 130 osób z ponad 20 państw). Temat przewodni Kongresu dotyczył dwóch niezwykle aktualnych i ważnych kwestii – suwerenności żywnościowej i bezpieczeństwa żywności. Próbowano odpowiedzieć na pytanie, na ile współczesne prawo rolne służy zapewnieniu suwerenności żywnościowej i bezpieczeństwa żywności. Dawał temu wyraz temat Kongresu: „Food sovereignty, food security and the contribution of agricultural law”.

¹ R. Budzinowski, *XV Światowy Kongres Prawa Rolnego, Poznań 18–22 września 2018 r.*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2018, nr 2, s. 215 i n.

W ramach obrad kongresowych zaprezentowano 35 raportów krajowych oraz trzy raporty indywidualne. Jak zazwyczaj prace toczyły się w ramach trzech komisji.

Pierwsza z nich zajmowała się koncepcją i ramami prawnymi suwerenności żywnościowej i bezpieczeństwa żywnościowego (*Food sovereignty and food security: concepts and legal framework*). Pracom komisji przewodniczył prof. L. Russo (Włochy), a sprawozdawcą była prof. A. Raisz (Węgry). Przedstawione raporty krajowe oraz dyskusja nad nimi pozwoliły na dokonanie przeglądu regulacji i poglądów doktryny.

Dr L. Bodiquel wskazał, że we francuskiej konstytucji nie ma żadnego odniesienia do suwerenności żywnościowej, bezpieczeństwa żywności czy prawa do odpowiedniej żywności, ale odwołania do tych kategorii występują w kodeksie rolnym. Z kolei J. Martinez zaznaczył, że pojęcie suwerenności żywnościowej nie występuje w niemieckiej ustawie zasadniczej ani w innych aktach prawnych, jednak suwerenność żywnościową uznać można za element „bezpieczeństwa publicznego”. Także prof. B. van der Meulen stwierdził, że „suwerenność żywnościowa” nie występuje w holenderskich aktach prawnych, a nawet w dyskusji publicznej, a bezpieczeństwo żywnościowe i prawo do odpowiedniej żywności nie są ujęte w konstytucji Królestwa Holandii. Pojęć tych używa się jednak w aktach prawnych dotyczących pomocy kierowanej do państw rozwijających się. Włoska konstytucja, co podkreślali prof. M. Alabrese i G. Strambi, nie zawiera bezpośredniego odniesienia do tych pojęć, a prawo do odpowiedniej żywności jest chronione przez przestrzeganie traktatów międzynarodowych. Podob-

ne stwierdzenia znalazły się również w raporcie hiszpańskim, referowanym przez dr T. Rodríguez-Cachón.

Polski raport został przygotowany przez prof. M. Korzycką, mgr. P. Kalinowskiego, mgr. M. Łatę, dr. Ł.M. Sokołowskiego, dr. hab. P. Wojciechowskiego i dr M. Żuchowską-Grzywacz. Obejmował on analizę regulacji nawiązujących do bezpieczeństwa żywnościowego oraz do tych, które można uznać za służące realizacji suwerenności żywnościowej i realizacji prawa do odpowiedniej żywności. Ujęto w nim m.in. regulację obrotu nieruchomościami rolnymi, regulację dotyczącą ograniczenia marnowania żywności i projekt regulacji dotyczącej wykorzystania roślin wysokobiałkowych w paszach.

Na podstawie prezentowanych raportów można wysnuć wniosek, że mimo braku definicji legalnych takich pojęć, jak suwerenność żywnościowa czy bezpieczeństwo żywnościowe, są one podobnie rozumiane we wszystkich państwach, a kluczowe znaczenie dla ich pojmowania mają dokumenty międzynarodowe. W zasadzie we wszystkich raportach krajowych stwierdza się, że w konstytucjach nie występują odniesienia do suwerenności żywnościowej, bezpieczeństwa żywnościowego ani do prawa do odpowiedniej żywności, natomiast regulacje dotyczące bezpieczeństwa żywnościowego można znaleźć w wielu różnych aktach prawnych niższego rzędu i w dokumentach strategicznych. Nie budzi wątpliwości, że ze względu na zobowiązania międzynarodowe poszczególne państwa chronią prawo do odpowiedniej żywności, a bezpieczeństwo żywnościowe i suwerenność żywnościowa mogą być pośrednio wywodzone z różnych przepisów konstytucyjnych. W wielu raportach wskazuje się na ścisły związek suwerenności żywnościowej i bezpieczeństwa żywnościowego z dostępem do nieruchomości rolnych.

W sprawozdaniu podsumowującym obrady Komisji pierwszej zauważono, że kraje o znacznym potencjale gospodarczym, zorientowane na eksport, są mniej zainteresowane promowaniem suwerenności żywnościowej, natomiast bezpieczeństwo żywnościowe, powiązane z prawem do odpowiedniej żywności, występuje w większości krajowych porządków prawnych, chociaż w niektórych przypadkach trudno odróżnić bezpieczeństwo żywnościowe i bezpieczeństwo żywności ze względów językowych (w języku włoskim, hiszpańskim i portugalskim). Wskazano też na wiele wyzwań związanych z bezpieczeństwem żywnościowym, w tym starzenie się ludności wiejskiej, rozdrobnione struktury rolniczej, nierolnicze wykorzystywanie gruntów rolnych czy zmiany klimatu.

Program realizowany w Komisji II koncentrował się wokół problematyki planowania przestrzennego, ochrony gruntów rolnych i obrotu nieruchomościami rolnymi (*Protection of Cultivated Land: Rural Planning Law and Agricultural Property and Real Estate Law*). Obradom przewodniczył prof. Aleksander Lichorowicz (UJ), a sprawozdawcą był dr Paweł Blajer (UJ). Prezentowane referaty poruszały różne problemy.

Na przykład dr P. Amat-Llombart i dr J.M. López Torres (Hiszpania) wskazali, że ponad 30% powierzchni Hiszpanii ulega procesom erozji i jest to jeden z poważnych problemów środowiskowych. Z tego powodu instrumenty ochrony gruntów

rolnych występują zarówno w prawie krajowym, jak i regionalnym. Ochrona ilościowa, jakościowa i dostępność gruntów rolnych była także głównym tematem referatu dr. M. Husera (Szwajcaria). Z kolei w Finlandii występują zakazy zanieczyszczania lub modyfikowania gleby i wód gruntowych, co odnosi się także do stosowania nawozów i pestycydów (prof. D. Erkki J. Hollo). Przedstawiciele Węgier (prof. C. Csák, dr Z. Hornyák, dr F. Orosz) nawiązali do szczególnych regulacji dotyczących obrotu nieruchomościami rolnymi. Z kolei prof. I. Canfora (Włochy) poruszyła problem statusu młodych rolników. Ciekawy był również referat prof. M. Rosso Grossman (USA), która odniosła się m.in. do kwestii ochrony gruntów rolnych, nabywania gruntów czy umowy dzierżawy w Ameryce Północnej.

W polskim raporcie przygotowanym pod kierunkiem prof. D. Łobos-Kotowskiej (UŚ przez prof. J. Bieluka (UwB), dr K. Czerwińską-Koral (UŚ), dr P. Gałę (UŚ), dr hab. T. Kurowską (UŚ), dr K. Leśkiewicz (UAM), dr R. Pastuszko (UMCS), dr hab. A. Suchoń (UAM) i dr M. Szymańską (UMCS) zauważono m.in., że ochrona gruntów rolnych i leśnych nie jest priorytetem w planowaniu gminnym czy wojewódzkim. Szerokie rozważania koncentrowały się na nowelizacji z 26 kwietnia 2019 r. ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego.

Zaprezentowane raporty oraz wypowiedzi uczestników wskazywały na ograniczoną skuteczność instrumentów ochrony gruntów rolnych. Regulacje europejskie powinny w jeszcze większym zakresie uwzględniać ochronę i poprawę jakości gleb. Referenci zgodnie zauważyli rosnące znaczenie systemu płatności bezpośrednich w zapewnieniu ochrony jakościowej gruntów rolnych. Sugerowali także wprowadzanie regulacji ułatwiających przejmowanie lub tworzenie nowych gospodarstw przez młodych rolników, by zapewnić ciągłość działalności rolniczej. Podsumowania obrad dokonał dr P. Blajer, który m.in. wyróżnił trzy podstawowe modele regulacji prawnych dotyczących obrotu nieruchomościami rolnymi.

Prace w trzeciej komisji poświęcone były, jak zazwyczaj, istotnym zmianom w zakresie prawa rolnego (*Significant current developments in Rural Law*). Obradom przewodniczyła prof. M. Rosso Grossman (USA), a sprawozdawcą generalnym był dr J.W.A. Rheinfeld (Holandia). Do kluczowych czynników determinujących rozwój tej dziedziny prawa zaliczono wyzwania związane z nowymi technologiami, produkcją zwierzęcą i ochroną zdrowia zwierząt, produkcją żywności i jej etykietowaniem, chemizacją rolnictwa oraz ochroną środowiska w rolnictwie. W ramach prac Komisji raporty przedstawili agraryści z Argentyny, Austrii, Bułgarii, Hiszpanii, Finlandii, Francji, Węgier, Włoch, Wielkiej Brytanii i Polski.

Polski raport narodowy został przygotowany przez zespół pod kierunkiem prof. P. Czechowskiego (UW) w składzie: prof. B. Jeżyńska (UMCS), prof. M. Król (UŁ), dr hab. Adam Niewiadomski (UW), dr hab. Konrad Marciniuk (UW), dr hab. Przemysław Litwiniuk (SGGW), dr Izabela Lipińska (UP w Poznaniu), dr Agata Niewiadomska (UW), dr Monika Żuchowska-Grzywacz (UTH Radom).

W raporcie podkreślono m.in. potrzebę przyjęcia nowych regulacji prawnych w zakresie nazw handlowych produktów pochodzenia roślinnego, by uwzględniały one

nowe trendy żywnościowe, zmiany w zakresie świadomości i rozeznania konsumentów oraz dynamicznego rozwoju produktów innowacyjnych. Autorzy raportu podkreślili, iż ważnym wyzwaniem będzie wdrożenie w Polsce produkcji żywności opartej na nowych technologiach, zwłaszcza w kontekście wprowadzonych ograniczeń stosowania w produkcji roślinnej odmian roślin modyfikowanych genetycznie.

Poważnym problemem jest również właściwe stosowanie instrumentów prawnych służących ochronie środowiska przed skutkami chemizacji. Od 2018 r. na terenie UE regulamentacji prawnej podlega stosowanie określonych substancji w rolnictwie. Jednak mimo wprowadzenia generalnego zakazu zastosowania substancji zawierających neonicotynoidy w środkach ochrony roślin w Polsce, dwukrotnie w kolejnych latach zastosowano wyjątek przewidziany w prawodawstwie UE dla sytuacji nadzwyczajnych w ochronie roślin, dający możliwość czasowego odstępstwa od ustanowionych zasad.

Obrady Komisji III zakończyły się przyjęciem konkluzji, w których podkreślono m.in. ekspansję regulacji prawnorolnych, które powinny przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa żywnościowego, ochrony środowiska i zmniejszania nakładów rolniczych. Coraz większą rolę w tym zakresie będą pełniły nowe technologie, a zwiększone bezpieczeństwo danych w sektorze rolno-spożywczym ma kluczowe znaczenie dla zapobiegania cyber- lub agroterroryzmowi, który może spowodować szkody ekonomiczne i zagrozić światowemu bezpieczeństwu żywnościowemu.

W ramach obrad kongresowych odbyło się też kolokwium „Reforma WPR”. Podstawowe zasady przyszłej WPR (*Basics of the CAP reform*) przedstawił dr Ch. Busse z Bonn, wskazując, że nowa WPR będzie służyć realizacji takich celów, jak: zapewnienie godziwych dochodów gospodarstw rolnych, przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu, do zrównoważonej produkcji energii czy wspierania wydajnego gospodarowania zasobami naturalnymi. Natomiast w ramach kolejnego wystąpienia (*Content and scope of the environmental component*) dr Busse zwrócił uwagę na wiele problemów, które łączą się z elementem środowiskowym. Z dużym zainteresowaniem przyjęto wystąpienie prof. R Mögele (Bruksela), dotyczące statusu konsultacji i dalszego planowania oraz koncepcji planów strategicznych.

Przedstawiciel Polski dr hab. K. Marciniuk (UW) zaprezentował referat dotyczący płatności bezpośrednich z punktu widzenia Europy Wschodniej. Wskazał na zróżnicowanie płatności bezpośrednich w krajach Unii Europejskich. W Polsce, na Litwie, Łotwie czy Estonii są one nadal dużo niższe niż w Grecji, Malcie, Niemczech czy Holandii. Wystąpienie referenta wywołało dyskusję na temat zrównania wysokości płatności oraz utrzymywania wsparcia ustalanego na podstawie parametrów z innych okresów historycznych. Agraryści z różnych państw pozytywnie oceniali nowe założenie, że każdy kraj UE będzie zobowiązany do opracowania Planu Strategicznego WPR, obejmującego I i II filar WPR, a jednocześnie formułowali wiele problemów szczegółowych.

Z kolei prof. P. Richli (Szwajcaria) poruszył kwestię współpracy między producentami rolnymi w Szwajcarii (*The CAP reform from the Swiss point of view. Flexibility versus distortion of competition*). Organizacje producentów rolnych zapewniają marketing i dostosowanie produkcji do wymagań rynku. W kontekście zmian WPR

referent odniósł się do planowanych modyfikacji polityki rolnej w Szwajcarii po roku 2020. W ramach kolokwium poruszono także kwestię opuszczenia Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię. Dr. L. Petetin w ramach referatu (*The CAP Reform in the Light of Brexit*) przedstawiła proces przygotowywania brytyjskich regulacji prawnych dotyczących rolnictwa po Brexit. Rolnicy będą wspierani z budżetu krajowego, według planowanego gwarantowanego poziomu wsparcia.

W dyskusji sformułowano pogląd, że realizacja celów WPR po 2020 r. wymaga wprowadzenia nowych instrumentów prawnych. Konieczne jest połączenie polityki rolnej z ochroną środowiska, polityką społeczną oraz polityką klimatyczną. Efektywna realizacja tej polityki może mieć wpływ na wszystkie wskazane obszary, ale powinna koncentrować się na rolnictwie. Między innymi podkreślano, że konieczne jest poszerzenie „siatki bezpieczeństwa” dla producentów rolnych w różnych sytuacjach kryzysowych, które w rolnictwie zdarzają się coraz częściej. Istnieje potrzeba wzmocnienia ochrony gruntów rolnych, czemu powinno też służyć połączenie z programami rolno-środowiskowymi, zazielenianiem czy zasadą wzajemnej zgodności.

Merytorycznego podsumowania obrad dokonał prof. R. Norer, sprawozdawca generalny, który bardzo wysoko ocenił zarówno poziom merytoryczny, jak i organizację Kongresu. Zamykając obrady, prezydent CEDR-u G. Whitakker podziękował organizatorom, w tym Polskiemu Stowarzyszeniu Prawników Agrarystów, za tak sprawną organizację.

Uczestnicy Kongresu, zwłaszcza goście zagraniczni, mieli również okazję zwiedzić Poznań i okolice, a także zapoznać się z wielkopolską sztuką kulinarną.

MONIKA ANNA KRÓL, ANETA SUCHOŃ, PAWEŁ WOJCIECHOWSKI

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

OBRÓT GRUNTAMI ROLNYMI W ŚWIEŁIE OBRAD XXX EUROPEJSKIEGO KONGRESU I KOLOKWIUM PRAWA ROLNEGO, POZNAŃ 2019

I. Wprowadzenie

W dniach 18–21 września 2019 r. odbywał się w Poznaniu XXX Europejski Kongres i Kolokwium Prawa Rolnego (XXX European Congress and Colloquium of Agricultural Law)¹. Przedmiotem obrad Komisji II, którym przewodniczył prof. A. Lichorowicz (UJ), była problematyka planowania przestrzennego, ochrony gruntów rolnych i obrotu nieruchomościami rolnymi. W trakcie obrad Komisji zaprezentowanych zostało 15 raportów krajowych². Na ich podstawie został opracowany raport generalny, którego pełna wersja w trzech językach (francuskim, angielskim i niemieckim) zostanie opublikowana przez Europejski Komitet Prawa Rolnego w formie książki.

Ze względu na doniosłość problematyki dyskutowanej w trakcie obrad Komisji warto przybliżyć polskiemu czytelnikowi fragment raportu generalnego odnoszącego się do wybranych zagadnień z zakresu obrotu nieruchomościami rolnymi.

¹ M.A. Król, A. Suchoń, P. Wojciechowski, *Sprawozdanie z XXX Europejskiego Kongresu i Kolokwium Prawa Rolnego, Poznań 18–21 września 2019 r.*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2019, nr 2, s. 233–238.

² Autorami poszczególnych raportów krajowych byli: 1. Franz van Mallegheem (Belgia), 2. Minko Georgiev (Bułgaria), 3. Milan Damohorský, Alena Chaloupková (Czechy), 4. Erkki J. Hollo (Finlandia), 5. Michaël Rivier (Francja), 6. Christiane Graß (Niemcy), 7. Csilla Csák, Zsófia Hornyák, Flóra Orosz (Węgry), 8. Irene Canfora – (Włochy), 9. Fabienne Rosen, François Jacques (Luksemburg), 10. Jerzy Bieluk, Katarzyna Czerwińska-Koral, Paweł Gała, Teresa Kurowska, Katarzyna Leśkiewicz, Dorota Łobos-Kotowska, Radosław Pastuszko, Aneta Suchoń, Małgorzata Szymańska (Polska), 11. Franci Avsec (Słowenia), 12. Pablo Amat Llombart, Juan Manuel López Torres (Hiszpania), 13. Meinrad Huser (Szwajcaria), 14. Hazel Nash (Zjednoczone Królestwo), 15. Margaret Rosso Grossman (Stany Zjednoczone).

II. Obrót *inter vivos* gruntami rolnymi

1. Ustawodawstwa nieprzewidujące szczególnych instrumentów reglamentacji obrotu *inter vivos* gruntami rolnymi

W większości ustawodawstw prezentowanych przez autorów raportów krajowych obowiązują szczególne instrumenty kontroli obrotu nieruchomościami rolnymi *inter vivos*. W niektórych państwach takie regulacje nie występują. Tytułem przykładu można podać, że regulacji wprowadzających szczególny reżim obrotu nieruchomościami rolnymi nie przewiduje ustawodawstwo czeskie, gdzie obrót tymi przedmiotami odbywa się na zasadach ogólnych, tj. przewidzianych dla innych kategorii nieruchomości. Publicznoprawnym ograniczeniom nie podlega również nabywanie nieruchomości rolnych w USA, w których ani regulacje stanowe, ani federalne nie przewidują tego typu restrykcji, a wręcz przeciwnie – wprowadzają szereg udogodnień dla osób zamierzających nabyć nieruchomości rolne. Traktowanie gruntów rolnych tak jak innych przedmiotów obrotu jest również rozwiązaniem charakterystycznym dla regulacji obowiązujących w Zjednoczonym Królestwie. Potencjalny nabywca nieruchomości rolnych nie tylko nie podlega tam żadnym ograniczeniom publicznoprawnym, ale może korzystać z istotnych przywilejów o charakterze fiskalnym.

2. Zezwolenie organu administracji publicznej jako przesłanka nabycia nieruchomości rolnej w ramach obrotu *inter vivos*

W tych państwach, w których wprowadza się odrębny reżim obrotu nieruchomościami rolnymi *inter vivos*, szerokie zastosowanie mają instrumenty kontroli administracyjnoprawnej. Zakładają one konieczność uzyskania szczególnego administracyjnego zezwolenia na nabycie takich nieruchomości.

Przykładów takich rozwiązań dostarczają regulacje niemieckiej ustawy *Grundstückverkehrsgesetz*, która wprowadza system administracyjnych zezwoleń (*Genehmigung*) na nabycie nieruchomości rolnej lub leśnej. Przesłanki odmowy takiego zezwolenia określa § 9 powołanej ustawy; zalicza się do nich w szczególności okoliczność, że zbycie prowadziłoby do nieracjonalnego ukształtowania struktury gruntów rolnych (np. nieuzasadniony podział lub nadmierna koncentracja gruntów rolnych). W ramach postępowania o udzielenie zezwolenia kontroli podlegają również kwalifikacje potencjalnego nabywcy, zwłaszcza jego predyspozycje do dalszego prowadzenia działalności rolniczej na nabywanej nieruchomości. Zezwolenie powinno zostać udzielone, gdy potencjalny nabywca jest w stanie wykazać, że nabycie przez niego nieruchomości nie doprowadzi do trwałego zaniechania rolniczego wykorzystania nabywanego gruntu. Uzasadnieniem wprowadzenia tego systemu jest zapew-

nienie społeczeństwu bezpieczeństwa żywnościowego oraz ochrona funkcjonujących gospodarstw rolnych.

Administracyjnoprawny system kontroli obrotu nieruchomościami rolnymi jest również typowy dla rozwiązań szwajcarskich. Podstawowe znaczenie ma w tym przypadku okoliczność zaliczenia danej nieruchomości do terenów budowlanych albo terenów rolniczych. W przypadku pierwszych z nich obowiązuje zasada względnej swobody rozporządzania, obrót drugimi podlega z kolei istotnym ograniczeniom. Ograniczenia te polegają głównie na konieczności uzyskania administracyjnego zezwolenia na nabycie nieruchomości rolnej (*Bewilligung*), na podstawie czynności prawnej *inter vivos*. Stosownie do szwajcarskiej ustawy związkowej *Bundesgesetz über das bürgerliche Bodenrecht* (BGBB) zezwolenie takie wydawane jest wyłącznie w przypadku, gdy nie istnieją przesłanki jego odmowy (art. 61 BGBB). Przesłankę taką stanowi natomiast okoliczność, że nabywca nie posiada specjalnego statusu – tzw. *Selbstbewirtschafter* (art. 63 BGBB), czyli nie legitymuje się odpowiednim wykształceniem, doświadczeniem zawodowym, a nawet określonymi cechami osobowymi. Od zasady tej zachodzą nieliczne wyjątki (np. nie obowiązuje ona w przypadku nabycia w drodze egzekucji sądowej lub gdy – pomimo publicznego ogłoszenia – na ofertę nabycia nieruchomości nie odpowiedziała żadna osoba posiadająca status *Selbstbewirtschafter*). Zatem w Szwajcarii kwalifikacje personalne potencjalnego nabywcy nieruchomości rolnej są jednym z elementów administracyjnego modelu kontroli obrotu nieruchomościami rolnymi.

Zgoda organu administracji publicznej stanowi również zasadnicze narzędzie publicznoprawnej kontroli obrotu nieruchomościami rolnymi w Polsce, choć po dokonanej w 2019 r. nowelizacji ustawy z 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego znajduje zastosowanie wyłącznie do nabywania nieruchomości rolnych o powierzchni co najmniej 1 ha. Zgodę tę wydaje Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa (KOWR), a z obowiązku jej uzyskania zwolnione są m.in. osoby o statusie rolnika indywidualnego oraz osoby bliskie zbywcy. Interesujące jest jednak to, że polskie regulacje nie wskazują jednoznacznie przesłanek uzyskania zgody, pozostawiając szerokie pole do dyskrecjonalnych rozstrzygnięć organu administracji publicznej. Uzasadnieniem wprowadzenia tej regulacji jest dążenie do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego obywateli i wspierania zrównoważonego rolnictwa prowadzonego zgodnie z wymogami ochrony środowiska i sprzyjającego rozwojowi obszarów wiejskich.

Najbardziej rozbudowany system administracyjnej kontroli obrotu nieruchomościami rolnymi *inter vivos* wprowadza ustawodawca węgierski. Regulacje węgierskie przewidują kilka odrębnych reżimów prawnych, w zależności od tego, czy nieruchomość rolna ma być zbyta tytułem sprzedaży, czy też innej czynności prawnej. W przypadku najsurowiej reglamentowanej umowy sprzedaży organ administracji rolnej przed wydaniem zgody na nabycie zobowiązany jest do poczynienia szczegółowych ustaleń faktycznych, jak również uzyskania odpowiednich opinii i dokonania uzgodnień, zwłaszcza z lokalnymi komisjami rolniczymi. Uzyskanie zezwolenia zależy natomiast od posiadania statusu rolnika; wymóg ten nie dotyczy wyłącznie bliskich krewnych zbywcy.

Na marginesie tych ogólnych obserwacji warto rozważyć także szczegółowe rozwiązania przyjęte w Słowenii, gdzie ustawodawca wprowadził generalny zakaz dokonywania pewnych czynności prawnych w przypadku, gdy ich przedmiotem jest nieruchomość rolna. Zakaz ten dotyczy umów darowizny, a spod jego obowiązywania wyłączone są jedynie ściśle określone kategorie nabywców (np. osoby bliskie lub podmioty prawa publicznego). Uzasadnieniem wprowadzenia tego zakazu była zaś konieczność zapewnienia skuteczności krajowym regulacjom dotyczącym prawa pierwokupu.

3. Prawo pierwokupu/pierwonabycia jako instrument publicznoprawnej kontroli obrotu nieruchomościami rolnymi

Najczęściej stosowanym instrumentem publicznoprawnej kontroli obrotu nieruchomościami rolnymi w analizowanych w raportach krajowych porządkach prawnych jest prawo pierwokupu/pierwonabycia. Mówiąc ogólnie, prawo to zapewnia określonym podmiotom pierwszeństwo w nabyciu nieruchomości rolnej w przypadku rozporządzenia nią przez dotychczasowego właściciela. Należy jednak podkreślić, że nie jest to instytucja jednolita pod względem konstrukcji prawnej i procedury wykonywania. Różnice w poszczególnych jurysdykcjach dotyczą takich okoliczności, jak:

- zakres czynności prawnych ograniczonych prawem pierwokupu – np. w Polsce prawem tym ograniczone jest wyłącznie zawarcie umowy sprzedaży. W celu zapewnienia spójności systemu kontroli konieczne było więc wypracowanie komplementarnego instrumentu w postaci prawa nabycia, które obejmowałoby swoim zakresem również inne czynności prawne niż umowa sprzedaży. W innych porządkach prawnych, np. w Hiszpanii (*derecho de retracto*) lub we Włoszech (*diritto di prelazione*), zakres prawa pierwokupu jest znacznie szerszy. W Belgii prawo pierwokupu obejmuje wszelkie rozporządzenia o charakterze odpłatnym, co oznacza, że jest ono wyłączone w przypadku darowizny, jak również czynności dochodzących do skutku pomiędzy krewnymi. Podobne ograniczenie zakresu prawa pierwokupu do rozporządzeń o charakterze odpłatnym obowiązuje we Francji;

- charakter kontroli wykonywanej za pośrednictwem tej instytucji – prewencyjny (tj. taki, który aktualizuje się przed dokonaniem czynności prawnej zmierzającej do rozporządzenia nieruchomością rolną) bądź represyjny (tj. taki, który następuje już po dokonaniu tej czynności). Pierwszą postać prawo pierwokupu przybiera np. na Węgrzech, gdzie zamiar zawarcia umowy sprzedaży nieruchomości rolnej podlega publicznemu ogłoszeniu przez notariusza, a wykonanie prawa pierwokupu przez uprawniony podmiot następuje jeszcze przed udzieleniem administracyjnego zezwolenia na sprzedaż. Zbliżone zasady obowiązują w Polsce, gdzie wykonanie prawa pierwokupu następuje przed definitywnym przeniesieniem własności nieruchomości rolnej. Także w Luksemburgu notariusz redagujący umowę sprzedaży nieruchomości rolnej jest zobowiązany do zawiadomienia uprawnionych z tytułu prawa pierwokupu o możliwości jego wykonania, przysyłając im projekt stosownego aktu notarialnego. Drugą postać

prawo pierwokupu przyjmuje natomiast w Hiszpanii, gdzie realizowane jest już po dojściu do skutku rozporządzenia mającego za przedmiot nieruchomość rolną;

– określenie podmiotu uprawnionego z tytułu prawa pierwokupu – w omawianych regulacjach występują dwa rozwiązania. Pierwsze jest takie, że prawo to przysługuje instytucjom o charakterze publicznym, a dopiero w dalszej kolejności (i komplementarnie) – innym podmiotom. Prawo pierwokupu jest więc w rzeczywistości instrumentem publicznoprawnej kontroli obrotu nieruchomościami rolnymi. Tego typu rozwiązania są charakterystyczne dla Węgier (prawo pierwokupu przysługuje w pierwszej kolejności państwu), Polski (prawo pierwokupu zastrzeżone dla państwowej osoby prawnej działającej na rzecz Skarbu Państwa, tj. KOWR), Słowenii (prawo pierwokupu zastrzeżone dla Funduszu Ziemi Rolnej i Leśnej Republiki Słowenii – choć w tym przypadku Fundusz korzysta z prawa pierwokupu w ostatniej kolejności, tj. po innych uprawnionych) oraz Luksemburga (prawo pierwokupu przysługuje aż trzem kategoriom instytucji publicznych) i Belgii (prawo pierwokupu zastrzeżone na rzecz regionów oraz kilku innych kategorii podmiotów prawa publicznego). Drugie rozwiązanie jest takie, że prawo pierwokupu zastrzeżone jest wyłącznie dla określonych podmiotów prawa prywatnego, niebędących nosicielami jakiegokolwiek władzy publicznej. Takie rozwiązanie zostało przyjęte we Włoszech i w Hiszpanii (prawo pierwokupu może przysługiwać np. dzierżawcom lub właścicielom nieruchomości graniczących ze zbywaną nieruchomością). Szczególny charakter mają rozwiązania francuskie, w świetle których prawo pierwokupu przysługuje zasadniczo spółkom prawa handlowego (spółkom akcyjnym), które jednocześnie wykonują swoje funkcje w interesie publicznym (SAFER).

Powyższe spostrzeżenia pozwalają na sformułowanie wniosku o dwojakim celu wprowadzenia do wewnętrznego porządku prawnego prawa pierwokupu. Z jednej strony instytucja ta służy publicznoprawnej reglamentacji obrotu ziemią rolną. W tym kontekście może również stanowić uzupełnienie typowo administracyjnej formy kontroli, jaką jest obowiązek uzyskania zezwolenia właściwego organu władzy na nabycie nieruchomości rolnej. Takie rozwiązanie przyjęto głównie na Węgrzech. Podobne regulacje obowiązują też w Polsce, gdzie na podkreślenie zasługuje komplementarny charakter prawa pierwokupu KOWR – aktualizuje się ono bowiem co do zasady w przypadkach, gdy uzyskanie administracyjnej zgody na nabycie nieruchomości rolnej nie jest konieczne. Z drugiej strony prawo pierwokupu może pełnić inną istotną funkcję oprócz czysto reglamentacyjnej, tj. służyć kształtowaniu prawidłowej struktury gospodarstw rolnych. W tym właśnie celu zastrzegane jest na rzecz prywatnych podmiotów i instytucji. Katalogi podmiotów uprawnionych są natomiast formułowane w analizowanych ustawodawstwach w zróżnicowany sposób. Rozbudowany katalog uprawnionych został przewidziany np. w Słowenii, gdzie obejmuje współwłaścicieli nieruchomości rolnych, właścicieli nieruchomości przyległych (tzw. sąsiedzkie prawo pierwokupu), dzierżawców, organizacje rolnicze lub poszczególnych rolników, zamierzających wykorzystywać zbywaną nieruchomość na cele prowadzenia działalności rolniczej. Również na Węgrzech ustawodawca tworzy długą listę podmiotów, którym przysługuje ustawowe prawo pierwokupu nieruchomości rolnych, przyznając je poza

Skarbem Państwa np. właścicielom nieruchomości sąsiedniej lub rolnikom zamieszkałym w miejscu położenia zbywanej nieruchomości. W Polsce prawo pierwokupu nieruchomości rolnej zastrzeżone zostało, oprócz KOWR, także na rzecz dzierżawcy nieruchomości rolnej oraz jej współwłaściciela, przy czym kwestia pierwszeństwa w wykonywaniu tych praw nie jest do końca jasna. Z kolei we Włoszech lista podmiotów, którym przysługuje prawo pierwokupu, obejmuje dzierżawców zbywanych nieruchomości oraz właścicieli nieruchomości przyległych. W Szwajcarii natomiast ograniczono ją do dzierżawców nieruchomości rolnej.

Charakterystyczną cechą drugiej z wymienionych grup regulacji dotyczących prawa pierwokupu jest to, że rezerwują one to prawo dla określonych kategorii podmiotów, tj. podmiotów posiadających szczególny status, wskazujący na ich predyspozycje do prowadzenia efektywnej działalności rolniczej. Taka sytuacja ma miejsce na Węgrzech (możliwość skorzystania z prawa pierwokupu ograniczona do jest rolników zawodowych), Szwajcarii (prawo pierwokupu przysługuje dzierżawcy, o ile posiada on status *Selbstbewirtschafter*) oraz w Polsce (tylko rolnik indywidualny może skorzystać z prawa pierwokupu dzierżawcy). We Włoszech prawo pierwokupu przysługuje natomiast dzierżawcy nieruchomości rolnej lub właścicielowi nieruchomości sąsiedniej, o ile posiadają oni profesjonalny status *coltivatore diretto* lub *imprenditore agricolo a titolo principale*.

Prawa pierwokupu w wyżej opisanej postaci, tj. uprawnienia zapewniającego określonym kategoriom podmiotów pierwszeństwo nabycia nieruchomości rolnej na wypadek jej zbywania przez aktualnego właściciela, nie należy mylić z różnymi postaciami prawa wykupu lub zwrotnego odkupu, których liczne formy przewiduje np. ustawodawca szwajcarski (*Kaufrechte, Rückkaufrechte*). Inny jest bowiem cel tych praw; aktualizują się one w przypadku, gdy preferowany nabywca nieruchomości rolnej w ramach określonego czasu po nabyciu (10 lat) rezygnuje z prowadzenia na niej działalności rolniczej. Przysługują natomiast poprzedniemu właścicielowi (współwłaścicielom) zbytej nieruchomości.

4. Systemy maksymalnych norm obszarowych jako instrument przeciwdziałania nadmiernej koncentracji gruntów rolnych

W niektórych z analizowanych porządków prawnych podejmowane są próby ustawowego określenia maksymalnego areалу ziemi rolnej, którą może nabyć jedna osoba. Osiągnięciu tego celu służy wprowadzenie maksymalnych norm obszarowych.

Najbardziej charakterystyczne, a zarazem surowe regulacje tego typu obowiązują na Węgrzech. Górny limit ziemi rolnej, którą może nabyć profesjonalny rolnik, wynosi w tym kraju 300 ha. Osoby nieposiadające takiego statusu mogą nabywać nieruchomości rolne do maksymalnej powierzchni 1 ha. Również w Polsce obowiązuje norma obszarowa 300 ha, określająca górną granicę użytków rolnych, którą może nabyć osoba posiadająca status rolnika indywidualnego. Brakuje natomiast takiej normy w odniesieniu do

osób nieposiadających takiego statusu, a nabywających nieruchomości rolne na podstawie zgody KOWR. Wprowadzenie systemu maksymalnych norm obszarowych projektowane jest obecnie również w Słowenii. Zakładany limit 100 ha dotyczy jednak państwowych nieruchomości rolnych wydzierżawianych osobom prawnym lub fizycznym.

5. Obowiązek prowadzenia działalności rolniczej na nabytej nieruchomości rolnej

Charakterystycznym rozwiązaniem przyjmowanym w niektórych porządkach prawnych jest obowiązek prowadzenia działalności rolniczej na nabytym gruncie. Za przykład w tym zakresie mogą służyć regulacje węgierskie, według których z nabyciem nieruchomości rolnej łączy się 5-letni obowiązek osobistego rolniczego wykorzystywania nabytej nieruchomości oraz zakaz oddawania jej do gospodarowania osobom trzecim. Rolnicze wykorzystanie gruntu polega głównie na utrzymaniu jego wartości produkcyjnych; w szczególnych strefach, takich jak winnice lub sady, może również oznaczać wykorzystanie gruntu zgodnie z przeznaczeniem określonym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Także w Polsce w 2016 r. nałożony został na nabywcę nieruchomości rolnej obowiązek 10-letniego (obecnie skrócony do 5 lat) osobistego prowadzenia gospodarstwa rolnego, w skład którego weszła nabyta nieruchomość rolna. Towarzyszy mu zakaz zbywania (również przez 5 lat) oraz oddawania w posiadanie osobom trzecim nabytej nieruchomości. Wymienione obowiązki nie znajdują zastosowania jedynie w nielicznych przypadkach (np. nabycie przez członków rodziny zbywcy lub nabycie nieruchomości rolnej o powierzchni poniżej 1 ha, położonej w granicach administracyjnych miast).

W nieco innym kontekście obowiązek prowadzenia działalności rolniczej na gruntach rolnych realizowany jest w Bułgarii, gdzie urzeczywistnia się w toku specjalnej procedury konsolidacyjnej. Strony tzw. porozumień konsolidacyjnych mają ograniczone możliwości rozporządzania należącymi do nich nieruchomościami, zachowując jednak prawo do prowadzenia na nich działalności rolniczej.

6. Wsparcie finansowe dla nabywców nieruchomości rolnych

Nie wszystkie z analizowanych w raportach krajowych systemów prawnych nakładają na nabywców nieruchomości rolnych określone, niejednokrotnie surowe, ograniczenia i restrykcje. Przeciwnie, w ramach niektórych systemów tworzone są prawne instrumenty mające ułatwiać osobom zainteresowanym nabywanie nieruchomości rolnych. Ułatwienia te mają z reguły charakter finansowy, co jest konsekwencją przyjęcia, że barierą dla potencjalnych rolników stanowią właśnie wysokie ceny nieruchomości rolnych, uniemożliwiając im rozpoczęcie lub rozwinięcie działalności rolniczej. Jest to

charakterystyczne dla systemu amerykańskiego, w którym regulacje prawne przewidują zachęty i bodźce dla początkujących rolników oraz dla innych kategorii podmiotów (np. weteranów wojskowych, kobiet oraz przedstawicieli grup społecznie upośledzonych) w zakresie nabywania nieruchomości rolnych.

Osoby te mogą korzystać z pierwszeństwa w dostępie do różnych form federalnego wsparcia bezpośredniego udzielanego przez US Departament of Agriculture (USDA), jak również z dostępu do kredytów i pożyczek w ramach programów administrowanych przez Farm Service Agency (FSA). USDA przyznaje również finansowe granty jednostkom i instytucjom prowadzącym szkolenia i treningi oraz świadczącym inne usługi na rzecz wymienionych kategorii nabywców nieruchomości rolnych. Mogą oni korzystać także ze specyficznej formy wsparcia w ramach federalnych programów odłogowania (*set-aside*) gruntów szczególnie narażonych na erozję oraz pastwisk i łąk o znaczeniu ekologicznym (*Conservation Reserve Programs*). Wsparcie to polega na przyznaniu finansowej subwencji właścicielom nieruchomości objętych takim programem, decydującym się na ich sprzedaż lub wydzierżawienie na co najmniej 5 lat początkującym rolnikom, weteranom wojennym lub przedstawicielom grup społecznie upośledzonych.

Powyższe rozwiązania, przewidujące wiele ulg i przywilejów dla nabywców nieruchomości rolnych, a unikające nakładania na nich ograniczeń lub obowiązków, nie są jednak typowe tylko dla regulacji amerykańskich. Spotyka się je także, choć w mniejszym zakresie, w porządkach prawnych państw europejskich. Tytułem przykładu można podać istotne ulgi podatkowe (inwestycyjne), z których korzystają nabywcy nieruchomości rolnych w Zjednoczonym Królestwie (obejmują one również nabycie inwentarza służącego do prowadzenia działalności rolniczej). W Hiszpanii niektóre kategorie nabywców nieruchomości rolnych, tj. rolnicy prowadzący tzw. gospodarstwa priorytetowe (*explotaciones prioritarias*), nabywając nieruchomości rolne, mogą korzystać z istotnych ulg fiskalnych, polegających na zredukowaniu podstawy opodatkowania o 100%, niezależnie od tego, czy do nabycia dochodzi pod tytułem darmym czy odpłatnym. Ustawodawca hiszpański oferuje również wsparcie finansowe podmiotom wydzierżawiającym nieruchomości rolne, o ile oddają oni swoje grunty w dzierżawę na okres co najmniej 8 lat.

7. Wsparcie dla młodych rolników nabywających nieruchomości rolne

Autorzy niektórych raportów krajowych szczególną uwagę zwracają na instrumenty wsparcia kierowane do młodych rolników przy nabywaniu przez nich nieruchomości rolnych. W niektórych przypadkach są one powiązane ze wsparciem udzielanym w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich, przewidzianych w ustawodawstwie rolnym Unii Europejskiej. Tego typu rozwiązania przyjęto np. w Finlandii, gdzie młodzi rolnicy, rozpoczynający prowadzenie działalności rolniczej, korzystają ze specjalnych premii finansowych w przypadku realizacji strukturalnie opłacalnych projektów.

W innych porządkach prawnych instrumenty wsparcia młodych rolników są jednak niezależne od form pomocy dla tej kategorii rolników przewidzianych w ustawodawstwie rolnym Unii Europejskiej. Przykładów dostarczają tu rozwiązania przyjęte we Włoszech, gdzie w 2018 r. powołano do życia instytucję umowy coachingowej (*contratto di affiancamento*), której celem jest wspieranie młodych rolników w nabywaniu nieruchomości rolnych i przejmowaniu rolniczych warsztatów produkcyjnych.

W kontekście wsparcia młodych rolników w nabywaniu ziemi rolnej warto ponadto zwrócić uwagę na szereg instrumentów przewidzianych w legislacji amerykańskiej, zarówno federalnej, jak i stanowej. Programy administrowane przez USDA gwarantują wsparcie finansowe w postaci pożyczek przysługujących osobom decydującym się na zbycie ziemi rolnej początkującym młodym rolnikom. Programy stanowe przewidują także gwarancje bankowe, dopłaty do oprocentowania kredytów i pożyczek, jak również ułatwiają dzierżawę ziemi rolnej przez młodych rolników. W niektórych stanach wdrażane są tzw. *farm link programs*, ułatwiające nawiązywanie kontaktów między rolnikami zamierzającymi zbyć swoje gospodarstwo a młodymi rolnikami poszukującymi ziemi rolnej w celu rozpoczęcia lub poszerzenia swojej działalności produkcyjnej (np. realizowany w stanie Nowy Jork program *Farmland for a New Generation*).

III. Dziedziczenie gospodarstw rolnych (obróć *mortis causa* nieruchomościami rolnymi)

Ustawodawstwa nieprzewidujące szczególnych instrumentów reglamentacji obrotu *mortis causa* gruntami rolnymi

Większość prezentowanych w raportach krajowych porządków prawnych przewiduje specjalne rozwiązania prawne, gdy w skład spadku wchodzi rolnicza jednostka produkcyjna. Jednak takie regulacje prawne dotyczące dziedziczenia gospodarstw rolnych nie występują np. w USA ani w Zjednoczonym Królestwie. W Europie kontynentalnej podobne stanowisko przyjmuje ustawodawca czeski.

W pozostałych porządkach prawnych można wyróżnić kilka metod prawnej regulacji sytuacji, gdy w skład spadku wchodzi rolnicza jednostka produkcyjna. Są to następujące rozwiązania: 1) pierwszeństwo do objęcia gospodarstwa w postępowaniu o dział spadku, 2) ograniczenie kręgu spadkobierców dziedziczących gospodarstwo rolne, 3) ograniczenia publicznoprawne w przypadku, gdy gospodarstwo rolne jest przedmiotem dziedziczenia testamentowego.

Celem tych rozwiązań jest ochrona integralności rolniczej jednostki produkcyjnej w tak krytycznym momencie, jakim jest śmierć zarządzającego nią rolnika i wstąpienie spadkobierców w jego prawa i obowiązki. Istotne znaczenie w przyjmowaniu tego typu regulacji ma ponadto dążenie do zapewnienia, by działalność rolnicza w spadkowym gospodarstwie rolnym była prowadzona przez osoby o odpowiednich kwalifikacjach,

wystarczająco predysponowane do efektywnego kontynuowania dotychczasowej działalności. W pewnych przypadkach ważna staje się też realizacja interesu publicznego, przejawiająca się w kontroli obrotu ziemią rolną.

2. Pierwszeństwo do przyznania spadkowego gospodarstwa rolnego w toku działu spadku

Najbardziej powszechnym rozwiązaniem w systemach prawnych prezentowanych w raportach krajowych jest wprowadzenie instrumentów służących ochronie integralności rolniczej jednostki produkcyjnej w toku działu spadku. Nie przewiduje się zatem szczególnego porządku dziedziczenia gospodarstw rolnych, ograniczającego krąg osób powołanych do dziedziczenia.

Tego typu rozwiązania zostały przyjęte np. w Bułgarii, gdzie spadkobiercy zamieszkujący na terenie spadkowego gospodarstwa lub w jego pobliżu i prowadzący działalność rolniczą mogą odkupić udziały spadkowe od spadkobierców, którzy zamieszkują poza gospodarstwem i nie prowadzą działalności rolniczej. Ponadto spadkobiercom, którzy mieszkali wraz ze spadkodawcą i opiekowali się nim, przypada wyposażenie jego gospodarstwa domowego, a jeśli prowadzą oni działalność rolniczą – także inwentarz jego gospodarstwa rolnego. Wreszcie spadkobiercy, którzy za życia spadkodawcy przyczynili się do wzrostu wartości gospodarstwa, mogą żądać, by pozostali spadkobiercy rozliczyli się z nimi w toku działu spadku z tego tytułu – gotówką lub w drodze przeniesienia własności rzeczy.

Podobne rozwiązania zostały przyjęte w Finlandii, gdzie kodeks spadkowy zapewnia „odpowiedniemu spadkobiercy rolnemu” (*a suitable agricultural successor*) prawo do żądania przyznania mu w toku działu spadku „żywnego gospodarstwa rolnego” (*viable farm*), tj. gospodarstwa zapewniającego utrzymanie rolnikowi i jego rodzinie. To, czy dany spadkobierca może być potraktowany jako „odpowiedni spadkobierca rolny”, zależy przede wszystkim od jego zawodowych kompetencji w zakresie prowadzenia działalności rolniczej. Reguły te mają jednak charakter fakultatywny, ich działanie może być bowiem wyłączone w drodze wyraźnej dyspozycji spadkodawcy w testamencie. „Odpowiedni spadkobierca rolny”, przejmując gospodarstwo, korzysta również z określonych przywilejów podatkowych.

Instytucja zwana *attribution préférentielle* stosowana jest w regulacjach prawa spadkowego obowiązującego w Luksemburgu. Spadkobierca posiadający profesjonalny status (*agriculteur à titre principal*) oraz współdziałający ze spadkodawcą w prowadzeniu spadkowego gospodarstwa rolnego może żądać przyznania mu go przez sąd w całości, pod warunkiem że stanowi ono jednostkę ekonomicznie żywną (tzn. posiadającą odpowiedni obszar). W przypadku, gdy wymienione przesłanki spełnia więcej niż jeden spadkobierca, powstały spór rozstrzyga sąd. Również w Szwajcarii każdy spadkobierca, zdolny do osobistego prowadzenia działalności rolniczej, może żądać przyznania mu spadkowego gospodarstwa, o ile jednoznaczna wola spadkodawcy co do

osoby spadkobiercy mającego kontynuować działalność w gospodarstwie nie wynika z testamentu lub z umowy o spadek. W przypadku przyznania gospodarstwa jednemu ze spadkobierców zbycie przez niego tej jednostki produkcyjnej wymaga zgody pozostałych spadkobierców, chyba że nabywcą jest zstępny zbywcy, zdolny do prowadzenia w gospodarstwie działalności rolniczej. Gdyby spadkobierca, któremu przyznano gospodarstwo, lub jego zstępny, w ciągu 10 lat zaniechał prowadzenia w nim działalności rolniczej, pozostałym spadkobiercom przysługuje prawo wykupu (*Kaufrecht*).

3. Ograniczenie kręgu spadkobierców powołanych do dziedziczenia gospodarstwa rolnego

Wprowadzenie ograniczeń co do kręgu osób powołanych do dziedziczenia spadkowego gospodarstwa rolnego jest typowe np. dla regulacji obowiązujących w niektórych krajach związkowych (landach) Niemiec. Interesujące rozwiązania w tym zakresie zostały przyjęte również w Słowenii w odniesieniu do dziedziczenia „gospodarstw chronionych” (*protected farms*). W przypadku dziedziczenia ustawowego gospodarstwo takie dziedziczone jest przez spadkobiercę, który zamierza prowadzić spadkowe gospodarstwo rolne i został w tym względzie wytypowany przez pozostałych spadkobierców ustawowych w drodze umowy. W przypadku braku takiego porozumienia gospodarstwo dziedziczy spadkobierca posiadający odpowiednie kwalifikacje zawodowe do prowadzenia działalności rolniczej, a w razie braku takiego spadkobiercy lub gdy przesłanki te spełnia kilku z nich – spadkobierca, który mieszka w gospodarstwie i współdziałał w jego prowadzeniu. W przypadku dziedziczenia testamentowego testator może wskazać jako spadkobiercę gospodarstwa chronionego wyłącznie jedną osobę fizyczną (w wyjątkowych wypadkach dwie osoby – małżonków lub rodzica i dziecko).

4. Szczególne reguły dziedziczenia testamentowego

Przytoczone regulacje słoweńskie przewidują pewne ograniczenia w zakresie możliwości ustanowienia spadkobiercy gospodarstwa rolnego w testamencie. Szczególne reguły dziedziczenia testamentowego gospodarstw rolnych są z kolei charakterystyczne dla ustawodawstwa węgierskiego. Przewidują pewne preferencje dla rolników posiadających kwalifikacje zawodowe do prowadzenia działalności rolniczej jako spadkobierców testamentowych. Z kolei w Polsce, gdy do dziedziczenia gospodarstwa rolnego na mocy testamentu dochodzą osoby spoza najbliższej rodziny spadkodawcy i nieposiadające statusu rolnika indywidualnego, aktualizuje się prawo nabycia przysługujące instytucji publicznej – KOWR. Oznacza to, że instytucja ta może wykupić spadkowe gospodarstwo rolne. Uzasadnieniem tego typu regulacji, które nie obejmują jednocześnie zasad dziedziczenia ustawowego, są nie tyle względy *stricte* strukturalne, ile dążenie do zapobiegania spekulacji ziemią rolną.

IV. Prawne wyodrębnianie szczególnego statusu rolnika (*farmer*) jako beneficjenta regulacji z zakresu obrotu nieruchomościami rolnymi

Jak wynika z prezentowanych raportów krajowych, rozwiązaniem przyjmowanym w wielu ustawodawstwach jest prawne wyodrębnianie szczególnego statusu rolnika jako podstawowego beneficjenta regulacji z zakresu obrotu nieruchomościami rolnymi, zarówno *inter vivos*, jak i *mortis causa*. Jest ono charakterystyczne dla Polski (rolnik indywidualny), Słowenii, Węgier, Włoch (*coltivatore diretto, imprenditore agricolo a titolo principale*), Hiszpanii (*agricultor profesional*), Niemiec, Szwajcarii (*Selbstbewirtschafter*) oraz Luksemburga (*agriculteur à titre principal*).

Kryteria wyodrębnienia tych instytucji o charakterze podmiotowym są różnicowane. Z reguły odnoszą się do kwalifikacji zawodowych danej osoby, jej osobistych predyspozycji do prowadzenia działalności rolniczej, poziomu dochodów uzyskiwanych z tej działalności oraz poświęcanego jej czasu pracy, jak również miejsca zamieszkania. Status ten zarezerwowany jest dla osób fizycznych, niekiedy jednak na potrzeby konkretnych regulacji z osobami fizycznymi zrównywane są też inne podmioty prawa.

Status tej instytucji o charakterze podmiotowym również jest zróżnicowany, w zależności od zasad przyjmowanych w konkretnym ustawodawstwie. Tytułem przykładu można wskazać regulacje węgierskie, które przyznają wyłącznie „rolnikowi” prawo nabywania nieruchomości rolnych w drodze czynności *inter vivos*. Daleko w uprzywilejowaniu szczególnych kategorii rolników w ramach postępowań administracyjnych w przedmiocie wyrażenia zgody na nabycie nieruchomości rolnych idą również regulacje szwajcarskie i polskie. W innych porządkach prawnych te przywileje są nieco mniejsze. Specjalny status „rolnika” stanowi z reguły przesłankę aktualizacji prawa pierwokupu gruntów rolnych oraz pociąga za sobą preferencje w ramach postępowań działowych dotyczących spadkowych gospodarstw rolnych.

V. Instrumenty prawne służące przeciwdziałaniu zjawisku *land grabbing*

Największe różnice w poglądach autorów raportów krajowych wywołała kwestia prawnego uwarunkowania zjawiska *land grabbing*. W części raportów problem ten został w ogóle pominięty.

Analizując treść raportów, których autorzy odnieśli się do tego problemu, należy podkreślić brak kompromisu w zakresie rozumienia tego pojęcia. Większość raportów krajowych określa tym terminem nabywanie (w tym na podstawie umowy dzierżawy) ziemi rolnej na wielką skalę przez pojedyncze podmioty, najczęściej silne kapi-

tałowo jednostki organizacyjne (np. spółki handlowe). W tym ujęciu *land grabbing* oznacza koncentrację ziemi rolnej w rękach nielicznych podmiotów. Takie rozumienie tego pojęcia zostało przyjęte w raportach: hiszpańskim, czeskim, słoweńskim, bułgarskim, luksemburskim, włoskim, brytyjskim, a także do pewnego stopnia amerykańskim. W raportach węgierskim i polskim podkreślony został dodatkowo transgraniczny aspekt zjawiska *land grabbing*, mocno wiążący ten problem z kwestią nabywania nieruchomości przez cudzoziemców. W tym ujęciu chodzi przede wszystkim o sytuacje, gdy cudzoziemiec jest zagraniczną, silną kapitałowo korporacją, która nabywa ziemię rolną w celach spekulacyjnych, tj. bez zamiaru prowadzenia na niej działalności rolniczej, a jedynie dla lokaty kapitału. Ten aspekt zjawiska *land grabbing* został uwzględniony także w raporcie amerykańskim.

Niezależnie od przyjętego sposobu rozumienia pojęcia *land grabbing* prawne instrumentarium służące regulacji tego zjawiska w poszczególnych ustawodawstwach jest stosunkowo ubogie. W pewnym zakresie wynika to z tego, że sama koncentracja gruntów rolnych nie zawsze jest oceniana negatywnie. Zostało to podkreślone w raporcie bułgarskim, w którym wskazano ponadto szereg przyjętych w tym kraju instrumentów zmierzających do konsolidacji rozdrobnionych gospodarstw rolnych. W kontekście ekonomicznym i społecznym negatywnie oceniana jest „nadmierna” koncentracja ziemi rolnej w rękach nielicznych podmiotów, które gromadzą ją w celach zasadniczo spekulacyjnych.

Przeciwdziałaniu temu zjawisku służą narzędzia prawne ograniczające nabywanie nieruchomości rolnych przez podmioty inne niż osoby fizyczne. Tego typu regulacje są charakterystyczne dla ustawodawstwa węgierskiego, w którym jednostki organizacyjne zostały pozbawione możliwości nabywania ziemi rolnej. Autorzy raportu węgierskiego zwracają ponadto uwagę, że zjawisku *land grabbing* przeciwdziała cały wprowadzony w tym kraju system publicznoprawnej kontroli obrotu ziemią rolną, tj. takie narzędzia, jak: wprowadzenie maksymalnych norm obszarowych, konieczność uzyskania zezwolenia administracyjnego na nabycie nieruchomości rolnej czy rozbudowany katalog podmiotów uprawnionych z tytułu prawa pierwokupu.

Regulacje prawne ograniczające jednostki organizacyjne (korporacje) w możliwości nabywania ziemi rolnej i prowadzenia działalności rolniczej przyjmowane są również w niektórych stanach USA. Przewidują jednak z reguły wyjątki dla określonych kategorii jednostek organizacyjnych (zwłaszcza gospodarstw rodzinnych) oraz pewnych rodzajów działalności. Pomimo łagodzenia w ten sposób przewidzianych dla jednostek organizacyjnych obostrzeń powyższe regulacje stanowe często są kwestionowane przez judykaturę pod względem ich konstytucyjności, z uwagi na dyskryminujący charakter. Powoduje to, że w większości stanów USA tego typu unormowania nie zostały wprowadzone.

Nieco mniejsze ograniczenia w nabywaniu nieruchomości rolnych przez jednostki organizacyjne zostały przewidziane w ustawodawstwie polskim. Polegają one na konieczności uzyskania przez nabywców zaliczonych do tej kategorii zgody administracyjnej na nabycie nieruchomości rolnej o powierzchni co najmniej 1 ha oraz uwzględ-

nienia prawa pierwokupu/nabycia KOWR w przypadku nabywania nieruchomości o powierzchni poniżej 1 ha. Specyfiką polskich regulacji jest wprowadzenie odrębnego reżimu publicznoprawnej kontroli zmian podmiotowych w spółkach prawa handlowego będących właścicielami nieruchomości rolnych o powierzchni co najmniej 5 ha. Kontrola ta wykonywana jest za pośrednictwem prawa pierwokupu i nabycia akcji i udziałów w przypadku zmian podmiotowych w spółkach kapitałowych oraz prawa nabycia nieruchomości rolnych w przypadku zmian podmiotowych w spółkach osobowych. Zmiany podmiotowe w spółkach będących właścicielami ziemi rolnej stara się również kontrolować od 2014 r. ustawodawca francuski – za pośrednictwem prawa pierwokupu przysługującego SAFER. Przyjęte tam rozwiązania, zgodnie z którymi prawo pierwokupu SAFER aktualizuje się w jedynie przypadku zbycia wszystkich udziałów w takiej spółce, uznawane są jednak za nieskuteczne.

Należy również zaznaczyć, że w państwach Europy Zachodniej (np. we Włoszech) jako zasadnicze narzędzie przeciwdziałania zjawisku *land grabbing* wymienia się stosunkowo wysokie ceny ziemi rolnej.

VI. Podsumowanie

Podsumowując tezy zawarte w raportach krajowych, należy zauważyć, że w toku prac członkowie Komisji II szczególnie wiele uwagi poświęcili problematyce obrotu nieruchomościami rolnymi w kontekście dostępności ziemi rolnej na cele rolnicze.

W odniesieniu do obrotu *inter vivos* nieruchomościami rolnymi członkowie Komisji wyodrębnili trzy modele regulacji:

- model wyłączający jakiekolwiek formy publicznoprawnej reglamentacji,
- model przewidujący publicznoprawną reglamentację obrotu, ale sprawowaną zasadniczo za pośrednictwem instrumentów o naturze prywatnoprawnej (zwłaszcza prawa pierwokupu/pierwonabycia),
- model zakładający *stricte* administracyjnoprawną reglamentację obrotu (w szczególności za pośrednictwem zezwoleń wydawanych przez właściwe organy administracji publicznej), uzależniający możliwość nabycia ziemi rolnej od spełnienia przez nabywcę szeregu kryteriów podmiotowych, w tym dysponowania rolniczymi kwalifikacjami zawodowymi; w ramach tego modelu nabycie nieruchomości rolnej niekiedy związane jest z obowiązkiem jej dalszego rolniczego wykorzystania.

W przypadku zagadnień związanych z dziedziczeniem gospodarstw rolnych (obrotu *mortis causa*) wiele dyskusji wywołały rozwiązania przewidujące administracyjnoprawne ograniczenia w nabywaniu ziemi rolnej na tej podstawie.

Dokonując oceny przedstawionych rozwiązań krajowych, członkowie Komisji wskazywali, że niektóre regulacje przewidujące administracyjnoprawne obostrzenia w nabywaniu nieruchomości rolnych mogą prowadzić do pogwałcenia podstawowych zasad prawa Unii Europejskiej, w tym zasady swobodnego przepływu kapita-

łu. Regulacje te mogą bowiem powodować dyskryminację obywateli innych państw członkowskich Unii Europejskiej – nie bezpośrednio, ale poprzez faktyczne efekty ich zastosowania. Restrykcje wdrażane za ich pośrednictwem mogą też pozostawać w sprzeczności z zasadą proporcjonalności, negatywnie wpływając na proces inwestowania w nieruchomości. W konsekwencji niektórzy członkowie Komisji, powołując się na najnowsze orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości, podważali proporcjonalność takich regulacji. Jednak inni członkowie Komisji wskazali, że administracyjnoprawna kontrola obrotu nieruchomościami rolnymi pozostaje w zgodzie z prawem Unii Europejskiej, służąc interesowi publicznemu, poprzez zapobieganie spekulacji ziemią rolną oraz zapewnienie, że ziemia ta jest uprawiana zasadniczo przez jej właścicieli. W konsekwencji regulacje tego typu stanowią istotne narzędzie walki ze zjawiskiem *land grabbing*.

Należy zatem stwierdzić, że w przedmiocie optymalnego modelu kontroli obrotu ziemią rolną członkowie Komisji nie osiągnęli konsensusu. Zabrakło również porozumienia w kwestii zjawiska *land grabbing*. Pojęcie to jest rozumiane w różny sposób w poszczególnych porządkach prawnych, a niektórym jest całkowicie obce.

PAWEŁ A. BLAJER

III. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

**Międzynarodowa konferencja naukowa
„Prawo rolne wobec wyzwań zrównoważonego
rozwoju. Rolnictwo, wyżywienie, środowisko”
(El derecho agrario ante los desafíos del desarrollo
sostenible. La agricultura, alimentación, medio ambiente),
Poznań – Obrzycko 28 czerwca – 1 lipca 2022 r.**

W dniach 28 czerwca - 1 lipca br. w Ośrodku UAM w Obrzycku koło Poznania odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa pod patronatem światowego zrzeszenia agrarystów Unione Mondiale degli Agraristi Universitari. Formalny powód jej organizacji stanowił jubileusz 25-lecia Polskiego Stowarzyszenia Prawników Agrarystów. Dobrą tradycją, kultywowaną w państwach zachodnioeuropejskich, jest zorganizowanie z tej okazji wydarzenia o charakterze naukowym.

Wydarzenie to obejmowało trzy części: uroczystości związane z jubileuszem 50-lecia działalności akademickiej profesora Romana Budzinowskiego, wieloletniego przewodniczącego Zarządu Polskiego Stowarzyszenia Prawników Agrarystów, i jubileuszem Stowarzyszenia oraz obrady merytoryczne.

W części poświęconej profesorowi Budzinowskiemu wzięli również udział, oprócz uczestników konferencji, liczni goście. Magnificencja Rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu prof. dr hab. Bogumiła Kaniewska scharakteryzowała zasługi profesora na różnych polach aktywności oraz wręczyła Jubilatowi przyznany przez Towarzystwo im. Hipolita Cegielskiego złoty medal honorowy *Verba docent – exempla trahunt* za krzewienie idei pracy organicznej. W imieniu macierzystego Wydziału Prawa i Administracji wystąpił dziekan, prof. dr hab. Tomasz Nieborak. Wicemarszałek Województwa Wielkopolskiego Wojciech Jankowiak wręczył Jubilatowi odznakę honorową „Za zasługi dla Województwa Wielkopolskiego”.

Okolicznościowe adresy gratulacyjne przekazali między innymi: Prezydent Miasta Poznania Jacek Jaśkowiak, Rzecznik Praw Obywatelskich Marcin Wiącek

oraz Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców Adam Abramowicz. Laudację prezentującą osiągnięcia i zasługi Jubilata wygłosił prof. dr hab. Aleksander Lichorowicz, honorowy Przewodniczący Stowarzyszenia¹. W imieniu zagranicznych agrarystów wystąpił prof. Ángel Martínez Gutiérrez, który podkreślił dokonania Jubilata zwłaszcza w zakresie prowadzenia badań prawnoporównawczych oraz rozwijania współpracy międzynarodowej. Również prezydent Unione Mondiale degli Agraristi Universitari prof. Leonardo Pastorino w specjalnym adresie gratulacyjnym bardzo wysoko ocenił osiągnięcia Jubilata.

Uroczystość jubileuszu 25-lecia Polskiego Stowarzyszenia Prawników Agrarystów powadzili Roman Budzinowski i Aleksander Lichorowicz. Mówcy zwrócili uwagę zwłaszcza na sukcesy Stowarzyszenia w ostatnich latach. W 2018 r., po raz pierwszy w Polsce, został zorganizowany XV Światowy Kongres Prawa Rolnego na temat „Współczesne wyzwania prawa rolnego między globalizacją, regionalizacją i lokalnością”, pod auspicjami Unione Mondiale degli Agraristi Universitari, organizacji skupiającej agrarystów ze wszystkich kontynentów. Natomiast w 2019 r., również po raz pierwszy w Polsce, odbył się w Poznaniu XXX Europejski Kongres i Kolokwium Prawa Rolnego na temat „Food sovereignty, food security and the contribution of agricultural law”, w ramach europejskiej organizacji Comité Européen de Droit Rural.

Oba kongresy zostały bardzo wysoko ocenione przez władze wymienionych organizacji, a także ich uczestników. Stanowiły znakomitą okazję do promocji osiągnięć polskiej myśli agrarystycznej na forum światowym i europejskim, a Polskie Stowarzyszenie zyskało uznanie na arenie międzynarodowej. Szczególnym wyrazem wsparcia rozwoju nauki prawa rolnego są, organizowane przez Stowarzyszenie, konkursy im. Profesora Andrzeja Stelmachowskiego na najlepsze prace magisterskie, doktorskie i habilitacyjne. Ogłoszona została już piąta edycja tego konkursu.

Natomiast merytoryczne obrady koncentrowały się wokół tematu „Prawo rolne wobec wyzwań zrównoważonego rozwoju. Rolnictwo, żywność, środowisko”. Odniesienia do zrównoważonego rozwoju (także rolnictwa i systemów rolno-żywnościowych) występują w skali globalnej, regionalnej (np. we Wspólnej Polityce Rolnej Unii Europejskiej), a także w polityce gospodarczej poszczególnych państw. Zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego, bezpieczeństwa żywności oraz jej odpowiedniej jakości musi uwzględniać wymogi zrównoważonego rozwoju w jego różnych aspektach (np. związane z ochroną środowiska, w tym gleby, bioróżnorodności, osiągnięciem neutralności klimatycznej, ochroną zasobów, pozyskiwaniem tzw. czystej energii, „zielonym łaodem”, innowacyjnością).

W ramach trzech sesji zostało wygłoszonych 29 referatów. Pierwsza sesja, zatytułowana „Zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich – aspekty

¹ A. Lichorowicz, *Biografia naukowa profesora Romana Budzinowskiego*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2021, nr 2, s. 19–31.

prawne”, obejmowała następujące wystąpienia: *Kilka uwag o aksjologicznych podstawach prawa rolnego* (prof. Jerzy Bieluk z Uniwersytetu w Białymstoku), *Zasada zrównoważonego rozwoju i inne konstytucyjne determinanty polityki wiejskiej* (dr hab. Przemysław Litwiniuk, SGGW), *Public governance w rezerwatach biosfery* (prof. Beata Jeżyńska, UMCS), *Zgoda Dyrektora Generalnego KOWR na nabycie nieruchomości rolnej. Wybrane problemy prawne* (prof. Dorota Łobos-Kotowska, UŚ), *Zrównoważone użytkowanie gruntów rolnych* (prof. Aneta Suchoń, UAM), *Disciplina delle relazioni commerciali agricole in Francia* (prof. Catherine del Cont, Nantes Université), *Las últimas tendencias de la protección de las Denominaciones de Origen* (prof. Ángel Martínez Gutiérrez, Universidad de Jaén), *La información al consumidor en el mercado de los productos agroalimentarios. Transparencia derivada de normas mercantiles* (prof. Trinidad Vazquez Ruano, Universidad de Jaén), *Evolution of the concept of evocation in the protection of Protected Designations of Origin and Geographical Indications in the jurisprudence of the Court of Justice of the European Union* (prof. Jose Ramon Sanchez Jaraba, Universidad de Jaén) oraz *Konkurencja uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Lasy Państwowe oraz Krajowemu Ośrodkowi Wsparcia Rolnictwa działającemu na rzecz Skarbu Państwa na tle regulacji przewidujących ustawowe prawo pierwokupu oraz tzw. prawo nabycia. Uwagi de lege lata i de lege ferenda* (dr Patryk Bender, UJ).

W ramach drugiej sesji, zatytułowanej „Zrównoważone systemy żywnościowe – aspekty prawne”, zostały zaprezentowane następujące referaty: *Prawo rolne między food safety i food security* (prof. Katarzyna Leśkiewicz, UAM), *Przeciwdziałanie marnowaniu żywności jako cel zrównoważonego rozwoju* (dr Łukasz Sokołowski, UAM), *Zmiany klimatyczne jako wyzwanie dla bezpieczeństwa żywnościowego* (prof. Monika Król, UŁ), *Le pratiche commerciali sleali nelle filiere agroalimentari* (prof. Giuseppe Spoto, Roma Tre), *Krótkie łańcuchy dostaw żywności i lokalne systemy żywnościowe w kontekście zrównoważonego rozwoju* (dr Anna Kapała, UP we Wrocławiu), *Zrównoważone etykietowanie żywności* (prof. Paweł Wojciechowski, UW), *Contratación agroalimentaria tras las medidas de la nueva ley 16/2021, de 14 de diciembre, para mejorar el funcionamiento de la cadena alimentaria* (prof. Ángel Sánchez Hernández, Universidad de la Rioja) oraz *Nuevas medidas legislativas en españa para la cadena agroalimentaria. El nuevo sistema de información y los registros administrativos agrarios* (prof. Esther Muñoz Espada, Universidad de Valladolid).

Natomiast ostatnia, trzecia sesja, zatytułowana „Środowisko i klimat w zrównoważonym rolnictwie – aspekty prawne”, obejmowała następujące referaty: *Prawne uwarunkowania lokalizacji odnawialnych źródeł energii w świetle ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (prof. Adam Niewiadomski, UW), *Prawne determinanty stosowania antybiotyków w produkcji rolniczej* (prof. Izabela Lipińska, UP w Poznaniu), *Rolnictwo miejskie jako problem prawa rolnego* (dr Justyna Goździewicz-Biechońska, UAM), *Kwestia ochrony jakości wód a polskie*

rolnictwo – współczesne wyzwania w kontekście celów Europejskiego Zielonego Ładu (dr Damian Puślecki, UP w Poznaniu), Chemizacja rolnictwa w kontekście bezpieczeństwa żywnościowego i bezpieczeństwa żywności (dr Monika Żuchowska-Grzywacz, UTH w Radomiu), Dopuszczalność upraw konopi innych niż włókniste w Polsce (Paweł Gała, UŚ), Ruralistyka – przejaw zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich (dr Małgorzata Szymańska, UMCS), Nierzetelny marketing ekologiczny w aspekcie czynów nieuczciwej konkurencji i niedozwolonych praktyk handlowych (Izabela Hasińska, UP w Poznaniu) oraz Przeciwdziałanie nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi – zagadnienia wybrane (dr Aneta Makowiec, UJ).

Już sama prezentacja tytułów referatów wskazuje na zainteresowanie problematyką zrównoważonego rozwoju oraz na jej znaczenie dla rozwoju rolnictwa i prawa rolnego. Konferencja stanowiła doskonałą okazję do prezentacji dorobku polskiej agrarystyki oraz jej konfrontacji z osiągnięciami nauki zagranicznej.

(RED.)

III. SPRAWOZDZANIA I INFORMACJE

**Konferencja naukowa
„Wspólna Polityka Rolna 2023–2027.
Wyzwania dla prawodawcy,
praktyki oraz nauki prawa rolnego”
(Politica Agrícola Común.
Retos para el legislador,
la práctica y la ciencia del derecho agrario),
Poznań–Obrzycko, 11–13 czerwca 2024 r.**

W dniach 11–13 czerwca br. w Ośrodku UAM w Obrzycku koło Poznania odbyła się konferencja naukowa dotycząca obecnego okresu funkcjonowania Wspólnej Polityki Rolnej w kontekście wyzwań dla prawodawcy, praktyki oraz nauki prawa rolnego. Przypadająca w tym roku 20. rocznica objęcia polskiego rolnictwa mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej była doskonałą okazją, by – nie zapominając o przeszłości – spojrzeć na aktualne wyzwania, które przed WPR stoją. Dlatego celem konferencji stała się wymiana poglądów oraz debata nad podstawowymi problemami związanymi ze współczesną regulacją rolnictwa w kontekście tych wyzwań. Wydarzenie objęli patronatem: minister rozwoju i technologii Krzysztof Paszyk oraz minister rolnictwa i rozwoju wsi Czesław Siekierski. Wzięli w nim udział prawnicy agraryści ze wszystkich ośrodków uniwersyteckich w Polsce oraz agraryści hiszpańscy.

W pierwszej części konferencji odbyła się uroczystość poświęcona jubileuszowi prof. dra hab. Aleksandra Lichorowicza z okazji 85. rocznicy urodzin. Profesor należy do grona najwybitniejszych polskich agrarystów

Profesor Aleksander Lichorowicz

o międzynarodowym autorytecie. Uczestników konferencji powitał prorektor UAM prof. dr hab. Tadeusz Wallas, który w pięknych słowach naszkicował dorobek Jubilata oraz złożył gratulacje. Ze strony Wydziału Prawa i Administracji UAM wystąpiła prodzikan prof. Katarzyna Kokocińska, która również odniosła się do znakomitych osiągnięć i złożyła Jubilatowi serdeczne życzenia. Laudację na cześć Jubilata wygłosił prof. Roman Budzinowski, przewodniczący Zarządu Polskiego Stowarzyszenia Prawników Agrarystów. Profesor przedstawił ją w następujących słowach:

Szanowny Panie Rektorze,
Pani Dziekan,
Szanowni Państwo,
Panie, Panowie, Koleżanki i Koledzy,
a przede wszystkim Szanowny, Dostojny Panie Profesorze –
zwracam się do pana Profesora Lichorowicza –
Drogi Jubilacie, Drogi Kolego Aleksandrze!

Już w trakcie przygotowywania tego tekstu towarzyszyły mi silne emocje, zwłaszcza wzruszenie, duma i radość. Niezwykły to bowiem zaszczyt oraz wielka przyjemność, że mogę wystąpić podczas dzisiejszej uroczystości w roli laudatora i przedstawić sylwetkę oraz dokonania Pana Profesora. Jest to także moja powinność jako przewodniczącego Zarządu Polskiego Stowarzyszenia Prawników Agrarystów. Nade wszystko jednak mam ogromną satysfakcję, że w ten sposób możemy – jako środowisko polskich prawników agrarystów – wyrazić uznanie dla osiągnięć i zasług Pana Profesora oraz podziękować za pracę, a także postawę i jako badacza, i jako człowieka otwartego na innych, skorego do pomocy. Czynię to nie w celu spłacenia długu, ale realizując naszą, czyli młodszego i młodego pokolenia, moralną powinność. Oczywiście jest, że patrzymy w przyszłość, cieszymy się z osiągnięć naszej agrarystyki, także na arenie międzynarodowej, ale nie zapominamy o tych, którzy dla rozwoju nauki prawa rolnego zrobili najwięcej. Taką osobistością jest Profesor Aleksander Lichorowicz, dzisiejszy Jubilat.

Zdaję sobie sprawę, że przedstawienie – nawet pokrótce – zasług Pana Profesora nie jest zadaniem łatwym, choćby ze względu na wielość dokonań, i to na różnych płaszczyznach. Jest Pan przykładem Uczzonego, który potrafił znakomicie połączyć bogatą aktywność naukową, a także dydaktyczną i organizacyjną z zaangażowaniem w sprawy publiczne. Nie można więc sprowadzać Pana działalności tylko do roli badacza uprawiającego wcale niełatwą naukę, jaką niewątpliwie jest, i to z różnych względów, prawo rolne, ale należy dostrzegać umiejętne wplecenie wysiłku twórczego w całą aktywność zawodową, służącą zwłaszcza procesowi stanowienia prawa i jego doskonalenia, by osiągać pożądane rezultaty w życiu społecznym i gospodarczym, szczególnie w celu rozwoju rolnictwa i rozwoju Polski.

Trudno w jednym, z konieczności krótkim wystąpieniu przedstawić działalność i osiągnięcia Jubilata. Dla mnie kluczem do ich wyboru jest prezentacja kariery akademickiej Szanownego Profesora. W niej bowiem można poszukiwać inspiracji i źródła późniejszych dokonań, ale też prześledzić, nazwijmy to, zwroty akcji.

Szanowni Państwo!

Profesor Aleksander Lichorowicz jest absolwentem znanego krakowskiego V Liceum Ogólnokształcącego im. A. Witkowskiego, w którym w 1956 r. uzyskał świadectwo dojrzałości, a następnie podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Należał do wyróżniających się studentów, nagradzanych przez rektora za wyniki w nauce, a jednocześnie działał w ruchu studenckim. Mając zainteresowania cywilistyczne, wybrał seminarium magisterskie prowadzone przez profesora Jana Gwiazdomorskiego i pod jego kierunkiem przygotował pracę pt. „Ochrona posiadania”. To brak etatu w Katedrze Prawa Cywilnego przesądził o tym, że Profesor został w 1961 r. przyjęty jako asystent do Katedry Prawa Rolnego (to doświadczenie Pana Profesora nie jest odosobnione) i ostatecznie związał swą karierę naukową z prawem rolnym. Nie wiem, trudno dziś dociekać, ile na tej zmianie straciła polska cywilistyka, ale wiadomo, co zyskała nauka prawa rolnego.

Wybór tematu pracy doktorskiej był zapewne zasługą promotora, profesora Stefana Rittermana, ale po części też ówczesnego asystenta. Wprawdzie scalanie gruntów należy do typowych, klasycznych instytucji prawa rolnego, ale temat ten został podjęty w trudnym dla rolnictwa indywidualnego (chłopskiego) czasie, w okresie preferencji dla uspołecznionych form gospodarowania w rolnictwie oraz rozpowszechnienia konkurencyjnej wymiany gruntów przeprowadzanej w celu poprawy rozłogu gruntów właśnie w gospodarstwach spółdzielczych.

Przygotowana przez Profesora praca doktorska, zatytułowana „Akcja scalenia gruntów na ziemiach polskich – w rozwoju”, nie mieściła się w ówczesnym nurcie polityki rolnej ukierunkowanej na uspołecznienie, stanowiła bowiem wsparcie rolnictwa indywidualnego. Była to rozprawa na wskroś oryginalna, pierwsza na ten temat w powojennej literaturze. Warto podkreślić, że jeden z jej rozdziałów dotyczył scalania gruntów w państwach zachodnioeuropejskich. Świadczyło to o kompetencjach językowych Autora, ale także o niemałym trudzie w dotarciu do publikacji zagranicznych. Po obronie tej rozprawy w styczniu 1967 r. Rada Wydziału UJ nadała Profesorowi stopień doktora nauk prawnych.

I tu nastąpił pierwszy wielki zwrot w karierze akademickiej dzisiejszego Jubilata. W 1968 r. rozpoczął on wieloletnią współpracę naukową z Zespołem Prawa Rolnego (późniejszym Zespołem Ustroju i Prawa Rolnego), działającym w ramach Instytutu Nauk Prawnych PAN w Warszawie. Ta współpraca oznaczała wyjście z pewnego osamotnienia na Uniwersytecie Jagiellońskim i kontakty z czołowymi wówczas profesorami agrarystami, tj. z profesorem Andrzejem Stelmachowskim (był recenzentem w przewodzie doktorskim), profesorem Józefem Paliwodą, profesorem Józefem Piątoskim czy późniejszym profesorem Marianem Błażejczykiem. W ramach tej współpracy dzisiejszy Jubilat napisał rozprawę habilitacyjną pt. „Sytuacja prawna gospodarstw zaniedbanych w PRL”, wydaną w 1971 r., a po przeprowadzeniu kolokwium habilitacyjnego Rada Naukowa wspomnianego Instytutu w czerwcu 1972 r. nadała Mu stopień doktora habilitowanego z zakresu prawa rolnego. Problematyka tej pracy mieściła się w głównym nurcie badań prowadzonych w Instytucie. To samo można powiedzieć o monografii napisanej wspólnie z M. Błażejczykiem i A. Kosteckim pt. *Zmiana generacji w gospodarstwach rolnych*, wydanej w 1979 r., oraz o samodzielnej książce zatytułowanej *Umowa międzysektorowej kooperacji produkcyjnej w rolnictwie*, wydanej w 1979 r.

Należy zauważyć, że Jubilat już w wieku 33 lat uzyskał, jako doktor habilitowany, samodzielność naukową, co samo w sobie świadczy o intensywności pracy naukowej. W wieku 44 lat, bo w 1983 r., został Mu nadany tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk prawnych, co tylko utwierdza nas w przekonaniu, jak poważny dorobek Profesor zdołał osiągnąć w tak krótkim czasie, nawet według dzisiejszych standardów. Uzyskałby jeszcze tytuł profesora zwyczajnego nauk prawnych, gdyby nie zmiana przepisów znosząca ten, wówczas najwyższy, szczybel naukowej kariery, ale już zgodnie z nową ustawą o szkolnictwie wyższym został w 1991 r. zatrudniony na stanowisku profesora zwyczajnego.

Uzyskanie samodzielności naukowej wiele zmieniło w aktywności Profesora Lichorowicza. Od 1974 r. przez osiem lat pracował jako docent w Instytucie Prawa Administracyjnego na macierzystym Wydziale, a w 1982 r. powrócił do Instytutu Prawa Cywilnego UJ, objął najpierw kierownictwo Zakładu Prawa Rolnego, a w 1983 r. – po rozwiązaniu tego Instytutu – kierownictwo Katedry Prawa Rolnego na Wydziale Prawa i Administracji UJ. I tu nastąpił naprawdę duży zwrot, zwłaszcza gdy idzie o przedmiot i kierunki działalności naukowej, przy czym dotychczasowa intensywność badawcza nie osłabła, uległa nawet zwiększeniu. Zasadne byłoby ogólne spostrzeżenie, że ów przedmiot ewoluował – mówiąc współczesnym językiem – od prawa rolnego publicznego do prawa rolnego prywatnego.

Już sama liczba publikacji jest imponująca, budzi uznanie i podziw; dorobek obejmuje osiem prac monograficznych, ponad 240 mniejszych opracowań, zwłaszcza studiów i artykułów, w tym ponad 50 opublikowanych w językach obcych. Dokonanie przeglądu i oceny tego dorobku nie jest ani możliwe, ani łatwe, dlatego skupię się na kilku kwestiach merytorycznych, które uświadamiają pionierski, nowatorski i oryginalny charakter badań, zarówno ze względu na ich przedmiot, jak i stosowaną metodę, a także ich umiędzynarodowienie.

Po pierwsze, przedmiotem badań stały się istotne instytucje z zakresu prawa rolnego, jak dzierżawa, dziedziczenie rolne czy gospodarstwo rodzinne, a przy tej okazji wiele kwestii o zasadniczym znaczeniu dla teoretycznych podstaw prawa rolnego, jak np. jego definiowanie i wyodrębnienie, kategorie gospodarstwa rolnego i przedsiębiorstwa rolnego, umów rolnych czy stosunku prawnorolnego. Warto zauważyć, że prowadzone w tym zakresie rozważania miały interdyscyplinarny charakter, wymagały od Autora bardzo dobrej znajomości nie tylko zmieniającego się ustawodawstwa rolnego, także w aspekcie historycznym, ale przede wszystkim prawa cywilnego (np. w rozważaniach o dzierżawie rolniczej czy dziedziczeniu rolnym), jak również bardzo dobrej znajomości prawa konstytucyjnego, gdy chodziło o rozważania na temat pozycji gospodarstw rodzinnych w ustroju społeczno-gospodarczym. Monografie dotyczące wymienionych zagadnień wносиły nowe, oryginalne ustalenia do nauki prawa rolnego, ale także wzbogacały naukę szczególnie prawa cywilnego czy konstytucyjnego, zwłaszcza że Profesor zajmował się tematami, które ze względu na ich odniesienie do rolnictwa były przez specjalistów tych dziedzin raczej pomijane. A przecież stanowiły problemy z pogranicza różnych szczegółowych dyscyplin prawoznawstwa, o których niegdyś pisał profesor Zygmunt Ziemiński, że ich badanie nie jest wcale łatwe, ale pożądanę z punktu widzenia rozwoju nauk prawnych.

Po drugie, jedną z cech wyróżniających dorobek naukowy Jubilata są liczne publikacje o charakterze prawnoporównawczym, w tym kilka monografii. Świadczą one nie tylko o językowych kompetencjach Autora, ale także o ogromnej, żmudnej pracy badawczej, wymagającej dłuższego pobytu w zagranicznych ośrodkach naukowych. To Profesor przed niemalże czterdziestu laty, w książce o dzierżawie rolniczej w państwach zachodnioeuropejskich, jako pierwszy z polskich prawników agrarystów uzasadnił potrzebę prowadzenia w prawie rolnym badań prawnoporównawczych, stał się pionierem prowadzenia takich badań (na marginesie zaznaczę, że zapoczątkowanych już we wspomnianej pracy doktorskiej). Te rozważania stanowiły i nadal stanowią nie tylko inspirację, lecz także istotną wskazówkę metodologiczną, wzór dla kolejnych badaczy.

Warto zauważyć, że aby je prowadzić, badacz powinien doskonale znać zarówno prawo polskie w zakresie objętym przedmiotem porównania, jak i prawo obce. Nie chodzi tu o znajomość samych przepisów, ale także normatywnego „otoczenia”, ich interpretacji, związanych z nimi koncepcji doktrynalnych oraz uwarunkowań społeczno-gospodarczych, historycznych, kulturowych itp. Komparatystyka wymaga pogłębionych badań, a zwłaszcza studiów nad prawem obcym (w zakresie wyznaczonym przez przedmiot porównywania), i zakłada dobre operowanie językiem obcym. Profesor z nawiązką spełniał te wymogi, można powiedzieć, że stał się mistrzem prowadzenia badań prawnoporównawczych i otworzył polską agrarystykę na dorobek zagranicznych badaczy, nie tylko z Europy, ale i ze świata. Wskazówki metodologiczne co do sposobu prowadzenia takich badań zachowały aktualność. Znany teoretyk prawa, profesor Roman Tokarczuk, który kilkanaście lat później napisał książkę o komparatystyce prawniczej, wprowadzając odwołanie się do ustaleń naszego Mistrza (bo ich nie zna), ale w gruncie rzeczy – w omawianym tu zakresie – nie wprowadza niczego nowego.

Po trzecie, należy zwrócić uwagę na umiędzynarodowienie działalności naukowej Jubilata. W pierwszej kolejności trzeba wskazać na wspomniane już opracowania w językach obcych, w liczbie ponad 50, które były publikowane z reguły za granicą, w języku francuskim, niemieckim, włoskim i angielskim, w uznanych czasopismach, jak włoska „Rivista di Diritto Agrario” czy niemiecki rocznik „Jahrbuch des Agrarrecht”, w wielu innych periodykach czy materiałach z konferencji i kongresów. Przybliżały one zagranicznym czytelnikom stan prawa rolnego i osiągnięcia polskiej nauki. W ten sposób Profesor odpowiadał na zapotrzebowanie na taką wiedzę na Zachodzie, a nawet w Ameryce. Stał się, można chyba użyć takiego sformu-

łowania, ambasadorem polskiej agrarystyki w nauce zagranicznej, nie tylko w Europie, ale także na innych kontynentach.

Tę ocenę potwierdzają różne inne kontakty zagraniczne, mniej lub bardziej sformalizowane. Zaliczyć do nich należy pobyty badawcze w mekce włoskich agrarystów, centrum studiów porównawczych Istituto di Diritto Agrario Internazionale e Comparato we Florencji, na Uniwersytecie La Sapienza w Rzymie, w Institut des Landwirtschaftrecht w Getyndze, a także jako visiting professor na uniwersytetach w Nantes, Poitiers i Bordeaux czy Panthéon-Sorbonne w Paryżu (przepraszam, jeśli nie wymieniłem wszystkich). Nie była to tzw. turystyka naukowa, skoro w wyniku prowadzonych tam badań powstały trzy opracowania monograficzne o charakterze prawnoporównawczym. Z kolei te bardziej sformalizowane kontakty znalazły wyraz w członkostwie w międzynarodowych organizacjach naukowych – Profesor był m.in. członkiem i wiceprezydentem (krajowym) Europejskiego Komitetu Prawa Rolnego oraz członkiem założycielem światowej organizacji agrarystów Unione Mondiale degli Agraristi Universitari, a na pierwszym kongresie tej organizacji w Pizie wygłosił referat, opublikowany potem w księdze kongresowej, na temat narodzin i rozwoju prawa rolnego w Polsce. Przez wiele kadencji był członkiem Rady Naukowej wspomnianego Instytutu we Florencji, a także członkiem Sociedad Ibero-Americana de Derecho Agrario. Formalne docenienie i uznanie kompetencji Jubilata stanowiło powołanie Go w 2004 r. do zespołu kierowanego przez profesora Gandalfiego, zajmującego się opracowaniem europejskiego kodeksu prawa cywilnego.

Te żywe kontakty międzynarodowe oraz pobyty zagraniczne dały Profesorowi możliwość poznania znakomitych przedstawicieli agrarystyki zagranicznej, a zapewne także dyskusji i wymiany poglądów. Byli to koryfeusze prawa rolnego, którzy w niezwykle znaczący sposób przyczynili się do wyodrębnienia i rozwoju prawa rolnego jako gałęzi prawa i jako nauki. Wymienię zwłaszcza dla przypomnienia (skoro nieliczni jeszcze żyją):

- z nauki niemieckiej profesorów: Kroeschella, Götza, Pikalo, Winklera;
- z Francji takich profesorów, jak: Megret, Hudault, Lorvellec, David;
- z Włoch profesorów: Romagnoligo, Costato, Carrozę, Massarta, Jannarellego i Germanò;
- z Hiszpanii zwłaszcza profesorów Ballarina Marciala i San Jarque.

Do tej listy można by jeszcze dodać wielu profesorów z innych kontynentów.

Po czwarte, trzeba podkreślić praktyczną przydatność prowadzonych przez Jubilata badań. Służyły one doskonaleniu stanowienia prawa, ale także – ze względu na liczne opublikowane glosy – jego stosowania.

Chronologicznie ujmując, na pierwszym miejscu należałoby wymienić udział w procesie legislacyjnym. Formalnym tego wyrazem było powołanie Profesora w 1984 r. na członka Zespołu Prawa Cywilnego i Rolnego Rady Legislacyjnej przy Radzie Ministrów, a w 1987 r. – na członka Rady Legislacyjnej, odpowiedzialnego za ustawodawstwo rolne. Efektem tej działalności jest opracowanie ponad 50 opinii publikowanych w „Przeglądzie Legislacyjnym”, a także wielu raportów o stanie ustawodawstwa rolnego przedkładanych Radzie Ministrów. Można podziwiać talent Profesora i głęboką znajomość nie tylko prawa rolnego, ale również wielu zagadnień spoza tej gałęzi prawa. W ten sposób pokazał się jako prawnik o bardzo szerokiej wiedzy, a jego opinie – powtarzam za moim zmarłym starszym kolegą, profesorem Marianem Kępińskim – cieszyły się wielkim uznaniem pozostałych członków Rady.

W tym nurcie doskonalenia prawa mieści jest także udział w procesie harmonizacji polskiego prawa z prawem europejskim. Wkład Jubilata jest tu trudny do przecenienia. W 1992 r. Profesor został powołany do grona stałych ekspertów Komitetu Integracji Europejskiej. Brał także udział w realizacji – w charakterze kierownika naukowego – trzech zakrojonych na szeroką skalę projektów badawczych w ramach programów PHARE i SAPARD, przygotowujących harmonizację polskiego ustawodawstwa rolnego z ustawodawstwem europejskim. Efektem tej działalności są liczne publikacje zarówno w kraju, jak i za granicą, podejmujące problematykę dostosowawczą. Nie trzeba tu podkreślać, że Jubilat – z racji kompetencji językowych oraz szeroko prowadzonych badań prawnoporównawczych – doskonale się wywiązał z powierzonych Mu zadań i pozostawił trwały ślad w nauce prawa rolnego. Przykładem niech będzie monografia zatytułowana *Problematyka struktur agrarnych w ustawodawstwie Wspólnoty Europejskiej* z 1996 r.

Wreszcie chciałbym podkreślić doskonałą znajomość prawa rolnego w działaniu, o czym świadczą liczne opublikowane glosy (ponad 20). W ten sposób Jubilat wpływał także na praktykę jego stosowania. Formalnym wyrazem uznania kompetencji było powołanie Profesora w 1988 r. przez Rzecznika Praw Obywatelskich na członka działającej przy Rzeczniku Rady Ekspertów, jako odpowiedzialnego za problematykę stosowania ustawodawstwa rolnego

Ta z konieczności skrótowna charakterystyka cech dorobku Jubilata upoważnia do jeszcze jednej ogólnej konkluzji. Widać, nazwijmy to, pragmatyzm badań Profesora (pragmatyzm naukowy), ukierunkowanie badań na rozwiązywanie problemów w celu wywołania pożądanych zmian ustawodawstwa,

by w ten sposób wpływać na realizację pożądaných zmian w życiu społecznym i gospodarczym służących, jak powiedziałem wcześniej, rozwojowi rolnictwa i kraju. Nie była to sztuka dla sztuki, by wypełnić jakąś treścią określoną liczbę stron, nie były to – tu zacytuję wypowiedź innego Mistrza, profesora Andrzeja Stelmachowskiego – popisy erudycyjne, najczęściej jałowe, w których czytelnik z trudem znajduje własne myśli autora. Wręcz przeciwnie. To podejście badawcze Jubilata i dzisiaj może stanowić wzór dla młodszego pokolenia agrarystów.

Działalność Profesora wyróżniają nie tylko pokrótce scharakteryzowane znakomite dokonania w sferze naukowej, ale także osiągnięcia w zakresie dydaktyki i kształcenia kadr oraz w sferze organizacyjnej.

Na macierzystym Wydziale Jubilat prowadził różne zajęcia dydaktyczne. W 1976 r. utworzył jedyne w Polsce Podyplomowe Studium Administracji Rolnictwa, którym kierował do 1986 r. Jako jeden z pierwszych w naszym kraju rozpoczął już w 1992 r. wykłady z zakresu ustawodawstwa rolnego Unii Europejskiej, a kierowana przez niego Katedra otrzymała wieloletni grant „Jean Monnet”. Z udziałem współpracowników Profesor przygotował dwa skrypty z zakresu prawa rolnego. Działalność dydaktyczna nie ograniczała się tylko do Uniwersytetu Jagiellońskiego. Profesor latach 1976–1979 aktywnie uczestniczył w pracach Studium Doktoranckiego z zakresu prawa rolnego w Instytucie Państwa i Prawa PAN, pełniąc funkcję wykładowcy oraz prowadząc seminaria. W latach 1985–1988 był członkiem Komisji Dydaktycznej, a od 1986 r. do rozwiązania w 1990 r. – członkiem Zespołu Dydaktyczno-Naukowego przy Ministrze Edukacji Narodowej.

Wreszcie należy wymienić wkład Profesora w kształcenie młodych kadr, szkolenie następców. Profesor był promotorem pięciu pozytywnie zakończonych przewodów doktorskich, a troje jego wychowanków uzyskało stopień naukowy doktora habilitowanego i status profesora uczelni. Nie do przecenienia jest udział profesora jako recenzenta w licznych przewodach doktorskich, habilitacyjnych i o nadanie tytułu profesora, często poprzedzonych wieloma innymi rolami: nauczyciela, życzliwego doradcy, pierwszego czytelnika i korektora. Wśród obecnych doktorów habilitowanych i profesorów trudno byłoby wskazać osobę, która nie korzystała z tej pomocy i w której karierze naukowej Profesor nie brałby udziału.

Ta przebogata działalność naukowa i dydaktyczna nie była przeszkodą w rozwijaniu aktywności organizacyjnej, ani na macierzystej Uczelni, ani poza nią. Niektóre jej formy już wymieniałem. Tu natomiast, raczej tytułem przykładu, wskażę pełnienie w latach 70. ubiegłego wieku funkcji prodziekana kierującego stacjonarnymi studiami administracyjnymi, a przy

okazji opracowanie programu takich czteroletnich studiów. W Instytucie Administracji profesor sprawował w latach 1978–1981 funkcję sekretarza naukowego, a w latach 1981–1982 – funkcję wicedyrektora. Był wieloletnim kierownikiem Katedry Prawa Rolnego.

Liczne były też funkcje pełnione przez Niego poza macierzystą uczelnią. Jeszcze w 1972 r. minister rolnictwa powołał Profesora na członka Międzyresortowej komisji do spraw opracowania kodeksu rolnego. Dwa lata później został przyjęty w poczet członków Komisji Prawniczej Krakowskiego Oddziału PAN, w latach 1984–1987 pełnił funkcję sekretarza naukowego „Krakowskich Studiów Prawniczych”, był też członkiem Komisji Prawniczej Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Po utworzeniu w 1997 r. Polskiego Stowarzyszenia Prawników Agrarystów został wiceprzewodniczącym Zarządu, a po ustąpieniu profesora Stelmachowskiego – jego przewodniczącym (do 2014 r.). Działal na rzecz integracji środowiska polskich prawników agrarystów. Na szczególne podkreślenie zasługuje zorganizowanie w 1992 r. wraz z Zakładem Prawa Rolnego Uniwersytetu Warszawskiego seminarium międzynarodowego CEDR, którego część odbyła się w Krakowie, oraz dwóch innych konferencji międzynarodowych w Krakowie i Zakopanem (jednej we współpracy z Zespołem Ustroju i Prawa Rolnego INP PAN, drugiej – we współpracy z uniwersytetem w Poitiers).

Jak zatem widać, Pan Profesor jest niezmiennie pozytywnym przykładem Uczonego, który potrafił znakomicie połączyć bardzo bogatą aktywność naukową (w różnych jej aspektach) z działalnością dydaktyczną i organizacyjną. Pańskie dokonania i osiągnięcia zostały dostrzeżone i uznane. Uzyskał Pan wszystkie możliwe nagrody naszego resortowego ministra wraz z pierwszą nagrodą za całokształt pracy naukowej oraz medalem Komisji Edukacji Narodowej, został Pan odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, a także dwoma orderami – Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. W uznaniu wieloletniej współpracy Comité Européen de Droit Rural przyznał Panu Profesorowi najpierw brązowy, a potem srebrny medal, a dwa uniwersytety, tj. Uniwersytet w Ferrarze i Uniwersytet w Poitiers, wyróżniły Pana Profesora medalami honorowymi.

Szanowny Panie Profesorze, Drogi Jubilacie!

Kieruję do Pana – w imieniu środowiska agrarystów, a także w imieniu własnym – słowa ogromnego podziękowania za prawie sześćdziesiąt lat owocnej pracy dla dobra polskiej agrarystyki, dla dobra nauki i studentów, za rozwój młodej kadry i szkolenie następców. Nasze środowisko wyraża głęboki szacunek i uznanie dla całej Pańskiej twórczości, podkreślając zasługi

na różnych polach aktywności, za otwarcie na Europę i świat, jak również słowa podziękowania za życzliwość okazywaną na zewnątrz w licznych postępowaniach o nadanie stopni czy tytułu naukowego, a jednocześnie słowa najwyższego uznania za cały twórczy wysiłek zmierzający do doskonalenia polskiego prawa.

Jednakże te dokonania, nawet wsparte działalnością publiczną, nie odzwierciedlają w pełni cech Pańskiej osobowości. To jest tylko jeden aspekt życiorysu, mierzony nie tylko upływem czasu, ale także wysiłkiem intelektualnym, zdeterminowanym wartościami decydującymi o wyborze drogi życiowej, o sposobie życia. Powiedziałbym tak, nawiązując do znanej maksymy: „To wielka rzecz być uczonym, ale jeszcze większa być ludzkim” (W. Rodgers). To „bycie ludzkim” przebija na kartach Pańskiej twórczości i jest tak bardzo widoczne w kontaktach z otoczeniem, w realizowanych pasjach. Jest Pan Profesor wzorem godnym, choć może trudnym do naśladowania. Cieszę się, że dzisiaj jest Pan Profesor z nami.

Dzięki temu mogę powiedzieć *Plurimos annos*, Panie Profesorze, dostoynny Jubilacie. Wraz z podziękowaniem i gratulacjami proszę przyjąć najlepsze życzenia.

Ze strony Unione Mondiale degli Agraristi Universitari głos zabrał sekretarz generalny prof. Angel Sánchez Hernández (Uniwersytet La Rioja, Hiszpania), który scharakteryzował osiągnięcia i zasługi Jubilata, członka-założyciela tego międzynarodowego stowarzyszenia naukowego. W imieniu uczniów i wychowanków wystąpił prof. Paweł Blajer z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, który zaprezentował sylwetkę Jubilata jako Nauczyciela i Mistrza. Zabierając głos, Jubilat nawiązał do czasów, w którym przyszło Mu prowadzić działalność naukową i dydaktyczną, oraz do swoich bogatych doświadczeń we współpracy z zagranicą. Potem przyszedł czas na składanie gratulacji i życzeń ze strony uczestników konferencji. Został też odczytany adres gratulacyjny ministra rozwoju i technologii Krzysztofa Paszyka.

Merytoryczne obrady obejmowały trzy powiązane ze sobą sesje tematyczne: „Wyzwania Wspólnej Polityki Rolnej” (I), „Wyzwania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa żywnościowego i gospodarowaniem w rolnictwie” (II) oraz „Wyzwania związane z obrotem nieruchomości rolnymi i gospodarką ziemią” (III). Zostało wygłoszonych 20 referatów, a każda sesja kończyła się dyskusją.

Pierwsza sesja, której przewodniczyła prof. Beata Jeżyńska (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), dotyczyła problematyki o charakterze

ogólnym, wyjściowym do dalszej debaty. Obejmowała ona sześć referatów: *Ewolucja zadań Wspólnej Polityki Rolnej – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość* (prof. Alina Jurcewicz, prof. Elżbieta Tomkiewicz, dr Beata Włodarczyk, INP PAN w Warszawie), *Europejski Zielony Ład – początek czy koniec rolnictwa?* (prof. Adam Niewiadomski, Uniwersytet Warszawski), *Ograniczanie zużycia pestycydów w świetle Europejskiego Zielonego Ładu* (prof. Jerzy Bieluk, Uniwersytet w Białymstoku), *Wspólna Polityka Rolna zrównoważona pod względem środowiskowym – 50 lat doświadczeń* (prof. Monika Anna Król, Uniwersytet Łódzki), *Rolnictwo węglowe. Pojęcie, możliwości i wyzwania* (dr Monika Łata, Uniwersytet Śląski w Katowicach) oraz *Desafíos del derecho agrario en el contexto actual del cambio climático, transición energética y digital en España* (prof. Ángel Sánchez Hernández, Uniwersytet La Rioja, Hiszpania). Dyskusja dotyczyła głównie Wspólnej Polityki Rolnej w obecnym okresie finansowania, jej aspektu produkcyjnego i środowiskowego, z odniesieniem do Zielonego Ładu.

Druga sesja, której przewodniczyła prof. Dorota Łobos-Kotowska (Uniwersytet Śląski w Katowicach), dotyczyła bardziej szczegółowej problematyki, związanej z zapewnieniem bezpieczeństwa żywnościowego i gospodarowaniem w rolnictwie. Obejmowała ona następujące referaty: *Z prawnej problematyki organizacji rynków rolnych w świetle Wspólnej Polityki Rolnej 2023–2027* (prof. Aneta Suchoń, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), *Prawne instrumenty wzmacniania pozycji producentów rolnych w łańcuchu dostaw* (prof. Izabela Lipińska, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu), *Zapewnianie długoterminowego bezpieczeństwa żywnościowego w ramach Wspólnej Polityki Rolnej* (prof. Paweł Wojciechowski, Uniwersytet Warszawski), *La cadena agroalimentaria y el perjuicio de los comportamientos desleales en la misma* (prof. Trinidad Vázquez Ruano, Uniwersytet w Jaén, Hiszpania), *Las indicaciones geográficas de productos artesanales e industrial* (prof. Ángel Martínez Gutiérrez, Uniwersytet w Jaén, Hiszpania), *Estatuto jurídico de la sociedad cooperativa europea* (prof. José Ramón Sánchez Jaraba, Uniwersytet w Jaén, Hiszpania), *Pozycja prawna fundacji w świetle regulacji prawa rolnego* (prof. Przemysław Litwiniuk, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, dr Edyta Litwiniuk, Uniwersytet Warszawski) oraz *Postrzeganie prawa w kontekście instytucji scalenia gruntów rolnych i leśnych* (prof. Zygmunt Truszkiewicz, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie). Dyskusja koncentrowała się na różnych aspektach zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego.

Wreszcie trzecia sesja, której przewodniczył prof. Jerzy Bieluk (Uniwersytet w Białymstoku), dotyczyła wyzwań związanych z obrotem nieruchomości

ściami rolnymi i gospodarki ziemią, a więc problematyki ściśle powiązanej z praktyką. Zostały wygłoszone następujące referaty: *Optymalny model obrotu nieruchomościami rolnymi w świetle badań Profesora Aleksandra Lichorowicza* (prof. Paweł Blajer, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), *Polskie struktury agrarne w perspektywie 20 lat Wspólnej Polityki Rolnej* (prof. Beata Jeżyńska, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), *Przeciwdziałanie nadmiernej koncentracji gruntów rolnych* (prof. Katarzyna Leśkiewicz, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), *Publiczno-prawne aspekty dzierżawy gruntów rolnych* (prof. Dorota Łobos-Kotowska, dr Marek Stańko, Uniwersytet Śląski), *Ochrona gruntów rolnych w świetle reformy systemu planowania przestrzennego* (prof. Konrad Marciniuk, Uniwersytet Warszawski). W dyskusji zostało poruszonych wiele kwestii związanych zwłaszcza z ustawą o kształtowaniu ustroju rolnego.

Konferencja stanowiła doskonałą okazję do integracji środowiska polskich prawników agrarystów, a także do wymiany poglądów na najbardziej aktualne tematy związane z realizacją Wspólnej Polityki Rolnej w obecnym okresie finansowania.

ROMAN BUDZINOWSKI

III. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

XVI UMAU World Congress on agrarian law in conjunction with the V International Congress of Amazon Law of the Brazilian Academy of Agrarian Legal Sciences (ABLJA), Belém do Pará, Brazil, 10–13 September 2024

W dniach 10–13 września 2024 r. odbył się XVI światowy kongres prawa rolnego w Brazylii w miejscowości Belém do Pará połączony z V Międzynarodowym Kongresem Prawa Amazońskiego i zorganizowany przez Akademię Brazylijską Literatury Prawa Agrarnego (ABLJA). Koordynatorem kongresu był prof. Gursen De Miranda¹, a temat przewodni brzmiał: „Ponad 100 lat prawa rolnego – uroczyste upamiętnienie i refleksja nad jego rozwojem”. Poprzedni kongres odbył się w Poznaniu w 2018 r. i był miło wspominany przez uczestników.

Tematyka kongresu dotyczyła problemów klimatycznych i zobowiązań wynikających z Paryskiego Porozumienia Klimatycznego. Została ona ujęta w następujących blokach:

– wyzwania współczesnego prawa rolnego, w tym zmiany klimatyczne (z uwzględnieniem COP30, która odbyła się równolegle w Belém), katastrofy środowiskowe, wojny, wzrost cen, niedobory surowców, nierównowagi w łańcuchu dostaw i podziale dochodów, starzenie się rolników i ograniczony dostęp młodych do ziemi, marnotrawstwo produkcji i nadmierne wymagania środowiskowe, dostęp do technologii oraz negocjacje rolnicze na poziomie międzynarodowym;

¹ Prezes Brazylijskiej Akademii Literatury Prawniczej Rolniczej (ABLJA), członek Światowej Unii Prawa Rolnego (UMAU) oraz Rady Administracyjnej Instytutu Studiów Strategicznych Amazonii (IE2A).

– produkcja żywności w specyficznych regionach – aktualność prawa rolnego oraz znaczenie Amazonii i jej ludów, w tym zagadnienia rolnictwa i regulacji w takich regionach, jak Amazonia, Afryka, Ameryka Środkowa, Karaiby, region Andyjski; różnice strukturalne i polityczne oraz narzędzia prawne do ich rozwiązania; rozważania nad znaczeniem Amazonii w kontekście COP3;

– tematy otwarte, wykraczające poza wymienione wyżej.

W kongresie wzięło udział kilkaset osób z różnych ośrodków naukowych. Prelegenci pochodzili z różnych krajów, w tym z Brazylii, Argentyny, Włoch, Hiszpanii, Francji, Polski, Portugalii, Mozambiku, Urugwaju, Hondurasu i Boliwii. Polską naukę prawa rolnego reprezentowało osiem osób, których referaty znalazły się w różnych blokach tematycznych. Wystąpili dr Paweł Gała (UŚ), prof. Paweł A. Blajer (UJ), prof. Monika A. Król (UŁ), prof. Katarzyna Leśkiewicz (UAM), prof. Izabela Lipińska (UPP), prof. Dorota Łobos-Kotowska (UŚ), prof. Jerzy Bieluk (UwB), prof. Konrad Marciniuk. Głównym językiem kongresowym był portugalski, ale referaty prezentowano również w językach hiszpańskim, włoskim i angielskim.

Na wstępie zostały wygłoszone dwa referaty: Leonarda Pastorino (Wyzwanie rozszerzenia zakresu prawa rolnego w obecnym kontekście, bez utraty z oczu jego systematyki) oraz Alessandry Di Lauro (Innowacje na rynku rolno-spożywczym pomiędzy „symbolicznymi przełomami” a „normami technicznymi”). Poruszona w tych wystąpieniach problematyka od razu pokazała rozległość przedmiotu prawa rolnego i potrzebę badań. Znalazła ona wyraz w bardzo licznych referatach wygłoszonych przez uczestników kongresu.

Natomiast poza wspomnianymi blokami tematycznymi zostały zaprezentowane dwa referaty: Xaviera Antonia Lucasa (Historia prawa do użytkowania ziemi w Mozambiku) oraz Pabla Valeriana Barroso (Analiza usług sprawiedliwości rolno-środowiskowej w Boliwii: wyzwania i perspektywy dla ochrony środowiska i pokojowego rozwiązywania konfliktów rolno-środowiskowych). Poruszały one zagadnienia o znaczeniu lokalnym, choć nawiązywały także do ogólnej problematyki prawa rolnego.

Referaty polskich prelegentów w zestawieniu z referatami zagranicznymi potwierdziły skupienie badaczy prawa rolnego na aktualnych problemach związanych z wpływem zmian klimatu na produkcję rolną i przyrodę, na ograniczoności zasobów ziemi, potrzebie przeciwdziałania wylesianiu, a także oddziaływaniu nowych technologii i innowacji na rolnictwo niemal we wszystkich krajach reprezentowanych na kongresie. Zaangażowanie

w przeciwdziałanie zmianom klimatycznym jest ciągle niewystarczające, by powstrzymać negatywne skutki tych procesów, zwłaszcza w rolnictwie.

Trzeciego dnia kongresu, 12 września 2024 r., odbyło się walne zgromadzenie członków Światowej Unii Prawników Agrarystów (UMAU). Zgromadzenie otworzył przewodniczący UMAU, prof. Leonardo Fabio Pastorino, który podziękował organizatorom poprzedniego XV Światowego Kongresu Prawa Rolnego, który w 2018 r. odbył się w Poznaniu, za trud włożony w organizację tego wydarzenia oraz odczytał list gratulacyjny przesłany przez prof. Romana Budzinowskiego, przewodniczącego Polskiego Stowarzyszenia Prawników Agrarystów.

Następnie uczestnicy zgromadzenia dokonali wyboru nowych władz UMAU, które zakończyły się znaczącym sukcesem polskich członków tej organizacji. W skład Rady Naukowej UMAU została bowiem powołana prof. UAM dr hab. Katarzyna Leśkiewicz, a w skład Zarządu UMAU – prof. UJ dr hab. Paweł Blajer.

W dalszej kolejności została podjęta uchwała o organizacji kolejnego, XVII Światowego Kongresu Prawa Rolnego, który w 2026 r. odbędzie się w Belluno we Włoszech. W czasie dyskusji przed zakończeniem zgromadzenia członkowie UMAU mieli okazję podzielić się uwagami co do przyszłości nauki prawa rolnego na świecie oraz planami i zamierzeniami związanymi z dalszym funkcjonowaniem tej organizacji.

Zwieńczeniem kongresu jest publikacja przygotowana pod redakcją Gursena De Miranda i Themis Eloany, pt. *Direito Agrário. Compreensão Jurídica à COP 30 Publicação Oficial da Academia Brasileira de Letras Jurídicas Agrárias, Belém do Pará, 2024* (ss. 848).

XVI Światowy Kongres Prawa Rolnego w Brazylii stanowił kolejną okazję do wymiany poglądów oraz integracji środowiska prawników agrarystów – członków UMAU rozproszonych na całym świecie.

KATARZYNA LEŚKIEWICZ

e-mail: katarzyna.leskiewicz@amu.edu.pl

ORCID: 0000-0001-5261-2752

PAWEŁ A. BLAJER

e-mail: pawel.blajer@uj.edu.pl

ORCID: 0000-0001-5535-5173

**Międzynarodowa konferencja naukowa
„Standard ochrony wolności i praw jednostki
w regulacjach prawnorolnych”
połączona z uroczystością odnowienia doktoratu
Profesora Aleksandra Lichorowicza,
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie,
13–15 października 2024 r.**

W dniach 13–15 października 2024 r. w reprezentacyjnych salach Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Standard ochrony wolności i praw jednostki w regulacjach prawnorolnych” zorganizowana przez Rzecznika Praw Obywatelskich prof. Marcina Wiącka, Polskie Stowarzyszenie Prawników Agrarystów w Warszawie oraz Ośrodek Badań Prawa Rolnego WPiA UJ. Celem konferencji była wymiana poglądów pomiędzy agrarystami i konstytucjonalistami oraz debata nad zagadnieniami prawa rolnego jako przedmiotu współczesnych dylematów konstytucyjnych. Wydarzenie to objął honorowym patronatem minister rolnictwa i rozwoju wsi dr Czesław Siekierski, a wzięli w nim udział prawnicy agraryści i konstytucjonaliści ze wszystkich ośrodków uniwersyteckich w Polsce oraz agraryści włoscy i argentyńscy.

W pierwszej części konferencji odbyło się seminarium naukowe pt. „Badania naukowe Profesora Aleksandra Lichorowicza w świetle wyzwań współczesności”. Seminarium otworzył i powitał uczestników konferencji dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. dr hab. Piotr Dobosz, który w pięknych słowach naszkicował dorobek Profesora Lichorowicza oraz złożył mu gratulacje. Następnie przewodnictwo obrad objął prof. Roman Budzinowski, przewodniczący Zarządu Polskiego Stowarzyszenia Prawników Agrarystów, który wygłosił referat „Badania prawnoporównawcze w prawie rolnym”. Podkreślił on, że polscy agraryści

mogą pochwalić się sukcesami na tym polu, i zauważył, że wprawdzie pogłębione badania zostały w Polsce podjęte dopiero w połowie lat 80. XX wieku, ale sposób ich prowadzenia i wyniki są porównywalne z osiągnięciami nauki zachodnioeuropejskiej, a ich przedmiot wyszedł nawet poza badanie samych instytucji prawnych, obejmując prawo rolne jako gałąź prawa oraz problemy, które są rozstrzygane w skali globalnej. U ich podstaw leżą natomiast rozważania Profesora Lichorowicza, który przed niemal 40 laty doskonale uzasadnił potrzebę prowadzenia badań prawnoporównawczych w prawie rolnym.

Następnie głos zabrał prof. Przemysław Litwiniuk, który omówił zagadnienie konstytucyjnych podstaw kształtowania ustroju rolnego. Wskazał, że stosowane w Polsce instrumenty ustawowe, takie jak administracyjna zgoda na nabycie nieruchomości rolnej czy zastrzeżone dla Skarbu Państwa prawo pierwokupu i prawo nabycia, nie zostały ustanowione w warunkach pełnego poszanowania przesłanek wynikających z konstytucyjnych klauzul imitacyjnych. Tym samym zasada odnosząca się do gospodarstwa rodzinnego jako podstawy ustroju rolnego nie może stanowić samodzielnej przesłanki ingerencji w wolności majątkowe i swobodę działalności gospodarczej.

Wystąpienie prof. Doroty Łobos-Kotowskiej dotyczyło z kolei gospodarstwa rodzinnego jako podstawy ustroju rolnego państwa. Podkreśliła ona, że art. 23 Konstytucji RP nie pełni funkcji jurydycznej regulacji rolnictwa i ma raczej wymiar ideologiczny niż prawnoustrojowy. Nakłada jednak na ustawodawcę obowiązek wspierania gospodarstw rodzinnych i sformułowania w ustawodawstwie zwykłym zasad kształtowania pożądanej struktury obszarowej gospodarstw rolnych i modelu ustrojowego gospodarstwa rolnego podlegającego ochronie. Celem takiej regulacji powinno być stworzenie gospodarstwom rodzinnym warunków do efektywnego gospodarowania, co pozwoli na prowadzenie produkcji rolnej nie tylko w celu zapewnienia godziwego dochodu dla rodzin rolniczych, ale także zaspokojenia potrzeb społecznych, które w koncepcji wielofunkcyjnego rolnictwa znacząco wykraczają poza produkcję żywności.

W wystąpieniu dotyczącym przeniesienia własności nieruchomości rolnej prof. Paweł Blajer zwrócił uwagę, że polskie regulacje w zakresie kształtowania ustroju rolnego wciąż dalekie są od realizacji stojących przed nimi celów. Ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego służy przede wszystkim zapobieganiu spekulacjom nieruchomościami rolnymi, nie ma jednak większego znaczenia dla prawidłowego kształtowania ustroju rolnego. Stąd potrzeba stworzenia racjonalnego modelu obrotu nieruchomościami rolnymi, zmierzającego do prawidłowego ukształtowania ustroju rolnego w Polsce, wydaje się dziś oczy-

wista, a wskazówkę co do pożądaných kierunków zmian prawnych stanowią badania prawno-porównawcze prowadzone przez Profesora Lichorowicza.

Następnie prof. Jerzy Bieluk przedstawił zagadnienie zmiany generacji w gospodarstwach rolnych *inter vivos*. Nawiązując do dorobku Profesora Lichorowicza, zauważył, że podstawowym czynnikiem wpływu na następstwo pokoleniowe w gospodarstwach rolnych jest sterowanie negatywne, polegające na zapobieganiu działaniom i zjawiskom uznawanym przez ustawodawcę za niepożądane. Brakuje natomiast pozytywnego oddziaływania na strukturę agrarną kraju i prawnych zachęt do przejmowania gospodarstw rolnych przez młode pokolenie.

Referat prof. Konrada Marciniuka poświęcony został problematyce dziedziczenia gospodarstw rolnych w dorobku naukowym Profesora Aleksandra Lichorowicza. Referent zauważył, że *de lege lata* polski ustawodawca przestaje się w zasadzie interesować losem gospodarstwa rodzinnego z chwilą śmierci prowadzącego je rolnika indywidualnego, co kontrastuje z silną ingerencją publicznoprawną w obrót nieruchomościami rolnymi *inter vivos*. Przypomniany w wystąpieniu dorobek naukowy Profesora Lichorowicza wciąż stanowi więc inspirację do poszukiwania rozwiązań legislacyjnych tego problemu.

W swoim wystąpieniu prof. Aneta Suchoń poruszyła temat dzierżawy rolniczej. Wskazała, że obejmująca to zagadnienie myśl naukowa Profesora Aleksandra Lichorowicza wyprzedziła swoją epokę, przez dziesięciolecia wyznaczając nowe kierunki badań i wpisując się trwale w dorobek polskiej dogmatyki prawnej. Podkreśliła również znaczenie stabilnych, długoterminowych dzierżaw gruntów rolnych, których model prawny został określony w publikacjach Profesora Lichorowicza.

W ostatnim wystąpieniu poświęconym badaniom naukowym Profesora Lichorowicza prof. Elżbieta Kremer omówiła zagadnienie rolnego prawa publicznego. Zwróciła uwagę na doniosłe znaczenie dekretu z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, którego regulacje nadal stanowią podstawę orzekania w sprawach związanych z przejęciem nieruchomości ziemskich na rzecz Skarbu Państwa. W tym kontekście podkreśliła rolę, jaką publikacje Profesora Lichorowicza odgrywają w prawidłowej interpretacji pojęcia „nieruchomość ziemska” w ramach powołanego dekretu.

Seminarium zakończyło się dyskusją naukową nad poruszonymi zagadnieniami.

Następnie w Auli Jagiellońskiej Collegium Maius odbyła się uroczystość odnowienia doktoratu Profesora Aleksandra Lichorowicza, której przewodniczył prof. dr hab. Bartosz Brożek, prorektor UJ, a prowadził ją

prof. dr hab. Piotr Dobosz, dziekan Wydziału Prawa i Administracji UJ. Jak wskazał prof. Dobosz, uroczystego odnowienia doktoratu może dostąpić doktor uniwersytetu, który wyróżnił się w pracy dla uniwersytetu lub społeczeństwa. Odnowienie doktoratu następuje po upływie pięćdziesięciu lat od daty nadania stopnia doktora. Profesor Lichorowicz otrzymał dyplom odnowienia doktoratu w szczególności za: wielki wkład w rozwój teorii i dogmatyki prawa rolnego oraz rozwój badań porównawczych, promocję polskiej myśli agrarystycznej za granicą oraz budowę kontaktów międzynarodowych, kształtowanie racjonalnego ustawodawstwa rolnego oraz praktyki stosowania prawa rolnego, jak również formowanie konstytucyjnych podstaw prawa rolnego.

Sylwetkę Jubilata przybliżył zgromadzonym prof. Zygmunt Truszkiewicz, który w laudacji podkreślił najważniejsze osiągnięcia naukowe i organizacyjne Profesora Aleksandra Lichorowicza. W szczególności zwrócił uwagę, że Profesor Lichorowicz związał swą karierę naukową z prawem rolnym, co nie mogło być obojętne dla jego prawniczej edukacji i rozwoju naukowego ani dla postrzegania prawa jako instrumentu oddziaływania na życie społeczne. Prawo rolne jest bowiem kuźnią prawników uniwersalnych, patrzących na prawo szeroko, wielowymiarowo, w tym funkcjonalnie. Obejmuje ono zarówno regulacje prywatnoprawne, jak i publicznoprawne, silnie ukierunkowane na osiągnięcie założonych celów społeczno-gospodarczych. Ponadto prof. Truszkiewicz zauważył, że z poczynionych przez niego uwag na temat osoby Uhonorowanego wyłania się sylwetka naukowca aktywnego na różnych polach, nieograniczającego się do pracy czysto badawczej, ale angażującego się także w różne przedsięwzięcia na rzecz społeczeństwa. Profesor Lichorowicz postrzegany jest też jako wybitny znawca historii i historii sztuki, koneser muzyki poważnej, wytrwały podróżnik, aktywny uczestnik dyskusji często na odległe od siebie tematy, a z perspektywy uniwersyteckiej jako pełen życzliwości i sympatii Nauczyciel i Wychowawca.

Po odczytaniu przez prof. Piotra Dobosza łacińskiego tekstu dyplomu oraz wręczeniu dyplomu Uhonorowanemu głos zabrali: prof. Bartosz Brożek, prorektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. Marcin Wiącek, Rzecznik Praw Obywatelskich, który wręczył Profesorowi Lichorowiczowi odznakę honorową „Za Zasługi dla Ochrony Praw Człowieka”, prof. Leonardo Pastorino, przewodniczący Światowej Unii Prawników Agrarystów, prof. Roman Budzinowski, przewodniczący Zarządu Polskiego Stowarzyszenia Prawników Agrarystów, który wręczył Profesorowi Lichorowiczowi jubileuszowy numer „Przeglądu Prawa Rolnego” nawiązujący do dorobku Uhonorowanego, prof. Adam Niewiadomski, prorektor Uniwersytetu Warszawskiego, prof. Przemysław

sław Litwiniuk, członek Rady Polityki Pieniężnej, oraz prof. Alina Jurcewicz, przedstawicielka Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk. Uroczystość zakończyła się wystąpieniem Profesora Aleksandra Lichorowicza, który we wzruszających słowach podzielił się ze zgromadzonymi refleksjami na temat swojej drogi naukowej oraz złożył podziękowania za trud włożony w organizację uroczystości.

Podczas drugiej części konferencji w salach reprezentacyjnych Collegium Novum odbyło się seminarium dotyczące prawa rolnego jako przedmiotu współczesnych dylematów konstytucyjnych, które otworzył prof. Marcin Wiącek, Rzecznik Praw Obywatelskich. Seminarium zostało podzielone na dwa panele dyskusyjne. W pierwszym panelu, zatytułowanym „Instrumenty kształtowania ustroju rolnego a konstytucyjne klauzule imitacyjne”, moderowanym przez prof. Marcina Wiącka, dyskutowali prof. Andrzej Jackiewicz, prof. Joanna Juchniewicz, dr Patryk Bender oraz dr Aneta Makowiec. Panieliści podkreślali, że zmiana ustawodawstwa rolnego dokonana w 2016 r., w szczególności zmiana ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego, doprowadziła do powstania wielu wątpliwości konstytucyjnych, przede wszystkim z racji wymogu proporcjonalnej ingerencji w wolność majątkową jednostki. W tym kontekście zwrócili uwagę na niejasność pojęć, jakimi posługuje się ustawodawca (np. nieruchomości rolna), co daje organom administracji

rolnej znaczne pole do podejmowania w istocie arbitralnych decyzji, nieobwarowanych ustawowymi przesłankami. W związku z tym paneliści stanęli na stanowisku, że ustawy ograniczające prawo własności, w tym ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego, powinny być poddane zmianom, poprzedzonym głęboką refleksją konstytucyjną.

W drugim panelu, zatytułowanym „Działalność rolnicza jako przejaw korzystania z wolności gospodarczej – jej granice i granice ograniczeń”, moderowanym przez prof. Mariusza Jabłońskiego, dyskutowali prof. Marcin Dąbrowski, prof. Monika A. Król, prof. Adam Niewiadomski i dr Krzysztof Wygoda. Panel dotyczył charakteru i dopuszczalności reglamentacji działalności rolniczej w perspektywie poszanowania międzynarodowych i konstytucyjnych standardów wolności gospodarczej. Paneliści przedstawili merytoryczną ocenę wielu rozwiązań systemowych oraz szczegółowych kwestii dotyczących modyfikacji statusu rolnika jako podmiotu prowadzącego działalność w reżimie specyficznych i nie zawsze spójnych regulacji prawnych.

Oba panele zostały zwieńczone dyskusją naukową uczestników konferencji.

Krakowska konferencja – obok swego zasadniczego celu, jakim było uhonorowanie Profesora Aleksandra Lichorowicza, jednego z najwybitniejszych przedstawicieli światowej nauki prawa rolnego – stanowiła doskonałą okazję do integracji środowiska polskich prawników agrarystów i konstytucjonalistów, a także do wymiany poglądów na najbardziej aktualne tematy związane z problematyką konstytucyjności regulacji współczesnego prawa rolnego.

PAWEŁ A. BLAJER

e-mail: pawel.blajer@uj.edu.pl

ORCID: 0000-0001-5535-5173